קובץ גליונות

פרשת בא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי **ישראל אליהו וינטרויב**
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי **אברהם גנחובסקי** זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי **שלום בן ציון פלמן**
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול
רבי **יעקב אדלשטיין** שליט"א

דברי שיח
כאיל תערוג
פרי חיים
נשיח בחוקיך
גאון יעקב
משנת החפץ חיים
פניני דעת
דובב שפתיים
נפשו גחלים תלהט
פנינים משולחן רבינו
שלמים מציון
דרכי החיזוק

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

אופקים
052-7635246 (סמיד)
בבתי הכנסת:
*קיויתי
שיויתי

אלעד
054-8415551 (הופנר)
ישיבת בני ראובן

אשדוד
רובע ג' - קרית חרדים
058-3231891 (שוורץ)
רובע ז'
052-7668323 (מונק)

אשקלון
050-4181543 (לוי)

באר יעקב
052-7689444

באר שבע
052-7628911 (היקלי)

בית שמש
קריה
02-9910398 (פינקלשטיין)
רמה א'
ישיבת נתיבות התורה-תפרח
052-7138967 (אמרון)
***רמה ג'**
ביהכנ"ס אהבת תורה
02-9920797

ביתר
גבעה A
*ביהכנ"ס זכור לאברהם

בית חלקיה
054-8413562 (פיינר)

בני ברק
***שכון ג'/יהודה הנשיא**
053-3145900 (גולדשטוף)
***דסלר/כולל ברסלב**
052-7159869 (בן אריה)
ויזניץ
050-4192923 (טסלר)
בבתי הכנסת:
*ביהכנ"ס הגדול החדש
(בכניסה לכולל גרטלר)
*הליכות חיים
*המרכזי - רמת אלחנן
*לדרמן
*נאות יוסף
שם אבותי
בכוללים:
*בית הלל
*נחלת משה
אצל הנציגים בישיבות:
אורחות תורה
בית מאיר
בית מדרש עליון
גאון יעקב
משך חכמה
פונוביז'
קהילות יעקב
קרית מלך
שערי תורה
תפארת ציון
פרדס כץ
052-7168580 (אבוחצירא 30)
בבתי הכנסת:
*חניכי הישיבות (ברוט 20)
*מנין אברכים (אבוחצירא 9)
קרית הרצוג
03-5708404 (שטרן)
052-7640848 (פרידמן)
שכון ה'
053-3151405 (נמירובסקי)

חיפה
נוה שאנן
054-8454992 (גינויער)

טבריה
אלמלם 053-3115735

טלז סטון
02-5335545 (חנות כל בו אלן)

יסודות
054-8413562 (פיינר)

ירוחם
ביהכנ"ס בית פנחס
052-7627788 (מיכאל)

ירושלים
*ישיבת מיר
052-7677676 (לוי)
גאולה
053-3172626 (אלה)
*חנות גל פז (מלכי ישראל)
בית וגן
02-6449498 (שעיו)
הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה)
בר אילן/נוה צבי
054-8474651
גבעת שאול
052-7159755 (גינזבורג)
הר נוף
בבתי הכנסת:
*אמרי שפר
*קהילת בני תורה
כנסת
054-8429113 (גרוס)
מאה שערים
בבית הכנסת
תפארת בחורים (הישן)
נוה יעקב
052-7677676 (לוי)
סורוצקין
בבתי הכנסת:
*אהבת תורה
*באר שמואל
סנהדריה
052-7171376 מקוה פאג"י
סנהדריה המורחבת
052-7612078 (כהן)
עזרת תורה
054-8474651 (אלקיכן)
קרית יובל
052-7639488
רמת שלמה
02-5710175 (לופר)
בבתי הכנסת:
חזון איש
לומדי תורה
רמות א'
054-8408719 (גולדשטוף)
רמות ג'
*ביהכנ"ס
חניכי הישיבות צא"י
053-3120780 (גליקסברג)
רמות פולין
*ביהכנ"ס אוהל יוסף
053-3180324 (דורוני)
שערי חסד
054-8498969 (קירט)

כרמיאל
052-7166636 (ברוורמן)

מבוא חורון
054-8413562 (פיינר)

מודיעין עילית
***בכוללים:**
עטרת שלמה,
ישכר באוהליך, הר"ן
חפציבה
052-7143196 (דרמר)
ישיבת כנסת יצחק
ברכפלד
ישיבת מיר
050-4128779 (דרדק)
נאות הפסגה
052-7608620

מעלה אדומים
בבית הכנסת
תלמידי הכתב סופר

נתיבות
054-8454356 (טרבלסי)

צפת
כולל בראשות הרב קפלן
שליט"א
054-8454791

קרית אתא
ישיבת מעוז חיים
052-7129279

ראש העין
ישיבת בית הלוי
בראשות הגה"צ ר' אבנר
עפג'ין רח' חפץ חיים 6

רחובות
050-4101805

רכסים
052-7171992 (פרקש)

תפרח
08-9924520

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]
המעונינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: **k.gilyonot@gmail.com**
להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

DYNAMICS 052-7660854

גיליון מס' 155 | פרשת בא
תשע"ו שנה ג'

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מתוך הודיה לה' על ניסיו ונפלאותיו
גיליון זה נודב כהכרת הטוב
לרבינו שליט"א
שמריהו יוסף חיים בן **פעשא מרים**
לרפואתו השלימה. אמן.

פשט על הפרשה

"ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו" (יא, ז)

צ"ב קצת הענין דלא יחרץ כלב לשונו ולכאורה סגי שיאמר והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים וכו' ולכל בנ"י יהיה רגוע. ונראה דהנה איתא בגמ' ב"ק ס' ב' כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר וכאן אמר מרע"ה לפרעה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים, ודרשו חז"ל אני ולא אחר ולא שליח וכו', וזה מה שהוסיף לו דמכיון שמכת בכורות תהא ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י מלאך המות, במילא לא יחרץ כלב לשונו, אבל זה רק לישראל אבל למצרים בלא"ה והיתה צעקה גדולה אשר כמוהו לא נהיתה ולא תוסיף.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

ביקור כ"ק האדמו"ר מסקווירא שליט"א בבית רבינו שליט"א

ביום ה' לפרשת וארא, י"ט טבת תשע"ו נכנס אל מעונו של רבינו, כ"ק אדמו"ר מסקווירא שליט"א, להלן נכתוב עיקרי תחילת השיחה ביניהם.

אדמו"ר שליט"א נכנס, ומרן שליט"א שמח לכבודו וכיבדו לשבת לצידו בכבוד.

אדמו"ר שליט"א: אבא של מרן, מרן רבי יעקב ישראל זצוק"ל, קרוי על שם הסבא זי"ע האדמו"ר מצארקאס זצ"ל.

מרן שליט"א: נכון. אבא סיפר על כך.

אדמו"ר שליט"א: נדמה לי שמרן הקהילות יעקב נולד לאביכם מנישואיו השניים. וקודם לכן נתייעצו עם זקיני האדמו"ר הגה"צ רבי מדרכי דוב מהורנאסטייפאל ז"ל, וכשנולד בנם קראו לו יעקב ישראל על שמו

מרן שליט"א: אכן, הסבא רבי חיים פרץ ז"ל נתאלמן מאשתו, והיו לו כמה הצעות של זיווגים והיה מסופק מה לקחת. היה לו הצעה של אשה ממשפחה עשירה שיוכל לחיות בכבוד, אבל לא תוכל להביא ילדים, או אשה שלא ממשפחה עשירה אבל בת בנים. הוא הלך ושאל את הגה"צ רבי מדרכי דוב, כי הוא מאוד החזיק ממנו, והורה לו לבחור באשה שיוכל ללדת עמה עוד ילדים.

מרן שליט"א: האם הגעתם מאמריקה?

אדמו"ר שליט"א: כן, מקרית סקוויר.

מרן שליט"א: תשארו בארץ ישראל...

אדמו"ר שליט"א: הגענו פה לכמה ימים, לרגל חנוכת בית המדרש בבני ברק ובירושלים וגם מינוי של כמה דיינים חדשים פה בארץ. בבני ברק וירושלים ובית שמש. והערב יש כאן את המינוי בבני ברק.

מרן שליט"א בירכו שיהיה בהצלחה. לאחר מכן הגיש את ספרו 'שיח השדה' והביאו במתנה לאדמו"ר שליט"א.

אדמו"ר שליט"א שמח מאוד ואמר: מקובל להביא לפני שיוצא ספר 'דמי קדימה' למחבר הספר, כעת שכבר יצא הספר, אני רוצה לכל הפחות לשלם עליו.

מרן שליט"א: זה במתנה. לא צריך לשלם...

אדמו"ר שליט"א: מכיון שהוא מנהג לתת 'דמי קדימה' הנני רוצה לשלם עבור הספר הבא שעתיד לצאת לאור... כך זהו המנהג.

מרן שליט"א סירב ואמר לו בדרך צחות, כי מצינו בגמרא שמשלמים דמי קדימה במסחר, שהוא דרך של קנין שמשלמים חלק התשלום מראש, אבל לאו דווקא בספרים...

בשלב זה דן אדמו"ר עם מרן שליט"א בהלכות שמות, וכתיבת שם יעקב ישראל, לאחר מכן דיבר עם מרן על הנגע הנורא של אינטרנט, והזכיר את מכתב מרן שליט"א לפני כמה שנים שהוא בכלל ייהרג ואל יעבור, לאחר מכן מרן שליט"א בירכו, ואדמו"ר החזיר ברכה למרן שליט"א שיזכה לשפע רוחניות וגשמיות.

[מפאת קוצר המקום לא יכולנו להביא את כל השיחה עם מרן שליט"א]

דבר העורך

לקיים בנו חכמי ישראל

בתחילת השבוע, חש רבינו שליט"א שלא בטוב. תיכף עם היוודע הדבר, העתירו בתפילה רבבות רבבות בני התורה ושאר עמך, בארץ ובגולה, מתוך דאגה כנה לשלומו, "ואם תלמיד חכם הוא (החולה) צריך שיחלה עצמו עליו" (גמרא ברכות י"ג) מנינים רבים של תפילות נערכו גם בבתי המדרש ובשריד בית מקדשנו ובשאר מקומות הקדושים, וב"ה עד מהרה נתבשרנו שחזר לאיתנו והודו לה' כי טוב, שנזכה לראותו עוד רבות בשנים וליהנות מאורו ולהסתופף בצילו ונראה בבוא הגואל ומלכנו בראשנו בב"א.

כידוע, רבינו שליט"א מלבד היותו בקי בכל חדרי התורה בנגלה ובנסתר כל רז לא אניס ליה, בשקידתו הרבה זכה לכל מ"ח קניני התורה, זכה גם שנהיה לאיש הלכה בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו. כל זיז ובכל תנועה, הלא הוא לפי קוצו של יו"ד על כל פרטי הפרטים, גם בזמני חולשה ראו כל בני הבית כיצד כל דקדוקי הלכה מתקיימים גם בעתות אלו. כך למשל, תיכף בהגיע זמן הנחת טלית ותפילין עם כל חולשתו מיהר להניח ולהתפלל כותיקין, וכשהגיע זמן מנחה גדולה לא המתין אלא התפלל תיכף עם חולשתו הרבה.

וסיפר לנו אחד מבני הבית: באחד השעות בהם היה חלש, הוצרך לבלוע תרופה פלונית תיכף, משקיבל את התרופה, שאל את העומד לצידו: האם בדקו את כשרות התרופה, משהשיב, שאל שובף: והאם היא מרה או מתוקה שאז צריכים לברך לפניה. והמה ראו כן תמהו.

בברכת על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני עמך בית ישראל... יהמו רחמיך ה' אלוקינו.

בברכת שבת שלום
יצחק גולדשטוף (ב"ב)

להעדיף ציציות יפות מהודרות, או שנעשו במסירות נפש

במחנות המוות בגרמניה שהה הרה"ח ר' יעקב לוי בצריף ששימוש בעבר מפעל ליצור שטיחים, והנה באחד הימים מצא בשטח המפעל חבילת צמר רחלים, במאמץ רב טווה במסירות נפש חוטים ושזרם לשם מצוות ציצית, הוא נטל מגבת ועשה בה חור כדי שיוכל להכניס בה את הראש, ובמסתרים קשר את חוטי הציצית והנה זכה לבגד של ד' כנפות מהודר. לא עבר זמן רב עד אשר עבר הקול במחנה שיש כאן בנמצא טלית קטן כשר, כאלף איש היו משכימים קום כדי לזכות ללבוש את הטלית קטן, ולברך על הציצית לפני בואם של הרוצחים הנאצים ימש"ו.

ונשאל הגאון הגדול הרב יצחק זילברשטיין שליט"א דיש להסתפק, אדם [שזכה להנצל מהתופת] שיש לו טלית קטן כזה עשוי ממגבת בלויה, וחוטי ציצית עבודת יד... ולעומת זאת יש לו אפשרות ללבוש ציצית של בגד נאה וחוטים נאים במה יבחר?

ותירץ הגאון הגדול הרב יצחק זילברשטיין שליט"א

נאמר במסכת יומא (דף לח ע"א) כשהלך ניקנור למצרים להביא דלתות מאלכסנדריה בחזרתו עמד עליו נחשול שבים לטבעו, נטלו אחת מהן והטילוה לים, ועדיין לא נח הים מזעפו, בקשו להטיל גם חברתה, עמד ניקנור וכרכה, ואמר להם הטילוני עמה, מיד נח הים מזעפו... כיון שהגיע לנמלה של עכו היתה מבצבצת ויוצאה [הדלת שהטילו לים] מתחת דופני הספינה... לפיכך כל השערים שהיו במקדש נשתנו להיות של זהב חוץ משערי ניקנור מפני שנעשו בו ניסים, עכ"ל. והנסים הרי נעשו בגלל המסירות נפש של ניקנור שהוא שוה יותר מזהב וגם כשעומדים לקיים זה א' ואנוהו ולצפותו זהב, אמרינן שהנסים גדולים יותר מהזהב.

ואולי כך בענייננו, המסירות נפש של עשיית הציצית עדיף אולי מטלית נאה וציציות יפים. ואולי זה הטעם שחביב עדיף משבעת המינים, למרות שבהם נשתבחה ארץ ישראל, בכל זאת חביב עדיף בגלל ההתרגשות [עיין משנ"ב סימן ריא ס"ק י - יב] כך גם בענייננו החביבות בגלל המסירות נפש עדיפה מטלית נאה.

וגיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א סובר דטלית קטן מהודר עם חוטים מהודרים עדיפים. ואין ראיה משערי ניקנור דגם בלי הציפוי בזהב הם היו יפים אלא שהזהב יפה יותר אולם לאותו אדם שעשה את הציציות במסירות נפש אולי הוי לו מזכרת מצוה ולו הטלית קטן הזה עדיף.

נאמר גם בביכורים (פ"ג מ"ח) שעשירים היו מביאים ביכוריהם בקלתות של זהב והכהנים החזירום. ואילו סלי נצרים של ערבה שהביאו בהם עניים בכוריהם היו נוטלים מהם. וכתב הגר"י ניימן העניים כפי מיעוט השגת ידם, היו מביאים סל פשוט של נצרים שעשו במו ידיהם בהכנעה ובשברון לב, לכם השי"ת שוכן דכא ושפל רוח מחבב מנחה זו, והיא עדיפה מזהב ומפז וכך בענייננו.

(ווי העמודים)

הרה"צ ר' דוד פרנקל זצ"ל נלב"ע ז' שבט תשנ"ו

סיפר רבינו שר' דוד פרנקל סיפר שהחזו"א ביקשו להוציא נעלים מתחת המיטה, והביא לו החזו"א מקל ארוך לכך, ואמר לו ר"ד שאינו צריך מקל ארוך ויכול להוציאו כך בידיו. אמר לו החזו"א שסתם לא גורמים רוח רעה לידים. [ורבינו דן בדבר בטעם נטילת ידים בנגיעה בנעלים.]

בשלהי שנת תשס"ו נכנס לרבינו יהודי מחו"ל, ואמר שרוצה לקנות לו במתנה 'פראק' חדש. השיב לו רבינו שיש לו כבר מספיק, אחד לשבת ואחד לחול, אבל אם אתה רוצה-הוסיף רבינו, תביא שיהיה לכבוד משיח כשיבוא. וידוע שהרב דוד פרנקל זצ"ל הביא לבעל ה"קהלות יעקב" זצ"ל קפוטה מיוחדת שיהיה לו לקבל פני משיח צדקנו.

(מנחת תודה)

הגאון רבי יוסף ישראל ישראלזון זצ"ל נלב"ע י' שבט תשס"ט

סיפר הרב ישראלזון זצ"ל אודות השידוך שלו: שהגאון רבי פנחס שרייבר זצ"ל שהיה גר בשכנות להגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א, יום אחד בקש הגר"פ זצ"ל ממני שאבוא לביתו בערב, וכשהגעתי דברנו בלימוד, פתאום נפתחה הדלת והשכן הגאון הגדול רבי חיים קבניסקי שליט"א נכנס ובידו גמרא הוא הקשה על דברי רש"י והם דנו ודברו בזה, אחר כך בקש הגר"פ מהגאון הגדול רבי חיים לשבת. משישב ביקשני לומר את החבורה האחרונה שהשמעתי בישיבה, התפתח דין ודברים. בדיעבד התברר שנשלח לתהות על קנקני. וגם המדוברת היתה מאחורי הכותל.

למחרת החתונה הגיע הגאון רבי חיים שליט"א כדי ללוותו לבית הכנסת. ובעת שעברו דירה טרח לבוא לסייע בידם להעביר את מטלטליהם.

(מוסף שב"ק)

כידוע כמה מקפיד רבינו על לימוד חובותיו, [לסדר הספק הלימוד בקביעות שלו קורא תמיד חוב] בכל מצב שהוא, וגם בזמן שהיה בבית חולים [תשס"ב] למד כל בוקר את לימוד החובות, אף שבתחלה היה חלש בכל זאת בס"ד לימוד החובות היה תמידין כסדרן, וכשהיה גומר אמר, 'ב"ה גמרתי החובות'.

שמעתי מרבינו דהנה רופאים אמרו [אחרי האירוע הרפואי בתשס"ב] שכבר לא אצליח לכתוב, והנה ב"ה.... בזמן ההוא כששהה רבינו בבית הרפואה, אמר אחד הרופאים, אודות רבינו, ללכת הוא ילך, אבל לכתוב איני מאמין שיצליח, ובס"ד ער"ח כסלו כבר כתב וז"ל: ברוך ה' שהחינו וקימנו ומחליים רעים ונאמנים דליתנו וזכני לעסוק בתוה"ק ער"ח כסלו תשס"ב, כפתיחה לתחילת ספר שערי אמונה על מסכת תרומות, שכתיבתו החלה בין כתלי הבית חולים, ומאז כתב כמה חיבורים, ומכתבים רבים, ויתן ה' ויזכה להוציא עוד הרבה חיבורים. (מנחת תודה)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: **0573145900@okmail.co.il** או בפקס: 077-2092005
נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו
להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

גליון 131
שנה ג'
פרשת בא
שנת תשע"ו

להערות, הארות והוספות על הענינים הנכתבים בעלון, לתרומות והצטרפות, נא לפנות ל: 0527680034@okmail.co.il
או ל: 0527680034 בין הסדרים. או בת.ד. 5397 ירושלים, או בפקס 0722164414
ולציין עבור מערכת עלון כאיל תערוג

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

ששים גיבורים
לעילוי נשמת הגאון
רבי חיים שלמה ב"ר
שמעיה **שאנן זצ"ל**
אב"ד תל אביב, ותלמיד רבנו שליט"א
מח"ס עיונים במשפט ועיונים בפרשה
נלב"ע י"ט כסלו תשע"ו
הונצח ע"י בני משפחתו שיחו

פניני הפרשה

שאלה אשה מאת רעותה

פסוק ב' דבר נא באזני העם. צ"ב מה צ"ל באזני הרי פשוט שאנשים שומעים דיבורים באזניהם, והנה בפשוטו משמע שאמר למשה לדבר לעם, אבל רש"י בשיר השירים ב' י"א בפירוש שני מפרש דאמר ע"י אהרן וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, נצטוו שאיש ישאל מאיש ואשה מאשה, אבל לא איש מאשה ואשה מאיש.

והנה מה שהמצריים נקראים רעהו ורעותה, מפרש רבינו בחיי שקודם מתן תורה היו כל הבריות חברים כאחד, אבל לאחר מ"ת שהחזיר הקב"ה את התורה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שקבלוה ישראל, יצאו כל העכו"ם מן האחוה והריעות ונשאר השם הזה בעם ישראל בלבד שנקראו אחים ורעים למקום.

ומדבריו משמע שגם הגוים בינם לבין עצמם לא נקראים רעהו לאחר מ"ת, והשם רעהו נשאר רק אצל ישראל.

אמנם בספר קול אליהו מפרש שהוקשה לרש"י להלן י"ב ל"ה למה כתוב רעהו שהרי איתא בב"ק ל"ו ב' דשור שנגח שור של מצרי פטור דכתיב את שור רעהו ולא של מצרי, ועוד למה אמר דבר נא בלשון בקשה למה צריך לבקש לרכוש לעצמם הון שלל רב אלא ע"כ דלא היו יכולים לעשות כן אם לא שיכופו תחילה את יצרם לעשות חסד איש עם רעהו ואז עולם חסד יבנה כי ע"י זה יתן ה' את חן העם בעיני מצרים, ולפי"ז קאי רעהו על ישראל ושפיר שייך בזה לשון בקשה עכ"ד.

ולא מפורש בדברי הגר"א אם בנ"י השאילו אחד לשני בפרהסיא, או דאפי' אם השאילו בצנעא זה מספיק לגרום שהמצריים גם ישאילו להם.

והנה אם הם לא שאלו איש מרעהו לצורך השתמשות, הרי זה כעין ספק הגמ' בב"מ צ"ו א' אם שאלה ליראות בה נקרא שואל, ובפסוק כתוב וישאלו ומשמע שזה הי' שאלה וי"ל ששאלו דברים שהוצרכו להם ולא חפצים ללא צורך כלל. ויל"ע אם הי' מצוה לשאול מהמצריים ומי שלא שאל ביטל מצוה לשמוע לדברי הנביא, או שזה היה רשות.

והנה בסוטה י"ג א' איתא בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות, ואם נאמר שזה הי' מצוה א"כ הרי גם כל ישראל התעסקו במצוה, ועוד דלהלן י"ב ל"ה כתוב שעשו כדבר משה ואם זה הי' מצוה למה לא כתוב שעשו כדבר ה', אמנם באוה"ח שם נראה שזה הי' מצוה.

והנה אפי' אם זה היה מצוה, מ"מ יתכן שע"י שאילת חפץ אחד כבר נתקיימה המצוה ולא הי' מצוה להרבות לשאול כמה חפצים, ולפי"ז י"ל שגם משה שאל חפץ אחד ואח"כ הלך להתעסק עם ארונו של יוסף, ועוד יתכן שאפי' אם הי' מצוה לשאול מ"מ לא הי' מצוה לקחת את הדברים עמהם אלא יכלו להשאירם במצרים, ואע"פ שטעם המצוה הי' בכדי שלא יאמר אותו צדיק וכו' מ"מ זה לא נוגע לגוף המצוה, ובשם הגרי"ז זצ"ל מובא שזה לא הי' מצוה מדכתיב דבר נא ופרש"י אין נא אלא לשון בקשה, ומ"ש מכל מצוה שזה ציווי אלא ע"כ שזה הי' בקשה ולא מצוה, ואמר דבזה א"ש מש"כ בגמ' שכולם היו עסוקים בביזה ומשה עסק בארונו של יוסף, והנה איך הותר לבנ"י לקחת את החפצים ששאלו ולא להחזירם דהיינו עד שמתו המצריים. ויש ראשונים שמפרשים דמש"כ בפסוק וישאלו הכונה למתנה גמורה עי' רשב"ם ובדעת זקנים, ובספורנו, ובכלי יקר לעיל ג' כ"ב, והאוה"ח להלן ל"ב ל"ה כתב שזה היה היתר בהוראת שעה.

ובסנהדרין צ"א א' איתא דבני מצרים באו לתבוע את הכלי כסף וזהב שהשאילו ליהודים בצאתם ממצרים, וגביהא בן פסיסא ענה להם שישלמו להם שכר עבודה של ס' ריבוא ששיעבדו מצרים ת"ל שנה עיי"ש, ומשמע שזה הי' כשכר עבודה, וכן משמע ברבינו בחיי שכתב ואיו זה גניבת דעת שיצוה בה הקב"ה ח"ו, אבל הי' הדבר מותר להם שהרי העבודה שעשו להם אין לה ערך ואין לשכר המלאכה ולשויה סוף ותכלית, וכ"כ המהריל"ד להלן י"ב ל"ה.

אמנם יל"ע לסברת הקצוה"ח בסימן ד' צ"ז שאסור לתפוס פקדון עבור חוב. אמנם באמת הערנו על דבריו באילת השחר ב"ב ל"ג א' בקטע הראשון, ועוד מעירים מכתובות פ"ה ב' דמשמע שאפשר לתפוס פקדון עבור חוב. (אילת השחר כאן)

אוכל נפש ביום טוב

מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם (שמות י"ב ט"ז)

יש להסתפק אם עשה איזה מלאכה האסורה ביום טוב ולא ידע שיש בו צורך אוכל נפש ואחר כך נודע לו שיש בו צורך**1**, אם מתברר כעת שלא עבר שום איסור**2**, או דכיון דבשעת המלאכה לא היה דעתו לזה נמצא דעבר איסור מלאכה ממש. (אילת השחר כתובות דף ז' ע"א ד"ה שם בא"ד אע"ג דלא חשיב)

לעילוי נשמת ר' יעקב בן יצחק וסעדי נלב"ע ה' שבט תשע"ה

1 לכאו' ה"ה יצוייר הספק באיסור שבת באופן שעבר ובישל בשבת ונמצא אח"כ שיש בו צורך לחולה שיש בו סכנה שמחללין עליו את השבת, אם מתברר כעת שלא עבר איסור או דכיון דבשעת עשיית המלאכה לא היתה דעתו לזה נמצא שעבר באיסור גמור. ואולי יש לחלק דשאני היתר אוכ"נ דיו"ט מההיתר של חולה בשבת, וצ"ע. ועיין בספר אמרי בינה המצויין בהערה הבאה ד"ה ודע דמבואר.

2 רק כמו נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה שאף הוא צריך כפרה, עיין נזיר כג. וקדושין פא:, [מהמשך דברי רבינו באילת השחר]. ולכאורה עבר גם שביטל מ"ע דיראת שמים שהיה בדעתו בזדון לעבור רצונו ית'. ועי' בס' אמרי בינה דיני יו"ט סי' ג' ובספר אבי עזרי הל' יו"ט שנסתפקו במי שבישל ביו"ט לצורך עכו"ם אם יש לו תקנה שיאכל מה שבישל ויסתלק האיסור, או מה דהוי הוי ובשעת הבישול כבר עבר על האיסור, וע"ש שהאריכו בזה, [ועיין בספר זיכרון מבקשי תורה עניני יו"ט עמ' קכ"א שהביאו שהיה שאלה למעשה בזה עם בעל האבי עזרי וע"ז כתב ענין זה]. ועיין במאירי פסחים מו: שמבואר בדבריו דלר"ח דלית ליה הואיל והמבשל מיו"ט לחול לוקה, מ"מ אם באו אורחים תיקן את האיסור ולא לקי, ויע"ש בקוב"ש אות קצ"ג שתמה עליו, ולכאו' הן הן הדברים.

והוסיף רבינו בהמשך דבריו דאי נימא דבכה"ג לא עבר איסור, יתבאר דברי התוס' בכתובות שם גבי מבשל גיד הנשה ביו"ט דמאן דאית ליה מתוך אינו לוקה, דמיקרי צורך היום כיון דאכיל ליה, ולכאו' הא אין עליו שם אוכל, אלא כיון דלבסוף אכלו נמצא שהשתמש בזה, ולא גרע מאם לבסוף נתחדש איזה השתמשות דלא עבר איסור, וע"ש עוד מה שהאריך רבינו בזה.

ענין בפרשה – תפילין

והיה לאות על ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים. (בא יג, טז)

בגליון פרשת בא שנה תשע"ה הבאנו מדברי והנהגות רבנו שליט"א בעניני תפילין וכאן הבאנו דברים נוספים.

חציצה בתפילין

כשבאו פעם ילדים מת"ת שאל אותם רבנו בדרך חידוד: מדוע אם אדם צריך להסתפר, אין ע"ז את הדין של הגמ' בב"ק (נח.) "כל העומד להגזז כגזוז דמי" ואז זה חציצה לתפילין? (אפיקי איל עמ' קפד)

זהירות ברצועות

רבנו סיפר שמרן החזו"א זצ"ל הקפיד מאד ברצועות התפילין שלא יגררו כלל על הריצפה. (להבין ולהשכיל עמ' יז)

ואמר רבנו : הנה הדבר ברור שיש להיזהר בקדושת הרצועה ואינו כמו חפצי מצוה ואסור לשבת על רצועת תפילין, ואילו על ציצית מותר לשבת, ועיין בחידושי ר' חיים הלוי הלכות תפילין פ"א הי"א מה שהאריך בענין זה. (אילת השחר שבת ע"ט, ב) [א"ה, וראה בהליכות שלמה שהגרש"ז זצ"ל הקפיד ע"ז מאוד ואף בזקנותו כשהיה רואה אצל אחרים שהרצועות נגררין על הריצפה היה ניגש ומעיר להם שיזהרו בזה]

כשמניח לחומרא

הסתפק רבנו בזמן שמניח התפלין לחומרא על ידו הימנית לאחר התפלה, הופך הבית, ואז הקשר לעצמו אינו מחזיק לו התפלין, אלא רק מונחות על בשרו אם מהני בכה"ג [א' העיר לרבינו על צורת הנחה זו, ואמר לו ששמע שתקופה מסויימת גם הח"ח הניח בצורה זו].

צורת הכריכות

בכריכת הרצועות על היד נוהג רבנו שלא לכרוך את כולם צמודים זה לזה אלא אחר ד' רצועות משאיר רווח, ואחר הרווח כורך ג' הנותרים. וכן נוהג מרן הגרח"ק והסביר בשם אביו מרן הסטייפלער כי הז' כריכות רומז לז' ספרים, והנה החלוקה היא ג' רצועות רומז לחומש במדבר שנחלק לשלש חלקים וארבע רצועות הנותרים כנגד ארבע חומשי תורה. (רשימות הרב אהרן ניב שליט"א וראה תמונת הכריכות של רבנו בס' אלא ד"א של הלכה עמ' לח)

לימוד תורה בעת הנחת תפילין

שנינו במכילתא (בא פרשה יז) המניח תפילין כאילו קורא בתורה, וכל הקורא בתורה פטור מן התפלין, וכן נפסק בשו"ע (או"ח ל"ח י). וכתב הר"ן (ראש השנה יז.) שהטעם שהעוסק בתורה פטור מהנחת תפילין, הוא משום ש"אינו צריך אות, שדברי תורה הן עליו לאות" ולכאורה תמוה, שהרי לגבי הנחת תפילין בשבת ויו"ט נפסק בשו"ע (לא א) "בשבת ויו"ט אסור להניח תפילין מפני שהם עצמם אות, ואם מניחים בהם אות אחר היה זלזול לאות שלהם", וא"כ למה הלומד בתורה רק פטור מהנחתם, והרי אם התורה היא "אות" נמצא שבהנחתן הוא מזלזל ב"אות", ויהיה אסור להניחם.

ובפשטות נראה ליישב את דברי הר"ן, שהרי זה ודאי שאין לטעון כי כשם שדוחים את האות של תפילין מפני האות של שבת, כך המניח תפילין יהיה אסור ללמוד תורה, וכן שיהיה אסור ללמוד תורה בשבת, כי פשוט שהתורה לא ניתנה כאות בלבד, אלא שיש בה גם אות.

ולכן רק הנחת תפילין אסורה בשבת, כי מטרת התפילין לאות, וכן מטרת השבת לאות, אבל לימוד תורה אין מטרתו ל"אות" בלבד, אלא שממילא מתקיים בו אות, ולכן אינו זלזול לא בתפילין ולא בשבת, וכן לגבי טעם הר"ן, בעת לימוד התורה אין איסור לקיים אות נוסף, כגון הנחת תפילין, כי אין לימודה נעשה לצורך אות.

אולם כששאלו את מרן הגראי"ל שטינמן שליט"א על דברי הר"ן, השיב ש"חיוב לימוד תורה קיים בכל זמן, ולכן לא יתכן שהשבת תקבע כזמן שפטור מתורה, וזה גם הטעם שהעוסק בתורה פטור מתפילין, כי אינם ככל המצוות, שהרי מצוותן בכל זמן, ואם יתעסק בהן לא ילמד תורה, אבל אין זה איסור". (רשימות הרה"ג ר' חיים שולביץ שליט"א)

תפילין של הגרי"ז

סיפר רבנו: בחו"ל לכולם היה תפילין דקות והיה אחד מומחה בעיירה באבוב שהיה עושה תפילין גסות, והגרי"ז רצה להזמין אצלו תפילין גסות, ואיני יודע מה היה לסוף. [בחו"ל רוב ה'בתים מאכרעס' היו חסידים ויראי שמים, ומיעוט מהם היו גרים בטיקטין והם לא היו כ"כ יראי"ש, ומחיר תפילין דקות היה 30 זלאטס, ותשע זלאטס היה שוה כמו מחיר כל דולר אחד, והיה שם אחד בשם ר' משה חיים שהוא היה המומחה מכולם והיה נוטל בשכרו 33 זלאטס].

הרצועות

כשהגיע הגרי"ז לארץ דאג החזון איש עבורו בדבר עיבוד רצועות התפילין שיעשה לשמה, ופנה לרבי שלמה לורנץ שהיה לו מפעל לעיבוד עורות בתל אביב, ונסע כמה פעמים לתל אביב כדי להוציא ולהכניס את העורות לבור בכל שלב ושלב כדי שיהיה עיבוד מכח אדם ולא על ידי מכונה, ויוכל לומר בעצמו בכל פעם לשם מצות תפילין. [וראה קובץ אגרות חזון איש ח"ב אגרת קל"ד מכתב החזו"א להגרי"ז שמפרט כל טירחתו והתעסקותו בדבר].

להשקיע בתפילין

הגרי"ז היה אומר בדרך כלל מצוי אצל בני אדם שמשקיעים בהוצאת כסף עבור קניית חליפה חדשה ושאר המלבושים נאים מידי תקופה קצרה, ומשקיע הרבה אפי' שזה לזמן קצר, ואילו במצוות לא משקיעים כל כך, ולדוגמא מצות תפילין הדרך שאדם קונה תפילין פעם אחת לכל החיים ומסתפק בכך ואינו משקיע בזה כל כך.

ובאמת הגרי"ז עצמו היה מחדש את התפילין שלו מזמן לזמן אע"פ שלא מצא פסול במה שהניח עד עכשיו. **וכן רבנו שליט"א נוהג מידי פעם לחדש את התפילין, פעם בהחלפת רצועות, ופעם בריבוע הבתים או בצביעתן מחדש וכיוצ"ב. ומפעם לפעם שולח את התפילין אצל אדם ירא שמים שישפץ לו אותם.** (אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' קיד)

נפילת אפים על תפילין

הנה בס' קל"א כתב הבאר היטב סק"א דנפילת אפים היא על הזרוע, ולא על קנה היד. והמשנ"ב לא הביאו. ומשמע דס"ל דדי שנופל על קנה היד, ואי"צ על הזרוע.

ויש לפרש הדבר, דהנה הגר"א הכריע לעיקר כהך דעה בשו"ע שם ס"א שגם בשחרית נופלים על היד שמאל, וש"פ חולקים דיש לפול על יד ימין משום כבוד התפילין.

והנה אם כדברי הבאר היטב שנופלים על הזרוע אכן יש כאן חסרון בכבוד התפילין שנופל על הקציצה, אבל אם נופלים על קנה היד אין כאן זלזול בתפילין דברצועות ל"ש כ"כ זלזול דמה"ט שרי לחבוש שעון ע"ג הרצועות, וכפה"נ שהגר"א סובר שנופלים על קנה היד, ומש"ה י"ל שזה הטעם שלא העתיק המשנ"ב דברי הבה"ט שכתב ליפול על הזרוע.

יכון שלא לצאת

עי' משנ"ב שכ' שאם נצרך להפיח לאונסו בתפילין יזיזם ממקומם. חזינין דאף שלבוש בתפילין על גופו אם אינו במקומו אין איסור הפחה. ומה"ט קשה אמאי לא נתנו עצה שיכוין שאינו רוצה לצאת יד"ח המצוה שאז אינו יוצא יד"ח, ואז מה לי על גופו במקומו ומה לי שלא במקומו, וחזינין דבמקומו חמיר טפי וצ"ע טעמא.

עקב ריבוי הענינים אי"ה נוסיף עוד בענין זה ובהנהגות רבנו באחד הגליונות הקרובים

יום היארציט של הרה"צ ר' דוד פרנקל זצ"ל נלב"ע ז' שבט תשנ"ו

לרגל יום פטירתו העשרים של הרה"צ ר' דוד שהיה תלמיד ומשמש בקודש של מרן החזו"א ומקרובם של מרנן הגרי"ז והגראמ"מ שך. קבלנו תכריך כתבים של גאון אחד שליט"א מותיקי הלומדים בכולל חזו"א ששמע הדברים מפי הר"ד זצ"ל וממרן רה"י שליט"א, והיה מדקדק לכותבם ביום שמיעת הדברים בדקדוק ובדיוק, והעתקנו את הדברים כלשונם.

האברך הקדוש

אמר לי הגר"ד פרנקל שפ"א כשהגיע למרן החזו"א ועדיין לא הכיר את הגראי"ל, וראה את הגראי"ל יוצא מבית מרן החזו"א, וכשנכנס לחזו"א, שאל החזו"א את הגר"ד: האם ראית את **האברך הקדוש** שעכשיו יצא כאן מהחדר.

סברא ישרה

עוד אמר לי הגר"ד שפ"א שמע ממרן החזו"א על הגראי"ל שהוא יר"ש גדול ולמדן ובעל סברא ישרה.

עדות אצל הגרי"ז

אמר לי הגר"ד שכידוע בבריסק מאוד מקפידים על העדי קידושין שיהיו אנשים מופלגים בירא"ש מיוחדת. ואמר לי הגר"ד שלפני נישואי אחד מבני מרן הגרי"ז זצוקללה"ה ביקש הגרי"ז מהגראי"ל שיהיה עד בחופה [ולבסוף לא יצא הדבר לפועל בגלל שהגראי"ל לא יכל לבוא לחופה] [א"ה ובא' בימי השבע ברכות נתן מרן הגרי"ז זצ"ל לרבנו שליט"א לברך ברכה במקום העדות]

מדברי מרן הגראמ"מ שך

הגר"ד אמר לי שבכל שבוע יש לו קביעות עם מרן הגראמ"מ שך (שליט"א) [-זצ"ל] לדבר עימו בלימוד והלכה ועניני השעה וכדו'. ושמעתי ממנו שפעמים רבות הדבר נגע לעניני הלכה והיו מתווכחים לפעמים. והיה אומר לו הגראמ"מ שישאל להגראי"ל שטינמן שהוא ת"ח עם ראש ישר ומה שיאמר כך נעשה, והיה הולך הגר"ד להגראי"ל ושואלו. וכשהיה חוזר להגראמ"מ עם התשובה היה אומר הגראמ"מ הנה יש לנו עכשיו דבר ברור. והוסיף הגר"ד שבפעמים שהגראי"ל הכריע אחרת ממה שחשב הגראמ"מ ומיד היה הגראמ"מ משנה את מנהגו אפי' שזה היה מנהגים שנהג עשרות שנים קודם לכן.

מחביא א"ע

עוד אמר לי הגר"ד שאינו מצליח להבין היאך הגראי"ל מצליח להסתיר א"ע שהוא יודע את כל הש"ס בעיון עם הפוסקים למעשה ויכול להורות למעשה בכל ד' חלקי שו"ע. ותמיד כששואלים אותו משתמט מלענות עד כמה שיכול ושולח לאחרים.

ברגע אחד

פ"א למד הגר"ד עם ש"ב הגר"י ברטלר קטע בחזו"א שמאוד הוקשה להם והעלו סברות לכאן ולכאן ועל כל סברא שהעלו היה להם במה לדחותם ונשארו בקושיא. ובאותו יום פגש הגר"ד את הגראי"ל וסיפר להגראי"ל שישנו חזו"א שנתקשה בו מאוד. והראה להגראי"ל את החזו"א. ומיד אמר לו הגראי"ל מסתמא נתקשתם בקושיא פלונית והעלה הגראי"ל את כל הסברות שנאמרו ע"י הגר"ד והגר"י ברטלר ואמר מה יש לדחות, ולבסוף אמר מהלך שיישב את דברי החזו"א באופן נפלא. ונתפעל הגר"ד היאך הגראי"ל שלא היה מונח בנושא מיד ידע להשיב כאילו הוא בתוך הנושא.

זהירות בגוף נקי

אמר לי הגראי"ל שליט"א בשם הגר"ד פרנקל ששמע מהחזו"א שבספרים שאנשים מוציאים לאור הוא יכול להבחין האם כשכתבו את הספר היו במצב של גוף נקי.

לשכנע ליזהר מחילול שבת

עוד שמעתי מהגר"ד פרנקל שבגלל קפידתו הגדולה של מרן החזו"א זללה"ה בעניין החשמל בשבת שלא להשתמש בחשמל המיוצר בא"י ע"י ישראל שאינו משמר שבתו. היה הגר"ד הולך לשכנע מנהלי מוסדות או רבני קהילות שיפסיקו להשתמש בחשמל. ותמיד היה מתייעץ עם הגראי"ל למי ללכת. ופעמים שהיה אומר לו הגראי"ל לא ללכת לפלוני או לאלמוני ולא נימק לו הגראי"ל טעמו. וכמה פעמים ניסה הגר"ד ללכת לאותם אנשים ותמיד הם לא הסכימו, ואז הבין שהגראי"ל בחכמתו יודע מי יסכים ולמי אין שום טעם ללכת.

והוסיף הגר"ד שפ"א היה רב אחד שלא הסכים להפסיק להשתמש בחשמל והיה לו כל מיני פלפולים להתיר החשמל. ושאלתי את הגראי"ל מה לענות לו כי על כל דבר יש לו מה לענות. ואמר לי הגראי"ל איתו על תתווכח כלל אלא תשאל אותו אילו החשמל היה מיוצר תוך כדי ביזוי כבודו של .... [אחד מרבותיו של אותו רב] האם גם היית משתמש. ובודאי שיענה לך שלא, וממילא יבין שכבודו של הקב"ה עאכו"כ. ואמר הגר"ד שלא האמין שזה יעזור. אבל החליט בתור השתדלות לקיים את דברי הגראי"ל ויהי פלא שמיד השתכנע והחליף לגנרטור. ונתפעל הגר"ד מחכמתו של הגראי"ל שידע מה ישכנענו.

תעניות וסיגופים

פ"א דיברתי עם הגר"ד בעניין תענית בה"ב ושובבי"ם וכדו' שהם מנהגים קדומים. אמר לי הגר"ד ביודעי קאמינא **שבמשך כל ימות השנה הגראי"ל שטינמן נוהג להתענות שני וחמישי וק"ו בתעניות בה"ב, או תענית צדיקים [ראה סימן תק"פ] או שובבי"ם**. ועוד הרבה תעניות בסתם ימים רגילים.

והוסיף הגר"ד ועל כולנה שהוא מסתיר זאת באופן מופלא, ואני עליתי ע"ז כי חשדתי בו שזה מתאים לו וכשנסיתי לדבר עימו ע"ז נתחמק והשתמט. והוסיף הגר"ד שיש בזה עוד חידוש ופלא שאי"ז גורע מעומק עיונו, וגם בימי התעניות כשמדבר הגר"ד עימו בלימוד בסוגיות עמוקות מאוד הוא שולט בסוגיא ומחשב חשבונות, שאפי' מי שאינו בתענית קשה לו מאוד להתאמץ ולחשב.

דבוק ברבו

לאחר פטירת הגר"ד אמר לי הגראי"ל על הגר"ד נדיר למצוא תלמיד שכ"ב דבוק ברבו [החזון איש] בצורה כ"כ מופלאה, גם בהנהגותיו וגם בלימוד ספריו. וגם לקיים את דברי רבו כפשוטם בלי חכמות ובלי חשבונות אישיים אף פעם, ואפי' שפעמים נתבזה בשביל כך. עד כאן מכתבי התלמיד חכם הנ"ל.

בביקור חולים אצל הר"ד

סיפר לנו בן רבנו הגר"ש שליט"א: אני זוכר שהם נפגשו הרבה פעמים, בכולל חזון איש, אבי היה מתפלל כל ערב מעריב בכולל החזו"א ב8 בערב, שם בד"כ רבי דוד בא לפגוש אותו.

כמדומה שהגיע גם אלינו לבית כמה פעמים.

בסוף ימיו של רבי דוד כשהיה חולה את חוליו האחרון הלכתי עם אבי לבקר אותו, הוא שכב אצל אחותו שיף מרחוב חפץ חיים, הלכנו יחד ואבי ביקש ממנו שיספר לו איזה הוראות מהחזו"א, אבי תמיד היה צמא ממש לשמוע כל הוראה מהחזו"א כמוצא שלל רב, הוא סיפר לו 3 סיפורים אבל אני כרגע לא זוכר אותם, הוא סיפר לו הוראות של החזו"א בכמה ענינים. ר' דוד שכב במיטה ואבי ישב לידו. למעשה - זה היה פיקחות של אבי ששאל אותו שאלה כזו, כי זה נתן לו חיות והראה לו שצריכים אותו. הוא היה מאושר ממש באותם רגעים.

הוא היה ירא שמים גדול, היה מדקדק גדול במצות ד' מינים, הוא אמר כמה פעמים לאבי אחרי יו"כ, שכתוב בספרים שאחרי ימים נוראים יש לבדוק שוב את האתרוג, כי אולי השתנה לו הדין והאתרוג הורע... זה היה דקדוק הלכה שלו.

יום היארצייט של הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצ"ל נלב"ע י"ב שבט תשע"ה

כבר כתבנו בגליון פר' תצוה תשע"ה על הקשר המיוחד במינו של הגרב"צ זצ"ל לרבנו שליט"א וזכינו שאף התפרסמו בגליון רבים מכתביו של הגרב"צ שנו"נ בדברי רבנו שליט"א, ובעת מלאות י"ב חודש לפטירתו לגנזי מרומים נביא כאן עוד על הקשר הנדיר והמיוחד באדיבות בני משפחתו ומערכת הגליון הנפלא 'שלמים מציון'.

בליבון ההלכה

למעלה משישים שנה, עוד מבחרותו של הגאון הגדול רבי בן ציון פלמן זצ"ל נתדבק ברבנו שליט"א, וכל שאלה בהלכה קטנה או גדולה, היה שואל את רבנו.

בכולל פוניבז' היה מדבר הגרב"צ עם רבנו בקביעות מידי יום ביומו, על שאלותיו וספקותיו שהתעוררו לו במשך היום. הגרב"צ היה כותב במשך היום את כל שאלותיו בדף מיוחד, וכאשר רבנו הגיע לכולל בשעתו הקבועה, היה ניגש אליו והיו מדברים ומלבנים את הסוגיא במשך זמן רב.

הרבה פעמים גם היה הולך לביתו של רבנו לשאול אותו שאלות וספקות חדשות שהתעוררו לו בהלכה, ובשיעורים היה אומר אחר כך את הפסקים ששמע מרבנו.

פעם סיפר הגרב"צ, שבכל שאלה שהיתה מתעוררת לו בהלכה, לאחר שבירר בעצמו את כל צדדי הספק, היה הולך לשאול את השאלה את רבנו ואת מרן הגר"נ קרליץ שליט"א. וכאשר בא אל רבנו היה רבנו פותח את הגמרא ואת השו"ע, ומלבן יחד עימו את ההלכה. ופעמים רבות היה יושב עם רבנו למעלה משעה, בעבור שאלה אחת.

דיני נפשות

לפני כעשרים שנה עלה הגרב"צ לביתו של רבנו, כדי לשמוע את הכרעתו על איזה שאלה סבוכה בהלכה, ובאותו זמן המתינו עוד אנשים בתור כדי לשאול את רבנו שאלות בדיני נפשות, לגבי חולה איזה טיפול רפואי לעשות כזה או כזה, ורבנו הכריע להם בדקות ספורות מה יעשו.

וכשיצא הגרב"צ אמר בהתפעלות, "בשנים קדמוניות היינו יושבים כשעה על שאלה אחת עד שרבנו הכריע, ואילו היום יכול רבנו בקדושתו להכריע דיני נפשות בחמש דקות!".

ספרי שלמי תודה

כאשר הגרב"צ התחיל להוציא לאור את שיעוריו הנפלאים בספריו "שלמי תודה", על פי הוראתו של מרן הסטייפלר זצ"ל שאמר שסברתו סברא ישרה והוא צריך להוציא לאור את חידושיו ושיעוריו. אבל בענוותנותו לא רצה הגרב"צ להוציא לאור את הדברים מודפסים בספר, אלא רק בחוברות קטנות. ובחוברת הראשונה, לא כתב את שם המחבר בתוך בחוברת, משום שאמר שכל מי שכבר קונה את החוברת יודע לבד מיהו המחבר, וא"כ לשם מה לפרסם את השם בשער בת רבים לעיני כל.

אבל כאשר הביא את החוברת לרבנו וראה שלא הזכיר את שמו, אמר לו רבנו שכאשר מוציאים לאור חידושים באגדה לא חייבים לכתוב את שם המחבר, **אבל כשמוצאים לאור חידושים בהלכה צריך לכתוב את השם של המחבר**, שאם יהיה שאלות על ההלכות הכתובות שם יידעו את מי לשאול, כדי לדעת את ההלכה.

ובאמת בהדפסות הבאות של החוברות, כתב את שמו, אלא שלא כתב את זה בעמוד השער, אלא בעמוד השני כתב "ניתן להשיג את החוברת ע"פ הכתובת וכו'", ושם כתב את שמו וכתובתו.

[יש לציין, שאע"פ שהגרב"צ נהג כן לעצמו, בכל זאת לאחרים הורה לכתוב את שמם בספרם, וכאשר נכדו של הגרב"צ רצה להוציא לאור חוברת של חידושי תורה, ואמר לזקנו שחושב שלא לכתוב את שמו בחוברת. אמר לו הגרב"צ "אתה צריך לכתוב את שמך!"].

מה יצא מהבחור

פעם סיפר רבנו להגרב"צ, שבשנים הראשונות של הישיבה קטנה, היה בחור בישיבה שבתפילה היה בוכה הרבה, ואחרי תפילת שמונה עשרה יכלו לראות על הריצפה את הדמעות שהוזיל בתפילה. ואמר רבנו שמאוד מעניין אותו לדעת מה יצא מהבחור הזה.

ללמוד ע"פ שיעורו

לפני למעלה מארבעים שנה למד בפוניבז' הרב מ. לוין משוויץ, שאביו היה מעורב בהצלת רבינו בתקופת המלחמה, ורבינו כהכרת הטוב קירב את בנו מאוד, ואף קבע עמו חברותא בלימוד הלכה. לאחר תקופה אמר לו רבינו שיתחילו ללמוד הלכות שבת ע"פ שיעורי הגרב"צ, ולקח כל שבוע מחברת מהגרב"צ ורבינו היה לומד עמו את הדברים ומתפלפל עמו בהם.

להכריע לבד

דוגמא להערכה שחש רבינו לגדלותו בהלכה, נביא משפט אחד שאמר רבינו להגרב"צ בדרכי ההוראה: כשעתה לומד סוגיא בעיון ובהיקף עם כל דברי הראשונים, ויוצא לך להלכה דלא כמו שנפסק באחרוני זמנינו (כמדומה שדיבר על מ"ב וחזו"א), אתה רשאי להורות אחרת, ע"כ משפט נדיר שרבינו אמר רק על כמה יחידים מגדולי פוסקי זמנינו, שלהם יש את היכולת לירד לעמקותה של הלכה.

בדיקת חמץ לספרים

בפסח שנת תשמ"ג כשעלה הגרב"צ לבית רבו בחג, ודיברו בעניני הלכה, הוציא רבינו ספר לעיין בנושא. שאל אותו הגרב"צ אם עשה בדיקת חמץ לספרים, (לאחר שראה שלא מכרו לגוי) אמר לו רבינו שלא. ושאל שוב הגרב"צ האם זה מפני שהכריע כדעת המ"ב (סי' תלג שעה"צ ס"ק לג) ודלא כדעת החזו"א (סי' קטז ס"ק יג ד"ה והגר"א), אמר לו רבינו שלא, אלא שמעודי לא אכלתי בעת שלמדתי, ולא פתחתי ספר באמצע הסעודה, וא"כ הוא בכלל מקום שאין מכניסים בו חמץ שאין צריך בדיקה.

לב מרגיש

כל ימיו הכין את עצמו לעולם שכולו טוב, אך הדבר בלט בימיו האחרונים כך מספר אחד מתלמידיו הקרובים, דבעת שהגיע ללבן עמו סוגיות בהלכה, שינה ממנהגו ואמר לו מספר משפטים סתומים, וכך היו דבריו: אני מרגיש שאני עומד לסיים את תפקדי בעולם (עי' מגילה דף ג ע"א מזליה חזי), ואי לכך אני צריך לשנות את סדר יומי כדי שיוכל לחזור על כל מה שלמדתי ולהכין את עצמי כראוי, ואמר שרוצה להיכנס לרבינו הגראי"ל להתייעץ עמו בנושא. ביום שישי י' שבט שעות ספורות קודם כניסת השבת ביקש מב"ב שרוצה להיכנס להתייעץ עם רבינו. בשבת היה ניכר עליו שמכין עצמו לעולם שכולו טוב, כאשר מעלות הבוקר התחיל בלימוד מסכת ביצה עם כל הגישמאק, ולאחר הסעודה המשיך ללמוד ללא הפסקה עד סעודה שלישית ללא שינה בשבת, בערב לאחר מנוחה קצרה המשיך ללמוד עד שעה ארבע לפנות בוקר, ואז היתה הסימנייה בסוף מסכת ביצה, ובגמר לימודו 'הלך ללוות את שבת מלכתא' באכילת מלווה מלכה, 'וקיבל עליו עול מלכות שמים' בקריאת שמע על מיטתו, 'ועלה בסערה השמימה' במיתת צדיקים מיתת נשיקה.

ויש עמנו עוד הרבה ענינים אודות קשרי הגרב"צ זצ"ל עם רבנו יבדלח"ט ואי"ה יובאו בגליון פר' משפטים
אודות הגאון הגדול רבי יוסף ישראלזון זצ"ל (נלב"ע י' שבט) נכתוב אי"ה בגליון פר' משפטים

בס"ד

פרי - חיים גליון - שס"ו אור לכ"ו טבת תשע"ו

מרבינו מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחט"א הרה"ג ר' אברהם צבי טויב שליט"א

נולד מהול

בשיעור השבוע לתלמידים היקרים מארחות תורה בסוגית גר קטן – כתובות דף י"א, העלה רבינו לדון על גוי שנולד מהול, אם צריך הטפת דם ברית, עי' יו"ד ריש סי' רס"ו בשם הרא"ש. ובתוך כך הביא מה שאמר בעל גליא מסכתא בפטירת מרן רבי חיים מוולוז'ין זצוק"ל דמה שאחז"ל שצדיקים הקב"ה ממלא שנותיהם מיום ליום, היינו מיום הברית, ור' חיים נפטר ביום המילה. וכששאלו את הגליא מסכתא הרי משה רבינו נפטר בז' אדר שהוא יום לידתו, השיב דמשה רבינו ע"ה שאני דנולד מהול.

~ ~ ~

איסור מסירה

שאלה: אדם המחלל שבת בפרהסיא, ומזיק את חבירו, וביד חבירו למסור את דו"ח הכנסותיו לרשויות, וממילא יתפסוהו על גניבות שעשה, אם מותר לעשות כן. תשובה: הרי זה מוסר, ואיסור מסירה הוא גם על מחלל שבת בפרהסיא.

~ ~ ~

יומא טבא לרבנן – לדעת ש"ס

כבר הזכרנו שרבינו מעורר הרבה את הנכדים והנינים היקרים שיחיו ולבאי ביתו, על חובת "ידיעת ש"ס", ולא מזמן פנה לא' מבאי ביתו בלשון כבוד, האם כבר גמרת ש"ס פעם שניה... ומרגלא בפומיה שזהו המינימום של תלמוד תורה שמחוייב כל אחד לדעת.

[והאריך בזה רבינו בשיחה בכולל פוניבז' לפני עשרים ואחד שנים, שזה חיוב גמור שיש לכל אחד לדעת "ש"ס" לכל הפחות, וביקשני בשעתו להדפיס את השיחה באלפי עותקים, ולחלקם בכל הישיבות הקדושות, ושילם מכיסו את ההדפסה, אח"כ נדפס במפיקודיך אתבונן ח"ב].

ובימים אלו כשנערך אצל רבינו סיום מס' סוטה הנלמד בשעות בין הסדרים בישיבת "ארחות תורה", שמח עמהם רבינו, ובירכם שיזכו להיות בקיאים בש"ס, ואמר שעדיין לא מדבר על ירושלמי, וקודם שידעו ש"ס בבלי.

ועלה בסיום השאלה הידועה אהא דאמרי' בסוף סוטה אמר רב יוסף לא תיתני ענוה דאיכא "אנא", ופלא איזה ענוה היא זו לומר על עצמו שהוא עניו. ומביאים בשם הגר"א דהכונה על התנא דמיקרי אנא. ואמר רבינו שהוא פשט יפה מאד, אך זה חידוש.

~ ~ ~

לעשות כל שביכלתו

בפרשת שבוע שעבר עה"פ ותשלח את אמתה, פרש"י שנשתרבבה אמות הרבה. וידוע התמיהה מה חשבה בדעתה, למה פשטה את ידה כשיודעת שהתיבה רחוקה ממנה. והובא באילת השחר בשם החפץ חיים, דהאדם צריך לעשות מצידו את כל מה שביכלתו, ואז הקב"ה עוזרו.

והעיר ע"ז רבינו בימים אלו דאף שבודאי היסוד הוא אמת, וכמובא גם כן בשם הגר"א על דברי הגמ' דיצרו של אדם מתגבר וכו' ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, אך כאן קשה לומר כן, דבדבר שלא יתכן במציאות כלל, לא שייך להצריכו לעשות פעולה שאין לה אחיזה במציאות שתועיל, רק ע"י נס, ולמשל אם הדבר רחוק ממנו במרחק קילומטר, וכי צריך להושיט ידו לקחתו.

~ ~ ~

כמה הערות ששמענו מרבינו בימים אלו על הסוגיות הנלמדות ב"דף היומי"

טענת "טעיתי"

דף י"ד ע"א, תוד"ה ולא פש גביה, כת' תוס' דאחרי שהודה, אינו יכול לומר טעיתי אפילו במיגו. ולכאורה קשה למה אינו נאמן לומר שטעה, הרי זה דבר מצוי שיטעה, והי' לנו להאמינו במיגו עכ"פ. וביאר רבינו הטעם שאינו נאמן, כי אם נאמין לאומר טעיתי, אין לדבר סוף, דכל אחד אחרי שיודה, אם ירצה לחזור בו מהודאתו, יאמר טעיתי, לכן לא האמינו כלל.

~ ~ ~

רבי שמעון הנשיא

גיטין דף ט"ו ע"א, איבעיא להו ר"ש הנשיא, נשיא הוא או משמיה דנשיא קאמר ת"ש וכו'. שאלו מאי נפק"מ אם הוא עצמו נשיא או משמי' דנשיא קאמר. ומתחילה אמר רבינו שהי' שייך נפק"מ

לענין דין קימה לפני נשיא, דשאני נשיא מאב"ד ושאר תלמידי חכמים, כמבואר בסוף הוריות, אך כיון דמיירי הכא לאחר שכבר מת רבי שמעון לא שייך לדון ע"ז. עוד רצה לומר דאולי אין חולקין על נשיא, אך גם זה חזינן להדיא בברייתא ובכמה דוכתי דחולקין אף על נשיא, וצ"ב למאי נפק"מ.

~ ~ ~

ונתן "בידה"

דף י"ט ע"ב, ההוא גברא דעל לבי כנישתא שקיל ספר תורה יהיב לה לדביתהו, ואמר לה הא גיטך וכו'. האריכה הגמ' לדון במה יש לחוש דהוי גט. ובאילת השחר הק' לפי מש"כ הגרעק"א בתשובה רכ"ב סקכ"ג דצריך ליתן את הגט כולו בידה, ואם בולט מעט החוצה, לא מהני, א"כ הרי כשנתן ספר תורה בידה, בודאי לא נכנס כל הס"ת לתוך ידה, והאיך תתגרש בזה, גם אם חיישינן למי מילין ע"ג מי מילין, או לפרשת כריתות דכתיב בה, וע"ש מה שכתב לדחוק.

וכעת אמר רבינו ליישב די"ל שהי' הס"ת עומד בפרשת גט, והניח את הס"ת בשכיבה על גבי ידה, ומקום שכתוב בו פרשת כריתות או החשש שכתב במי מילין, הי' מונח על כף ידה ממש, ושפיר נתקיים ונתן "בידה".

~ ~ ~

כבר הורה זקן...

כפי שזכינו שנדפסו לאחרונה מכתבים ממרן החזו"א זצוק"ל שלא היו ידועים עד היום, ויש שם כמה וכמה חידושים לדינא, נשאל רבינו אם אפשר לסמוך להקל במה שפסק החזו"א במכתב, [והי' הדבר נוגע למעשה בדיני מקואות]. ואמר רבינו שאי אפשר לדעת אם הנתונים היום שוים לגמרי למה שהיקל מרן זצוק"ל, וכשנוגע לחשש דאורייתא, אין להקל על סמך זה.

וכעי"ז אמר מרן שר התורה שליט"א כשנשאל אם אפשר לפסוק למעשה עפ"י המכתבים, ואמר שתלוי כל דבר לפי הענין. וכשאלתיו לענין זחילה שאינה ניכרת, דמיקל בזה החזו"א בספרו אף לכתחילה, וכן בכמה מכתבים, ובמכתב אחד מצינו שמסיים דיש להקל "אם אין מקוה אחרת", האם צריך להחמיר כן, השיב "כבר הורה זקן".

~ ~ ~

הדלקת נר שבת מימין

שאלו אברכים יקרים, דבהלכות חנוכה מצינו בשולחן ערוך נידון שלם מהיכן יתחיל להדליק, אם בנר הימיני או שיפנה לימין וכו', ובהלכות שבת אין נידון מהיכן להתחיל להדליק את הנרות, אם גם בזה יש דין לפנות לימין וכו'. ובתחילה כששמע רבינו את השאלה אמר מיד "לא שמענו מעולם כזה דבר" דגם בנרות שבת צריך להתחיל בימין.

ואח"כ ביאר הטעם למה באמת בהל' שבת לא נזכר ענין זה כלל, דבחנוכה שיש מס' נרות, כמבואר בגמ', שייך נידון מאיזה נר יתחיל, אבל נר שבת לא הצריכו להדליק יותר מנר אחד, רק שנהגו להדליק שתים כנגד זכור ושמור, ובנר אחד הרי לא שייך נידון.

~ ~ ~

תורה מתשת כחו של אדם

למה שהובא בקו אילת השחר לפר' ויחי בשם רבינו להעיר על דברי הריטב"א בראש השנה דח"ו לומר דהאבות הקדושים נחלשה ראייתם מפני הזיקנה, דגנאי הוא, אלא הכונה מחמת רוב עמלם ויגיעתם בתורה. והעיר רבינו דוכי דבר זה אינו גנאי דמחמת התורה נחלשו.

והראה האברך הרב י. מ. בן הגאון רבי חיים ארי' ארלנגר שליט"א דבר נפלא בספר תורת חיים על סנהדרין דף כ"ו ע"ב, דמה שאחז"ל תורה מתשת כחו של אדם, אי"ז מחמת טורח העמל, אלא כך היא דרכה של תורה שכל העוסק בה נעשה כח חומרו תש, כדי שיתגבר עליו כח נשמתו ודעתו וחכמתו, שכל זמן שחומרו של אדם מתגבר אין דעתו נכונה וצלולה, ומהאי טעמא אחז"ל תלמידי חכמים כל שמזקינין מוסיפין חכמה, לפי שלעת זקנתן תש כח חומר שלהם, לכך דעתו נוספת, ע"ש באורך, ונהנה רבינו מזה.

~ ~ ~

שירבו שמחות בישראל

בשבוע האחרון נתעוררה שאלה במנין רבינו בענין קדימה לעליה לתורה, כשהי' אחד מן המנין סנדק, והי' ג"כ חתן שחופתו בלילה, למי לתת את העליה, ולא אבה רבינו להכריע בדבר. אך דבר אחד אמר - בודאי חשוב לחתן לקבל עליה, אבל העיקר מה שצריך לעשות, הוא נתינת צדקה לתורה, לעניים.

~ ~ ~

נשיח בחוקיך

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 101 ● בא תשע"ו

וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צרורות בשמלותם על שכמם (יב, לד)

"ומה תלמוד לומר על שכמם? אלא שהיו ישראל מחבבין את המצוות" (מכילתא)

עשיית המצוות מתוך חביבות

כתב הרמב"ם במס' אבות (פרק ד',ב') וכבר העירו חכמים עליהם השלום על זירוז מעשה המצות. והוא אמרו (דברים ד',מ"א) "אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן" וגו'. בידוע שאינן מועילות, שלא יהיה בהן דין ערי מקלט עד שיובדלו השלש האחרות שבארץ ישראל. אמרו (מכות י' א') יודע היה משה רבינו ע"ה, שאין שלש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו השלש שבארץ ישראל שנאמר (במדבר ל"ה, י"ג) "שש ערי מקלט תהיינה", ואמנם הבדיל אלו מפני שאמר הואיל ובאה מצוה לידי אקימנה. ואם כיוצא בזה במשה רבינו ע"ה, משיג האמיתות, שלם שבשלמים, נכסף להוסיף חצי מצות עשה על כל מעלתו ושלימותו. אין צריך לומר שיעשו מי שנצטרעה נפשם, והוחזקה צרעתה וקדמה. ע"כ.

עלינו להתעורר מכך איך צריכה להיות הגישה הנכונה לעשיית המצות, שתהיה מתוך הרגשה של חביבות המצוות, לכסוף לקיים מצוה. כמו שמשה רבינו נכסף לעשות 'חצי מצוה' אפילו שלא יכל לעשות בשלימות, כי ההרגשה של חביבות המצוות הביאה לו רצון עז לקיים לפחות 'חצי מצוה'.

עוד מצינו במשה את ענין חביבות המצות. בגמ' (סוטה י"ג.) אמרי' ת"ר, בא וראה כמה חביבות מצוות על משה, שכל ישראל נתעסקו בביזה במצרים והוא מתעסק בארונו של יוסף שנאמר "חכם לב יקח מצוות", ויש להבין כיצד למדים מפסוק זה את ענין חביבות המצוות הרי הפסוק מדבר על "חכם לב" ולא על "חביבות", וכן קשה מדוע באמת לא קיים משה את מצות ביזת מצרים הרי היא היתה מצוה לכל ישראל. אלא שמשה אכן נסתפק מה להעדיף, ביזת מצרים, או קיום השבועה שהשביע יוסף "והעליתם את עצמותי". הדבר שעזר לו להחליט לכוון לאמיתה של תורה היתה מכח ההרגשה של חביבות המצוות, כי כשיש לאדם את ההרגשה של חביבות המצוות, הרצון הזה לעשות רצון הבורא מתוך חביבות, זה מביא לו סיוע מן השמים לכוון בחכמה להעדיף את המצוה היותר נשגבה, וזה הכונה "חכם לב יקח מצוות", שעל ידי הרגשת חביבות המצות זה מביא לחכמה שיאסוף עוד ועוד מצוות.

פעמים רבות כשניגש האדם ללמוד באין כנגדו על מיני הפרעות שונות, שחלקם אפילו בלבוש מצות גדולות, המנסים להפריע לו מלגדול בתורה, בטענה שהם מצות שדוחות תלמוד תורה. אבל כאשר מחזק האדם בליבו את ההרגשה של חביבות התורה, והוא רוצה באמת ללמוד, זה כבר יביא לו את החכמה לזכות להכריע נכונה ובשכל ישר שלא להתפתות אחרי כל מיני הפרעות שמפריעות לו לגדול בתורה.

בזה אפשר לבאר את דברי הגמרא פסחים (ס"ח:) 'רב ששת כל תלתין יומין מהדר ליה תלמודיה ותלי וקאי בעיברא דדשא, ואמר חדאי נפשאי חדאי נפשאי, לך קראי לך תנאי, [שמח נפשיך בשבילך ולצורכך שניתי וקריתי, רש"י]. איני, והא"ר אלעזר אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר "אם לא בריתי יומם וליה חקות שמים וארץ לא שמתי" [וכי אין הנאה בת"ת אלא ללומדיה לבדם, רש"י], מעיקרא כי עביד איניש אדעתא דנפשי' קא עביד. ע"כ.

ויש להבין, מכיון שאמת הוא שהלימוד מועיל לכל העולם, מדוע צריך היה רב ששת לחשוב בתחילה שלומד לצורך עצמו, ומה הענין בזה.

אלא שמבואר בזה שרב ששת חיזק את עצמו בהרגשה של חביבות המצות, שאפילו שהגיע לדרגה כזאת שסיים את כל הש"ס בחודש אחד, בכל זאת היה צריך לחזק את עצמו כל פעם מחדש בהרגשה שהתורה היא התועלת האישית שלו "לך קראי לך תנאי". מכאן שהדרך להצליח לגדול בתורה היא להתחזק בהרגשה של חביבות התורה והמצוות ולהרגיש שזאת התועלת האישית שלי.

ועיין בשערי תשובה (שער ג', קנ"ו) שכתב, ... ועל כן נתחייבנו ללמד בני יהודה התועלות הנמצאות בעסק התורה, וכו', למען יכספו הלבבות לתורה, ואשר אין כל בהם ללמוד, ידעו הדר כבוד עסק התורה, ויזכרו בידיעתו, ולא תאבד נפשם מן העולם הבא, עכ"ל. [וכשלמד רבינו שליט"א קטע זה מן השערי תשובה בלימוד הרבים, ובפרט בתיבות "למען יכספו הלבבות לתורה וכו', ידעו הדר כבוד עסק התורה", היה על גופו מרטט ודמעות על לחייו מהתרגשות, למען נבין את חשיבות יקר לימוד התורה כשהוא מתוך השתוקקות וצמאון למען יכספון הלבבות לתורה]. (חוט שני הלכ' ת"ת)

עשית המצוה מתוך שמחה

בגמרא ברכות (סא:) אמרינן: "בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: עד כאן? אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה: 'בכל נפשך' – אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבוא לידי ואקימנו – ועכשיו שבא לידי לא אקימנו? היה מאריך ב'אחד' עד

שיצתה נשמתו ב'אחד' וכו'". לכאורה קשה, מה היתה השאלה של התלמידים – "עד כאן"? וכי הם לא ידעו שצריך למסור את הנפש?! ומבארים בעלי המוסר, שהיה מקום להבין, שאמנם צריך למסור את הנפש כאשר מגיע מצב כזה, אך עדיין לא נדרש מהאדם לעשות "בשמחה", ואפשר לעשות גם מתוך צער – כי סוף סוף צרה היא צרה. אבל תלמידי רבי עקיבא ראו עליו שעובד עם עצמו – שעם כל זאת שהוא במצב של צרה, קבלת העול מלכות שמים שלו היתה בשמחה מתוך הרגשה של אהבת ה'. לכן הם שאלוהו: "עד כאן?!" כי דבר זה נראה להם משונה.

ענה להם ר' עקיבא, שחוץ מעצם מסירות הנפש, צריכים לעשותה "בכל נפשך" – מתוך שמחה ואהבת ה', ולא מתוך צער.

מכאן עלינו להתעורר וללמוד כיצד צריכה להיות ההנהגה בכל פעם שאדם עושה מצוה, לעשותה "בכל נפשך" – בהרגשה של שמחה "מתי יבוא לידי ואקימנו", וששום קושי לא יעצור את האדם מעשית המצות! (הליכות שני)

קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא (יג, ב)

איתא במשנה בבכורות דמת האב בתוך ל' בחזקת שלא נפדה עד שיביאו ראיה שנפדה. מבואר שיש אפשרות לפדות ביום ל' אף שמת לפנ"כ. ושמעתי ממו"ח מרן הגר"נ קרליץ שליט"א שהקשה מכאן על הפוסקים דס"ל ביו"ד סי' ש"ה סעי' י' כפסק הרמ"א שם דקטן שמת אביו אין בי"ד יכולים לפדותו עד שיגדיל, וע"ש בש"ך וט"ז שהאריכו בזה. ואי נימא דכשמת האב אין אפשרות לפדות א"כ גם נתינת האב בחייו לפני ל' לא יועיל דעכשיו כשמגיע זמן החיוב אין שום אדם בר חיובא שמצווה בפדיון ואיך יתכן שיביאו ראי' שנפדה כשמת האב בתוך ל'. (הערות וציונים)

<u>שו"ת בעניני פדיון הבן ממרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א</u>

שאלה: בכור שאין ידוע לו אם אביו או אמו כהנים או לוויים (הדבר מצוי בזמנינו בעולי רוסיא) האם חייב לפדות?

תשובה: יש לפדותו עם ברכה.

שאלה: בכור שנולד ע"י עזרת מלקחיים, האם זה נחשב לחציצה, או עדיין נחשב לפטר רחם לענין חיוב פדיון הבן?

תשובה: אין זה נחשב לחציצה וחייב בפדה"ב ובברכה.

שאלה: הפילה האשה לאחר חמישים יום, האם הבא אחריו חייב בפדיון הבן?

תשובה: אם הפילה בתוך ארבעים יום בוודאי אין נחשב לולד, והבא אחריו חייב בפדה"ב, ואפי' הפילה לאחר ארבעים יום כבר כתב הרמ"א (סעיף כ"ג) כל זמן שאין אבריו מרוקמין אין פוטר את הבא אחריו וברגילות בחמישים יום עדיין אין כאן ריקום אברים.

שאלה: ילד הנולד מוקדם (כגון בחודש שישי או שביעי וכו') ונמצא בינתיים באינקובטור, מתי פודין אותו?

תשובה: זמן הפדיון שלושים יום לאחר הלידה, וא"כ אפי' נמצא עדיין בתוך האינקובטור (ולא יכול לחיות כלל בלי זה) סו"ס עבר שלושים יום, ויש לפדותו בברכה.

שאלה: אם נגמר כ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים ביום השלושים, האם יש לפדותו מיד או לא?

תשובה: נוהגים כשיטת הש"ך (סוס"ק י"ט) שאין פודין עד יום שלושים ואחד.

שאלה: הרבה רגילים לעשות פדיון הבן רק בצהריים. האם יש סיבה לכך שאין פודין בבוקר כמו שעושין בברית מילה?

תשובה: בוודאי יש ענין זריזין מקדימין למצוות בפה"ב כמו גבי ברית מילה, ויש לעשות מוקדם ביום, והא דרגילים לפדות בצהריים משום דכיון דאינו מצוי כ"כ ויש ענין גדול להשתתף בפה"ב, המציאות היא שהרבה אנשים באים ורוצים לבא וא"כ בצהריים יש יותר אפשרות לכך. (נכתב ע"י הרה"ג ר' יהודא אריה הלוי דינר שליט"א, מתוך הספר קיצור דיני ברית מילה ופדיון הבן)

יומא דהילולא הגאון רבי דוד פרנקל זצ"ל נלב"ע אור ליום ז' שבט תשנ"ו
"סוף דבר הכל נשמע"
דברי הספד שנשא רבינו שליט"א

"**סוף** דבר הכל נשמע, את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם" (קהלת יב, יב), כל אדם יש לו קיצבה כמה זמן יעבור עליו בזה העולם, וככה הוא עובר את עולמו הן עם מצביו הקשים, הנסיונות שלו, והן עם מצביו ביראת שמים "את האלקים ירא" וזהו חלקו ב"את מצוותיו שמור", שכל אחד יש לו חלק שלו דהיינו אופן שלו ביראת שמים, אופן שלו במצוות ובמעשים טובים, וצריך האדם למלא את חלקו, ולמצות מעצמו את כל מה שהוא יכול לפעול לפי כוחותיו, **ודבר זה מחייב את כל אחד ואחד בפני עצמו**, באשר לחלקו שלו, כי זה כל האדם, זה מה שמצפים מהאדם.

והנה אמרו חז"ל עה"פ אדם ובהמה תושיע ה'. אלו בני אדם שערומין בדעת, אני חכמה שכנתי ערמה, ומצד שני משימין עצמם כבהמה, הוא נשאר אצל עצמו אותו עניו, והיה נחשב בעיני עצמו ככלום. היה מבני אדם שערומים בדעת, שכל מעשיו נעשו תמיד בהתבוננות, בדעת, בערמה, וזה היה בכל המעשים... ומשימים עצמם כבהמה, כי עצמיות שלו לא תפס אצלו מקום כלל.

חז"ל אמרו גדולה שימושה יותר מלימודה, כמה שימוש חכמים היה מונח באמתחתו, כמה שימוש חכמים שימש אצל החזו"א זצ"ל, כמה שימוש חכמים אצל הבריסקער רב זצ"ל, ואצל עוד גדולים בלי שיעור.

והענין הזה של שימושו לפני חכמים אינו כדבר השייך לו לעצמו, לא, דבר זה שייך לכל הדור, כי הוא היה "שימוש חכמים חי" שהיה מתהלך בתוכינו "א לעבעדיגער שימוש חכמים" שהיה מוסר את מה שקיבל לכולם, וכשאיבדנו דמות זו ונלקחה מאתנו, הרי זה ההפסד של כל הדור, ויותר מכך הרי זהו שחלק מהדור עזב אותנו, כי אותו שימוש חכמים שהיה מונח באמתחתו ובמהותו, את זה איבדנו. **ויהי רצון ויבולע המות לנצח, ומחה ה' דמעה מעל כל פנים, ונאמר אמן.** (חוט שני שבת ח"ג)

הגליון יוצא לע"נ מרת חוה צפורה בת מנחם צ'רבוניץ ע"ה נלב"ע ר"ח שבט תשע"ו ת.נ.צ.ב.ה

בס"ד

שיעורו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

להרבנים והעסקנים הנכבדים ראשי קהילות המשתתפים בירחי כלה אגודת ישראל דאמריקה המתכנסים בעיה"ק ירושלם

מחפשים עשירי למנין, לתפילת ערבית ולחופה מתי ילך לתפילה ולא לחופה

נאמר במסכת כתובות (דף יז ע"א) מבטלים תלמוד תורה.... להלוית המת ולהכנסת כלה, וכתב החלקת מחוקק (סימן סה סק"ב) בשם הרא"ש, שאפילו מי שתורתו אומנתו מחויב לבטל תורה ללכת לחופה, ולא הוי רשות בלבד, (ודווקא כשרואה שנכנסים לחופה, ולא בידיעה בלבד).

וכתב הפתחי תשובה (סק"ג) בשם היד אליהו רמז לזה מהנאמר בקהלת "עת ספוד ועת רקוד" בלא למ"ד [ולא כתוב עת לספוד, ועת לרקוד], להורות דמבטלין הלמ"ד דהיינו הלימוד בשביל הוצאת המת והכנסת כלה.

אמנם לכתחילה אין צריך עשרה עבור ברכת האירוסין, וגם לא עבור הנישואין, שאם קידש אישה בפני שני עדים היא מקודשת, ויכול לברך ברכת האירוסין בדיעבד, מכל מקום מבואר ברכת נישואין דהיינו שבע ברכות לא יוכל לברך, וכמבואר בשו"ע (אבה"ע סימן סב ס"ד) אין מברכין ברכת חתנים, אלא בעשרה גדולים. ויעוין בספר בעלי ברית אברהם (לר"א אזולאי פרשת ויחי) שיוסף הראה לאביו שטר כתובתו, ושגייר אנשים לגירי צדק, כדי לקדש את אסנת בפני עשרה.

לאור זאת מסתבר שעדיף ללכת לחופה, ולא לתפילת הערבית, כי אמנם לכתחילה אין צריך עשרה בחופה, ואפשר להסתדר גם בלי מנין, דהיינו שלא יברך את השבע ברכות, אבל מכל מקום אם מבטלים תורה בשביל ללכת לחופה אפילו שיש שם רוב עם, כל שכן שצריך ללכת לשם כדי להשלים מנין, שיוכלו לעשות את החופה על הצד היותר טוב, דהיינו במנין, וגם שיוכלו לברך שבע ברכות.

ויש לשאול חידה, מתי קורה במושב שתושביו מועטים, ומחפשים עשירי לתפילת ערבית, ובלשכת הרבנות גם מחפשים עשירי לחופה, ויש אדם אחד שיכול להשלים למנין לערבית או לחופה, ולשניהם לא יכול ללכת, ואומרים לו, למרות שכל אחד במקומך, היה צריך להשלים מנין לחופה, כי מבטלים תלמוד תורה עבור חופה, מכל מקום אתה צריך ללכת להשלים המנין, ולא לחופה?

תשובה

קודם שנבא להשיב על החידה, נספר לכם מעשה שהיה, עם מוסר השכל גדול:

מרן ראש הישיבה: כשמגיע לקדיש לטובת הנפטר, אין עושים שום חשבונות

אברך חשוב תושב מרכז ארץ, מוסר שיעורים קבועים מידי יום ביומו באחד מישובי השרון.

באותו מושב מעורב, מתגורר יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, שאביו נפטר לפני כחצי שנה. האב, יהודי דתי הותיר אחריו בן ובת שאינם שומרים תורה ומצוות, ו-12 מליון שקל כירושה. וגם צוואה חתומה בידי עורך דין: הבן יקבל 10 מיליון שקל והבת 2 מיליון, אך בתנאי מראש שהבן יאמר אחריו קדיש כל יום מבלי להחסיר פעם אחת בשלושת התפילות בכל ימות השנה. אם לא יקיים את התנאי ואפילו בפעם אחת, תתחלק הירושה - חצי חצי: הוא שש מיליון והבת שש מיליון. צוואה כתובה וחתומה.

הבת פתחה את הצוואה, ואמרה לעצמה: אין מה לחשוש, כי אין סיכוי שאחי יאמר קדיש כל השנה באופן מוחלט 3 תפילות. מה עשתה? החליטה ושכרה "חברת חקירות" שתעקוב אחריו בתבונה ובסודיות, ותתפוס את הפעם האחת שהוא מפסיד את הקדיש, ואז מיד יש לה ביד 4 מיליון שקלים נוספים.

אך התוכנית שלה לא היתה קלה, כי גם האדם הזה לקח בחשבון, שיתכן שאחותו עוקבת אחריו, והוא היה מגיע בקביעות לתפילת שחרית בלא טלית ותפילין, היה עומד שם כאבל בין חתנים, ומבקש מאחד המתפללים, שירמז לו כשצריך לומר קדיש, וכך הוא היה מגיע בעקביות מדי יום ביומו.

גם למנחה ומעריב היה מגיע בקביעות מדי יום ביומו, באותו ישוב יש אברך, שמוסר שיעור יומי בין מנחה למעריב, הבן היה מגיע בקביעות למנחה, אומר קדיש, אך כדי ש'חס ושלום' לא יבזבז זמנו על שמיעת שיעור, היה יוצא

בקביעות מיד אחרי מנחה, ולא ממתין אפילו רגע להקשיב אל השיעור, מפטפט בחוץ ומשתעמם ובשום אופן לא שומע מילה אחת.

אך הוא סיפר לאברך מוסר השיעור כי הוא בא במיוחד כדי לומר קדיש על אביו, האברך שריחם עליו, ולא ידע מה מסתתר מאחורי אמירת הקדיש, היטיב עמו ובקביעות בסיום השיעור, האברך היה יוצא החוצה מסמן לו בידו, כי מתחילים ערבית כדי שלא ישכח את המעריב מחמת 'עסקיו' בחוץ.

הבלשים של "חברת חקירות", מיקדו את מאמציהם בשעות הללו של מנחה ומעריב, המתינו בסבלנות לערב אחד שימשך בעסקיו וישכח מעריב אחד, אבל הם לא השיגו את מבוקשם, כי האברך היה יוצא וקורא לו פנימה.

האחות הבינה כי היא משקיעה כסף לפח, החליטה ועשתה מעשה, היא ביררה את כתובתו של האברך והרימה אליו טלפון. סיפרה לו את כל הטמון מאחורי הקדיש של אחיה, וכי היא מפסידה ארבע מיליון שקל, אני בטוחה כי לולי שהיית קורא לאחי פנימה, יבוא ערב אחד שהוא ישכח ואני ארויח את הכסף, ולכן אני מבקשת ואומרת: ידוע לי כי יש בקהילתכם אנשים הזקוקים לעזרה כספית, אני מוכנה לתת לנזקקים ארבע מאות אלף שקל דרכך, אם בסך הכל קדיש אחד לא תקרא לו פנימה, לא בקום ועשה אלא בשב ואל תעשה...

האברך נסע לבני ברק למעונו של מרן ראש הישיבה בעל האילת השחר שליט"א, הציג את הסיפור לפניו אודות יהודי חילוני שמגיע לקדיש בגלל הכסף וכו'. ועוד הסביר לו שככה הכסף ממילא יגיע לידים לא טובות, כי שניהם אינם שומרים תורה ומצוות, וכך לפחות ארבע מאות אלף שקל, יגיעו לעניים אמיתיים. ועוד מה כבר שוה קדיש של בן כזה, שבא ומפטפט בחוץ, ואינו מתפלל אפילו מילה אחת, רק אומר קדיש בשביל הכסף.

מרן ראש הישיבה אמר לו כי כל זה אינו שיקול, אמנם הבן והבת שניהם אינם צדיקים בלשון המעטה, אך עליך לדאוג לקדיש של הנפטר באופן מושלם, ולא לעשות שום שיקולים לטובת הבן, או לטובת הבת, אלא לטובת הנפטר [כל קדיש של כל יהודי חשוב עד מאוד].

ואז העלה האברך שיקול נוסף, הרי יש כאן ביזוי התורה, כי הוא יוצא מהשיעור בקביעות מזלזלת, ואני עצמי יוצא לקרא לו אח"כ לקדיש, ואם כן חשבתי לעצמי שמותר לי להימנע מלקרוא לו. הביט עליו מרן ושאל בתמיהה וכי קוראים לך תורה?!

האברך קיבל את ברכת מרן להצלחה. שב לביתו השיב טלפון לאחות, כי אין על מה לדבר והוא ימשיך בשלו לקראו לקדיש. האחות הרימה ידיים מהדרך הזו.

הבן המשיך בקדיש שבוע ועוד שבוע. ערב אחד, לפתע אחרי ערבית שאל הבן את האברך: תאמר לי אני לא פוגע בך שאני ככה בחוץ ולא תורם רגע אחד כדי להקשיב לך?

"אני מחלק לשומעים יהלומים, ההפסד כולו שלך" הגיב האברך.

יהלומים?! תמה הבן.

"כן יותר מהיהלומים. תנסה להקשיב פעם אחת ותיווכח". "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף", עם כל המשתמע מכך.

הבן אזר אומץ עצמי והתאמץ, נכנס לשמוע שיעור, ועוד שיעור.

ו... כיום הוא התחיל לשמור שבת, ויש לאביו בשמים נחת כפול לא רק מהקדיש, אלא גם שהארבע מיליון עוברים לידיים טובות, תודות לאברך שלא איבד לו גם לא קדיש אחד. עד כאן הסיפור הנפלא הזה.

ונראה שאם גיסו [בעל אחותו] נזדמן לאותו מקום, ומבקשים ממנו להשלים עשירי לחופה, או להשלים עשירי למנין, שגיסו יוכל לומר קדיש, ילך למנין של הקדיש, כדי לכוף את יצרו, שהרי אם ילך לחופה ולא להשלמת הקדיש של גיסו, ירויח ארבע מיליון שקל, וגיסו יפסיד זאת, ולכן עליו לכוף את יצרו, ולילך לקדיש כשם שמצוה עליו לטעון בשונא ולא

לפרוק באוהב, כדי לכוף את יצרו, ועוד הרי חייב בכבוד חמיו שיאמרו עליו קדיש, כמו שאמר דוד המלך על שאול "אבי אבי". **(ווי העמודים)**

ספרים שי"ל
התפילה במחיצת החפץ חיים
השבת במחיצת החפץ חיים
הימים הנוראים במחיצת החפץ חיים
הגדה של פסח במחיצת החפץ חיים
פרקי אבות במחיצת החפץ חיים
החינוך במחיצת החפץ חיים
ביד הלשון
פעילויות תורניות
מבצעי שמירת הלשון
שיעורים תורניים
מילגות לנזקקים

בס"ד

הפרשה "במחיצת החפץ חיים" – בא גליון מס 46

"רוכב שמים"

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא ה' אֶתְכֶם מִזֶּה (יג, ג)

בחיוב זכירת ניסי יציאת מצרים, מדגישה התורה את יום היציאה, ומצווה עלינו לזוכרו - 'זכור את היום הזה'. ויש להבין, מה המיוחד ביום זה, שגבורתו וחוזק ידו של הקב"ה ניכרים דווקא בו.

רבנו (שם עולם ח"א פ"ג) מבאר, שאחת ממטרות יציאת מצרים והניסים הנלווים אליה, מבואר בפסוק (ח, יח) "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ". שנדע ונאמין, שהקב"ה משגיח על פרט ופרט בבריאה - קטן כגדול, ואין דבר הנעשה בעולם שאינו תחת השגחתו הישירה. הנהגת הקב"ה בעולם נעשית דרך גרמי השמים, שלכל דבר ודבר בעולם יש 'מזל' [כוכב] הממונה על גדילתו, וההשפעה על קיומו עובר דרכו, כשורשי העצים. כמבואר בדברי חז"ל (בראשית רבה פ"י, ו) שאמרו: 'אין לך כל עשב ועשב למטה שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו, ואומר לו גדל'. מציאות זו נותנת מקום לכופרים, לכפור ולומר שהקב"ה סילק את השגחתו מהעולם, ונתן את כוח ההנהגה לכוכבים והמזלות שינהיגוהו כרצונם.

להוציא מלב כל אדם מחשבת עוון זו, ציוונו בתורתו (דברים ד, לט) "וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". כלומר, הכוח היחיד בכל העולמות - העליונים והתחתונים - הוא רק כוחו של הבורא ית', ואין עוד מלבדו. ואף שמעביר את השפעתו לעולם התחתון דרך הכוכבים והמזלות, אין הם אלא שלוחיו של מקום העושים רק את רצונו. דומה הדבר, לאדם הרוכב על סוס, שהסוס נשלט לחלוטין ע"י רוכבו, ועושה רק את רצונו. ע"ש מידה זו, נקרא הקב"ה 'רוכב' כנאמר (דברים לג, כו) "רוכב שמים בעזרך". וברצונו, משנה סדרי בראשית ומשדד את מערכות השמים לגמרי.

חוזק ידו של הבורא ית', נראתה לעין כל ביציאת מצרים. ידוע, שהמצרים היו עובדים את מזל טלה, ואלוהיהם היה בצורת טלה (רש"י בראשית מו, לד וחזקוני שם. אבן עזרא שמות ח, כב). כל המזלות מתחזקות והולכות מתחילת החודש עד אמצעו, שאז הלבנה במילואה. תוקפו הגדול של המזל, הוא בליל ט"ו לחודש, בחצי הלילה. מזל טלה שולט בחודש ניסן, וחוזקו הגדול הוא בחצות ליל ט"ו בניסן. הקב"ה רצה להראות שהוא אלוקי האלוהים, ושליטתו מוחלטת על כל המזלות. לכן, דווקא בשעת תוקפו הגדול של מזל המצרים, הכה את בכוריהם ועשה שפטים באלוהיהם. אנו מצווים לזכור את יציאת מצרים, בכדי להחדיר בלבנו את האמונה בשליטתו המוחלטת של הבורא ית' בכל העולמות. ומרומז הדבר במצוות הזכירה 'זכור את היום הזה', שדווקא ביום בו מזלם של המצרים היה בשיא תוקפו, דווקא אז השפילם והיכם עד היסוד.

אורחות חיים במחיצת רבינו: **בקש שלום ורדפהו**, אם כי מר אבא הוקיר זמנו מכל הון, מכל זאת ביטל כמה פעמים שעות הרבה וגם ימים להבאת שלום ולשכך מריבות בין אדם לחבירו, וביותר בענייני ציבור להשקיט מחלוקת. ובזיכרוני כי קרה לפעמים שהיה מטייל אבא בחצר בית הכנסת שעה ארוכה עם אחד מבני הקהילה וידו על שכמו של האיש ומשוחח עמו; אמנם ידעו כולם שאין זה שיחה בעלמא כדרך מטיילים, באשר מר אבי לא טייל מעודו, רק להשקיט ריב ולרכך לב הקשה, ותמיד עלה בידו, כי גם לב אבן היה נימוח תחת תוכחתו מאהבה, ופעמים רבות שמענו מבעלי דברים הקשים, שאמרו: "לולי פני רבי ישראל מאיר אשא, אזי..."אולם לא בכל מקום יעץ להתאים את הנפרדים, ואמר: "לפעמים, ביטולו של דבר זהו קיומו".

והודעת להם את הדרך ילכו בה. ע"ד חסידות, שמעתי ממנו בילדותי בזה הלשון: שלוש דרכים יש, ימין ושמאל, ודרך האמצעי. ימין הוא דרך החסידות; שמאל הוא דרך המתחכמים והמתפלספים; דרך האמצעי הוא דרך התורה לפי פשוטה, וכפי שביארו אותה חכמי המשנה והגמרא [ובאמת כלשון הזה אמר שלמה במשלי (ד, כז) "אל תט ימין ושמאל", ועיין ב'מלמד התלמידים' (פ' ויצא)] דוגמא מדרכי אבי

ספרים שי"ל
התפילה במחיצת החפץ חיים
השבת במחיצת החפץ חיים
הימים הנוראים במחיצת החפץ חיים
הגדה של פסח במחיצת החפץ חיים
פרקי אבות במחיצת החפץ חיים
החינוך במחיצת החפץ חיים
ביד הלשון
פעילויות תורניות
מבצעי שמירת הלשון
שיעורים תורניים
מילגות לנזקקים

בס"ד

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

פרשת בא

והגדת לבנך.

קיום ויסוד האומה הוא חינוך הבנים לתורה ולמצוות.

ידוע לכל, כי יסוד קיום האומה ותורתו ודתו, הוא חינוך הבנים, ללמדם תורת ה' ולחנכם במצוותיו, שעד זיקנה לא יסורו מה' ותורתו, ככתוב (משלי כב, ו) "חנוך לנער" וגו'. ועל עיקר הזה נצטווינו בציוויים ואזהרות כפולות ומכופלות, ובפרשת קריאת שמע שאנו קוראים בכל יום בשכבנו ובקומנו, בא עיקר זה מפורש בפרשה ראשונה ושניה - "ושננתם לבניך", "ולמדתם אותם את בניכם".

וכן נצטווינו בחינוכם במצוות והשרשת שרשי אמונה אותם את בניכם בלבבם, כמו שכתוב: "והגדת לבנך", "ולמען תספר באזני בנך", "והיה כי ישאלך בנך" וגו', "והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב", והרבה כיוצא בזה, והכל מפני שזה קיום האמונה ויסודות התורה.

ואבותינו מעולם קיימו את העיקר הזה, בכל לבבם ובכל נפשם למדו והשרישו בעצמם, ולימדו לבניהם תורת ה' התמימה שבכתב ושבעל פה, בקרבם את האמונה הטהורה בה' ותורתו, עד שבחפץ נפשם כמה פעמים ובדמי חייהם הורישוה, מסרו עצמם לשריפה והריגה בשביל דת א-ל חי לבניהם תורה שלימה ותמימה, ובניהם לבניהם עד הדור האחרון שאנו חיים בו, שחרות גם היום על לב כלל ישראל תורתנו הקדושה, בכל חוקותיה ומצוותיה, כולם אהובים וחביבים בעיני הכל לשמור ולקיים, אחת מהם לא נעדרה ח"ו.

(חומת הדת, פ' בא)

והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך וגו'.

הִצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ובין עינינו, וכמו שכתוב "והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך וגו', כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים", וכן לכתוב אותו על מזוזות הבתים והשערים, ושנזכיר בפינו בבוקר ובערב, וכן כיוצא בזה הרבה מצוות זכר ליציאת מצרים, והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלוקים, כי הקונה מזוזה בזוז אחד וקבעה בפתחו, ונתכוין בעניינה, כבר הודה בחידוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, וגם האמין בכל פינות התורה.

(נדחי ישראל, פ' מג)

והיה לך לאות. תכלית יציאת מצרים - קבלת התורה.

גם בתחילת יציאת מצרים, כשנתן לנו הקב"ה מצות תפילין לאות על יציאת מצרים שהכרנו אז מציאותו והשגחתו מגודל נפלאותיו אשר שם במצרים, סיים ואמר כי לא זה לבד הוא התכלית, ורק יש עוד תכלית אחר גבוה, והוא כמו שכתוב: "והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך, למען תהיה תורת ה' בפיך", כי זהו עיקר תכלית האדם בימי חייו, והיא עלתה במחשבה תחילה, ובשבילה נברא העולם ובשבילה יצאו ממצרים, כמו שנאמר: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה", וכמו שפירש רש"י שם, ואמר "תורת ה' בפיך", להורות לנו שצריך האדם להיות עמל על התורה, עד שתהיה שגורה בפיו, וכמו שכתוב "ושננתם לבניך", והיינו שיהיו דברי תורה מחודדין בפיך, שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו וכו', וכן כתיב במשלי (כב, יח) "כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך".

ואמר "תורת ה' בפיך", שלא די שידע איזה הלכות במקצוע אחד, רק צריך לעמול שיהיה כל תורת ה' ערוכים ושמורים על פיו. ואשרי המתבונן בזה בימי חייו בעולם הזה, ויזכה לקדש נפשו ולתת לה כבוד וגדולה ועידון לנצח.

(תורה אור פ"ז)

לע"נ ה"ה שלמה בן מרים. ולהצלחת ה"ה דניאל בן שלמה. דן אליהו בן לאה

203
"בא" - תשע"ו
יו"ל ע"י
עהרות בעיון
לימוד סדר טהרות
ת.ד. 3055 בני ברק
ktaharot@gmail.com

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זללה"ה

דעת תורה

כי אני הכבדתי את לבו

הנה כי כן כאשר למדים אנו את סדר השתלשלות הדברים בפרשת המכות הניחתות ביד חזקה ובזרוע נטויה על פרעה ועל עמו, הרי שמיד צפה ועולה לה השאלה אשר בה מתחבטים גדולי הראשונים. "בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו" (שמות י' א'). ותמהו בזאת רבים מפרשני התורה ובהם הרמב"ן, הכיצד יתכן כי ניטלה מפרעה זכות הבחירה. הרי באם כבר בתחילתן של דברים - "ואני אקשה את לב פרעה", ואף בהמשכן - "כי אני הכבדתי את ליבו", מודיע בורא עולם למשה רבינו כי למרות המכות אותן יקבל פרעה ולמרות הצרות העתידות לבא עליו, בכ"ז יקשה הקב"ה את ליבו, אם כן היכן היא זכות הבחירה? באם לא יכול היה פרעה לשוב מדרכו הרעה למרות המכות עקב קשיון הלב אשר הטיל עליו יושב במרומים, על מה ולמה ייענש הוא בכל העונשים הכבדים האלו אשר בהם נענש לאחר מכן. הן זאת ידוע כי בחסדו נתן לנו בורא עולם את יכולת הבחירה בין טוב לרע, וזאת שעל ידי שנזכה ונבחר בחיים ובטוב נוכל להנות משכר המגיע לנו ולא נצטרך להנות מנהמא דכיסופא. ומכלל הן אתה שומע לאו, ייענש אותו אדם אשר למרות יכולתו לבחור בטוב בחר רח"ל ברע. אולם אדם כפרעה אשר אינו מסוגל לבחור בטוב, על מה ולמה נענש.

אודות שאלה זו אשר בה כאמור נתקשה אף הרמב"ן, מביא הוא את דברי המדרש - "אמר רבי יוחנן מכאן פתחון פה למינין לומר לא הייתה ממנו שיעשה תשובה" (שמות רבה ה' ו'). הנה אמנם כי כן יכולים הם המינים לטעון כשם שפרעה לא היה בידו לעשות תשובה שכן הקשה הקב"ה את ליבו, אף אנו איננו יכולים לעשות תשובה ומשכך איננו צריכים להיענש בגין כל אותם מעשים רעים ועבירות שעשינו.

ללצים הוא יליץ

אולם שאלה זו ותשובתה בצידה מיד בהמשך דברי המדרש - "אמר רבי שמעון בן לקיש יסתם פיהם של מינין, אלא אם ללצים הוא יליץ (משלי ג לד), מתרה בו פעם ראשונה ושניה ושלישית ואינו חוזר בו והוא נועל בו דלת מן התשובה כדי לפרוע ממנו מה שחטא. כך פרעה הרשע, כיון ששגר הקב"ה אצלו חמש פעמים ולא השגיח על דבריו, אמר לו הקב"ה אתה הקשית את ערפך והכבדת את לבך, הריני מוסיף לך טומאה על טומאתך".

היינו, מסביר ריש לקיש כי חלילה לומר כי יש כאן מצב של פתחון פה למינים שכן אותו מצב של "ואני אקשה את לב פרעה" הגיע אך ורק לאחר שהתרה בורא עולם בפני פרעה חמש פעמים. רק לאחר התרעות כה רבות ולאחר שבורא עולם נוכח לראות כי פרעה אינו משגיח בדבריו, רק אז ננעלות בפניו שערי תשובה. בשלב זה נמצא פרעה במצב בו עתיד הוא לשלם את מלוא המחיר על מעשיו מבלי תהיה בידו היכולת לחזור בתשובה. ומי גרם לו זה? מעשיו הם הם אשר גרמו לו להגיע לידי מצב חסר תקוה ותוחלת.

כל מעשה ומעשה מגיע אל האדם, כל הקורות אותו בכל רגע ורגע מימיו ושעותיו, כל מאורע ומאורע כללי או פרטי כל אלו הינם התרעות לאדם - התעורר! שוב בתשובה! התקרב לבורא עולם.

לימוד גדול עד למאד יכולים וצריכים אנו ללמוד מכאן. כל מעשה ומעשה מגיע אל האדם, כל הקורות אותו בכל רגע ורגע מימיו ושעותיו, כל מאורע ומאורע כללי או פרטי, כל אלו הינם התרעות לאדם - התעורר! שוב בתשובה! התקרב לבורא עולם. כמה שימת לב צריכים אנו להשקיע לבל נגיע חס וחלילה ליד מצב בו אין אנו נותנים את דעתינו וליבנו לקורות אותנו ובשל כך ישנם אשר יגיעו חלילה וחס לידי מצב בו ננעלים דלתי תשובה.

הן הדברים מפחידים עד למאד. מחוייבים אנו בהתבוננות תמידית על כל המעשים ומאורעות החיים ועל כל אשר הם באים להורות ולרמז לנו, שלא נגיע ח"ו למצב שיפסקו עלינו ליטול מעמנו את הבחירה ולהביאנו למצב של "ואני הכבדתי את לב....". ה' ישמרנו.

(זו היתה לשונו של ראש הישיבה זללה"ה באותה שיחה בה מסר דברים אלו - "הנה רואים אנו גזירות רעות ואיומות, הנה נלקח מעמנו ראש בני ישראל, ואחד מגאוני הדור שוכב ביסורים נוראים, האם מתעכבים להרגיש את המצב?! תלמיד חכם צעיר נסתלק מעמנו ובכל מקום שאנו פונים אנו שומעים גזירות רעות ואיומות, זה מחייב התבוננות מה הקב"ה רוצה מאתנו...").

המשך

נמלך לשלחם מכובד המכות

נסיים דברינו אלה ונביא את תירוצו השני של הרמב"ן לשאלת הבחירה אשר כביכול נשללה מעם פרעה. וכך כותב הרמב"ן וז"ל - "והטעם השני, כי היו חצי המכות עליו בפשעו, כי לא נאמר בהן רק ויחזק לב פרעה (להלן פסוק יג, כב, ח טו), ויכבד פרעה את לבו (להלן ח כח, ט ז). הנה לא רצה לשלחם לכבוד השם, אבל כאשר גברו המכות עליו ונלאה לסבול אותם, רך לבו והיה נמלך לשלחם מכובד המכות, לא לעשות רצון בוראו. ואז הקשה השם את רוחו ואמץ את לבבו למען ספר שמו, כענין שכתוב והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וגו' (יחזקאל לח כג)".

למדים אנו כי גם לאחר שנתרצה פרעה לשלח את עם ישראל ממצרים, גם אז החמיץ אותו רשע את ההזדמנות אשר נקרתה לפתחו. יכול היה פרעה לשלח את עם ה' מתוך רצון ומחשבה לקיים את רצון ה'. כי אז קונה היה את עולמו ומקיים רצון בוראו. אולם פרעה, למרות המכות הרבות אשר באו עליו, למרות שינויי הבריאה להם היה עד, בכל זאת לא השכיל ולא הפיק לקח. גם כאשר מקיים הוא את רצון הבורא, גם אם בעל ככורחו, בכל זאת אין הוא עושה זאת כי כך ציווהו קונו אלא מחמת הצרות שבאו עליו.

הדברים נוראים למתבונן. כמה כוונה ומחשבה דרושה בכל מעשה ומעשה. לא די שנעשה הטוב והמתאים, צריכים אנו גם לעשות מעשים אלו לא מחמת כי אנו מוצאים לנכון לעשות זאת אלא כדי לקיים רצון קוננו ולעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו.

למען דעת

עבדו את ד' בשמחה (ה"ב)

לאור התגובות הנלהבות הרבות שהתקבלו, אנו ממשיכים בנושא אותו התחלנו בגליון קודם. ממשיכים אנו ומביאים גם עלי גליון זה עובדות וסיפורים בענין אהבת התורה ושמחת התורה.

ללמוד בשמחה

צריך ללמוד בשמחה כזו שזה יחמם את האויר, ממש כפשוטו. הלימוד עם "רוח חיים", הוא לגמרי לימוד אחר. לפעמים צריך לעורר את השמחה ע"י מילי דאגדתא, אבל לא ח"ו ע"י ליצנות.

אהבת תורה

סופר כי בזמן שגזרו על לימוד התורה במדינת רוסיה, נכנסו קבוצה שלימה של חיילים רוסיים, לביתו של אחד מגדולי ישראל הגאון מטבריג זצ"ל ורצו להרגו. הלה עסק באותה שעה ביישוב רמב"ם מוקשה, ובהיות שעדיין לא הוברר לו ברור היישוב בדברי הרמב"ם, פנה וביקש בתחנונים שיתנו לו כמה רגעים. והם הסכימו לכך.

תוך כדי המתנה, קיבלו הם פקודה מגבוה לעזוב את העיר. ובכך ניצל.

זוהי אהבת תורה אמיתית. בשעה זו שעומדים להוציאו להורג, מה הוא רצה? הוא רצה לכמה רגעי־תענוג ליישב את הרמב"ם! (כתבי תלמידים).

בזכות אהבת תורה

בלי אהבת תורה לא ניתן ללמוד סוגיות קשות. בלי אהבת תורה לא היינו יכולים ללמוד סדרי קדשים וטהרות.

היתה אצלי משלחת מאמריקה, מקהילת החלאבים, הם יושבים ולומדים כמה שעות ביום ואח"כ יוצאים למסחרם ולעסקם. שאלתי את רב הקהילה מהיכן השיגו מעלה גדולה זו ללמוד כמה שעות לפני יציאתם למסחר, ותשובתו היתה שהאבות והסבות שלהם היתה להם אהבת תורה, וזה נשרש ונמסר לדורות הבאים!

שמחת תורה ללא סממנים חיצוניים

אמר רבינו זללה"ה לבחור מישיבה גדולה, הגר בעיר אחרת, שראוי של"שמחת תורה" יסע הביתה וירקוד עם האבא! ובכלל, הוסיף: ראוי להימצא במקום בו רואים יהודים ששמחים באמת עם התורה עד כלות הכוחות, ללא שום סממנים חיצוניים של קבוצות שיעורים, מי ירקיד את הקהל וכו' וכו'.

עונג שבת

באחד השבתות הגיד רבינו זללה"ה דבר תורה מרבו הגאון רבי שלמה היימן זצ"ל, מתוך הספר "חידושי רבי שלמה", והוסיף: כשאנחנו שמענו ד"ת זה מפיו בזמנו ביום ש"ק - היה זה לנו ממש עונג שבת!

עכשיו יש לי גן עדן

סיפר רבינו זללה"ה בשם הגה"צ רבי אייזיק שר זצ"ל שתיאר: כאשר יצא הכרך הראשון של ש"ס וילנא הגדול, והיה ש"ס מאיר עיניים, ועד אז גם הנפט היה בצימצום גדול ובאותו הזמן ייצרו את הנרות בשעוה שלא יטפטפו, ואז עמד אחד מהגדולים והתבטא לאמור: "עכשיו יש לי גן עדן"! האם צריך עוד עולם הבא יותר מכך, הרי יש לו עולם הבא בעולם הזה! כזאת גמרא עם כזה נר שאינו מטפטף זהו עוה"ב ממש!

שמחת התורה במחיצת החזו"א

סיפר רבינו זללה"ה ותיאר כיצד היתה נראית הקפה ראשונה ב"שמחת תורה" אצל מרן החזו"א זצ"ל - "הריקוד היה בלא הגבלה, בכל הכוחות ממש, וכשהיה מגיע עד לכלות הכוחות - נגמרה הקפה ראשונה, והיו גוררים אותו לספסל. ואמנם היה מסרב לשבת בפני ס"ת מהלך, והיו תוחבים לו ס"ת קטן בבית שחיו, והוא היה ממש במצב של כלות הכוחות".

ללמוד בקול מתנגן

יש צורך ללמוד בנעימות, ומדי פעם בקול מתנגן, וזה חלק בלתי נפרד מהצלחת לימוד התורה. (מכתבי תלמידים).

לסיים בדבר טוב!

כשלמד רבינו זללה"ה בשיעורו הקבוע המתקיים בביתו בליל שישי הסוגיא דאגדתא במס' שבת (דף ל"ב-ל"ג) כי בעוון פלוני נענשים כך וכך ובעוון פלוני כך וכך, מיהר בסיום השיעור ולמד במרוצה את כל הסוגיא עד תומה, כדי לסיים בדבר טוב!

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו זינטרויב זצוק"ל

גליון 78 בא תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת ריוח וניתנת רשות לצלמו למטרת זכוי הרבים בלבד.

לתרומות והנצחות, חוספת מנוים, הצעות והערות יש לפנות בטלפון: 0527-69-79-44

או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

תפילה - יציאה ממהלך הנהגת הטבע

ביאור ענין הנסים הנסתרים והקשר לתפילה

דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא שגורים בפי כל. וז"ל ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר, עכ"ל. ובמאמר **תורה תמימה** מרחיב הרמב"ן את הדברים וז"ל לפי **שמעולם לא התפלל אדם לקב"ה** שיתן לו טובה או שיצילנו מרעה **עד שהאמין בניסים כולם**. כי בשנוי טבע העולם נעשה הכל ולא ענין אחר זולתו. ובאלו הניסים הקבועים אין שנוי מפורסם לרבים כי הם נסים נסתרים, עכ"ל.

אין כפי הנראה משטחיות לשון הרמב"ן הכונה שאדם מתפלל על נסים אלא כונתו ש"ניסים" היא השגחה המיוסדת על מעשי האדם דווקא שהם הסיבות המסובבות תוצאות כי כל רגע של חיי האדם הוא נפגש **רק עם פירות מעשיו דוקא** ולא בסיבות שהונחו בטבע מעשה בראשית. ורק מי שמאמין בכך יכול להתפלל אבל מי שלא יאמין ביסוד זה שמעשי האדם הם סיבות, אין מקום לתפילה כי אז לדעתו חי הוא סיבות שהם נוסדו בטבע מעשה בראשית ובטבע זה "חק נתן ולא יעבור". וכשאדם חוטא בתורת עונש יורד ליחס של הנהגת הטבע כי הרי בחטא אומרים לו יתוש קדמך. וזו ירידה שצריכים לצאת ממנה ובתפילה ניתנת אפשרות לכך. כיצד ?

דבר המערכת

על פי דברי הרמב"ן המפורסמים בפרשתן נכנסים אנו להבנת עומק עבודת התפילה. גישת רבינו היתה שהבנת יופי הסוגיא בכל פרטיה מאפשר להפנים את הדברים ולרומם את עבודת הלב [מאמר זה נכלל מכמה מקורות: הערות רבינו לספר "דעת תפילה", בסוד ישרים בראשית תשנ"ה, יתרו תשמ"ח, חיי שרה תשנ"ט]. במסגרת הובאו ב' קטעים קצרים המשלימים את הדברים.

ממשיכים אנו להביא מדברי רבינו אודות פנימיות כחות הנפש שבאדם. הדברים מלוקטים מספריו, השמטנו רוב המושגים הנוגעים לפנימיות התורה ואשר אין הציבור הרחב מורגל בהם.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שוה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

בטוי הנשמת חיים, דבורים שעומדים ברומו של עולם

עיקר יחודיותו של האדם כדי שיהיה בעל בחירה היא מ"ש רז"ל הכל בידי שמים "חוץ" מיראת שמים [א.ה היינו שנמסר בידו בכח הבחירה לרכוש יראת שמים], וזו היא גם נקודת חסרונו כי מטבעו חסר זה. כל שאר החסרונות בבריאה הם רק תולדות וענפים מחסרון זה. והנה מהות ענין התפלה הוא "יראה" כי יסודה היא עמידה לפני המלך, אשר במצב זה הוא כולו יראה. נמצא שבתפילה [א.ה שבו נעמד לפני המלך ביראה] מתמלא חלל הבריאה שנדמה שיש בו "חוץ מיראת שמים" ביראת שמים ונקודת החסרון שחובקת את כל הבריאה נתקנת [א.ה כלל גדול מסור בידנו שכל השגה רוחנית של האדם מתפשטת בכל חלל הבריאה בהיות והאדם הוא עולם קטן וכל שעובר עליו משפיע מיד על העולם כולו].

זאת ועוד, בהיות האדם, הנברא היחידי בין כל מעשה בראשית שהוא מחובר מעליונים ותחתונים דוקא, על כן רק בידו להמשיך מהעולמות העליונים שפע שיופיע בתחתונים. הרכבתו היא, נשמת חיים מצד אחד וגוף מן האדמה מצד השני, ובזה הוא

מסוגל להמשיך חיות מסוג הנשמת חיים שלו ל"אדמה" ממש. על הפסוק "ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה" תרגם אונקלוס, **והוא** באדם לרוח ממללא. אין פירושו שנעשה האדם בגדר חי על ידה, אלא שהנשמת חיים נהייתה (**והוא**) בהתקשרותה בגוף, למדבר. היינו שהתגלות החיות שלה מתבטא בדיבור. ופשוט הוא שאין המדובר על דיבורים רגילים, אלא על דרך מה שכתב בזוה"ק, שגדלות האדם הוא "דיכיל למללא קמיה מלכא" [א.ה הארכנו בזה בגליון 16 עיי"ש כי הדברים משלימים זה לזה]. היינו בהיות שנכתב שמקור ה"נשמת חיים" הוא מ"ויפח באפיו", ואמרו ז"ל "מאן דנפח מתוכו נפח", פי' כמו שבנפיחת אויר יוצאת עצמות החיות הטבעית של האדם (משא"כ בהוצאת דיבור שהוא רק החיצוניות של אויר הנשימה ולכן יכול להמשיך בדיבור זמן ארוך יותר מאשר בנפיחת אויר שמוציא עצם החיות הטבעית אינו יכול להוציא לזמן ממושך), כך גם נשמת האדם נחצבה ממהות החיים למעלה, וכמ"ש כי "עמך" מקור חיים. ובהיותה נלקחת מה"רומו של עולם" לכן ה"ממללא" שלה הם גם כן דיבורים ה"עומדים ברומו של עולם". דיבורים אלו הם תפלה, שהם דברים העומדים "ברומו של עולם", למללא קמיה מלכא. ואף שמן הארץ עד רומו של עולם יש מיליארדי עולמות, כל א' לפנים מחבירו, ואם כן יש כאן מחיצות עד אין שיעור בין מקום המלך לאדם, ואף על פי כן בשעת תפלה הכל מתבטל והאדם עומד לפניו ית"ש בלי שום חציצה, ומדבר דיבורי התפילה העומדים ברומו של עולם, הרי שברוח ממללא שלו הוא מעיד על ה"רומו של עולם" הזה. וכאן במחיצתו ית"ש ב"דברים העומדים ברומו של עולם" אין חלל ו"חוץ מיראת שמים", ובזה נשלמה נקודת החסרון בבריאה.

[א.ה נמצינו למדים שבעצם העמידה בתפילה ובדבורי התפילה חוזר האדם למקור צור מחצבתו ומתרומם מעל עולם הטבע אליו שקע בחטאו וכאשר מתעלה לתפיסה זו מעלה את העולם כולו עמו. ידיעה זו יכולה להפיח חיים חדשים בעבודת התפילה בראות המתפלל מה נפעל בדיבורו].

התפילה הופכת את האדם לעבד ה'

האדם אשר במצבי היום שלו מוחש אצלו שהוא ברשות עצמו והוא יכול להסתדר ע"י חכמתו, הנה חי הוא מנותק מהקב"ה ואז בהגיע זמן התפילה צריך הוא לצייר שאינו ברשותו רק ברשות אדון הכל, וזהו היפוך רשותו שחייו הסדירים מתנהלים בה. וממילא לא נתפסים אצלו תיבות התפילה כמדבר לפני המלך רק כאמירת תיבות סתם בינו לבין עצמו. ואין לו טעם קרבת ה'. ודוד המלך אומר טעמו (טעמו טעם התפילה) וראו (ותראו) כי טוב ה' (כי קרבת ה' היא הטוב האמיתי)..... בתפילה מצויר אמיתת ציור הבריאה שמונהגת רק מאתו ית"ש, ועל ידה מתפרצים מהאדם כל סיגי ההשקפות הרעות. התפילה הופכת את האדם לעבד ה' [כשהיא בעמידה כעבד קמיה מאריה).[אגרות דעת סי' מ"ה]

לב נשבר ונדכה להכנס לפני המלך

אמרו חז"ל עה"פ ויהי האדם לנפש חיה, דיכול למללא קמי מלכא, היינו מה שנתן הקב"ה כח בהאדם שפיו יהיה כל כך חשוב כדי שדיבורו יהיה לפני ה' ממש. והיינו אף שהאדם נמצא בעולם התחתון, ובדרך הטבע להגיע עד השמים עד הרקיע הוא מהלך חמש מאות שנה. ומרקיע לרקיע וכו' ואח"כ כנגד החיות וכו' וקרסולי החיות ארכובות החיות גופי החיות, ואח"כ ראשי החיות וכו', והיה צריך לעבור **לפחות מליון שנה** עד שיגיע לשמים עד לכסא הכבוד, והאדם היהודי עומד כאן למטה בעוה"ז ואומר דברי תפילה, ומיד הרי הם לפני כסא הכבוד, בקפיצה ובדלוג ברגע אחד דבריו הגיעו לפניו יתברך. זוהי חשיבות כח פיו של האדם שיש בו נשמת חיים ורוממות וגדלות בכזו חשיבות שיכול לומר דברי תפילה קמי מלכא, והרי הוא אצל המלך ממש. וח"ו לזלזל בחשיבות זו של כח פינו בתפילתנו, דעומד לפני המלך, ובחוש ממש אתה בידיו ממש בקש והתחנן לפניו, משום שרק זה אשר יכול להצילך, ובקש ממנו. ומה שאתה מפחד, שעבירות שבידך מעכבים ע"י מידת הדין שמקטרגת רח"ל, גם ע"ז יש עצה. התחרט על מעשיך ותקל מעליך דין קשה, וע"י לב נשבר ונדכה, אלקים, מידת הדיו, לא תבזה. וכאן המקום לרצות ולפייס לפניו יתברך, ואפילו אם האדם לא עומד עדיין במדרגה שכזו, מ"מ אם יבקש מלבו בתחנונים, כמ"ש תחנונים ידבר רש, יתמלאו עליו מהשמים ברחמים, דהרי מרובה היא מידת הרחמים לפניו יתברך, ועומד לפניו כעני ורש לפני בוראו, בתחנונים וברחמים. כך היא מידתו יתברך, החונן ומרחם עליו ויש לו תקוה. [עיני ישראל ח"א עמ' קנ"ו]

[א.ה נתבאר במאמר הקודם [מסתרי הנפש ב'] שקומתו הרוחנית של האדם מורכבת מה' חלקים הנקראים נפש רוח נשמה חיה ויחידה [ובקיצור נרנח"י]. עמדנו על חלק הנפש שהוא החלק בו נמצאת החיות הטבעית של האדם בדומה לחיות הבהמה. וכן נתבאר שחלק **הרוח** של האדם נוטה לרוחניות, ויש בה הבחנה שכלית בין טוב לרע, וע"כ היא רחוקה מן החטא. ולכן לא מצאנו בשום מקום לשון חטא המתיחס לרוח רק לנפש "נפש כי תחטא", ולכל היותר מוזכר לגבה ענין "רוח שטות" (סוטה ג' א'). ציינו מקור הדברים בסוף כל קטע]

סיבת ההדרגה בחלקי הנשמה

כדי להכנס לשאר חלקי הרוחניות של האדם "נשמה חיה ויחידה" נקדים לבאר מדוע נברא החלק הרוחני של האדם בהדרגתיות, מלמטה למעלה היינו שמעל גבי הנפש נמצאת הרוח ומעליה הנשמה כאשר כל חלק עליון רוחני יותר מקודמו.

ההדרגה שיש ברוחניות – נפש רוח נשמה חיה יחידה, מורה שיש חסרון במדרגות הקטַנוֹת שאין בהם את גילוי השלמות. חסרון זה גורם להשתוקקות, היינו שמדרגת הנפש משתוקקת לעלות למדרגת הרוח, ומדרגת הרוח משתוקקת לעלות למדרגת נשמה וכו' [למעינים. שורש תופעה זו של חלוקת החלקים הרוחניים בצורה הדרגתית נעוץ בשלבי היווצרות העולמות ואכמ"ל]. וזאת נדע שנתחדש בראשית בנין העולמות מהלך שרוחניות תשתוקק למעלה גבוהה יותר ברוחניות, כדי שתהא תכונה זו באדם התחתון, שכשמשיג מדרגת הנפש משתוקקת נפשו למדרגת רוח, וכשישיג מדרגת רוח ישתוקק שוב למדרגת נשמה עד אין שיעור [מבוא שערים שער כ"ז].

נר"ן - אורות פנימיים לזכך הגוף

נחזור בקיצור על הדברים. בכל קומה יש ה' בחינות נשמה הנקראים נפש רוח נשמה חיה יחידה ובקיצור נרנח"י. הנר"נ הם חלקי נשמה הנכנסים בתוך האדם עצמו ונקראים "אורות פנימיים" כי מאירים מבפנים את מציאות העפר ממנה בנוי גוף האדם. אורות אלו נותנות השגות המובנות ונתפסות בכלים של הגוף ונחלקים באופן כללי בחלוקה זו. במח שבראש משכן הנשמה, בלב שנמצא בבטן משכן הרוח, ובכבד שבגוף משכן הנפש. ובהיות שיש לנפש רוח ונשמה מקום בכלים הגשמיים שבתוך הגוף, פעולתם לזכך את הגוף שישאף לרוחניות, ואעפ"י שדרגתם קטנה יחסית, מ"מ יש בחלקים אלו בהירות האמת במידה מסוימת, [בקעלם היו קוראים למי שיש לו ברירות וקביעות בנושא מסוים אפי' בדבר קטן כחודו של סכין, שבענין זה הוא "בר סמכא"] [מבוא שערים שיעור מ' מ"ב].

חלוקה בין חיה ליחידה

החיה-יחידה הם חלקי נשמה החופפים מעל גבי הקומה ואינם נתפסים בגוף ולכן אינם משועבדים להגבלת כלי הקליטה של הגוף וכפי שיתבאר להלן, ולכן נקראים אורות מקיפים כי מקיפים על האדם מבחוץ.

יש חילוק בין ב' המקיפים – **חיה ויחידה**. **החיה** שייכת בעצם לגוף הקומה כי היא החיות הרוחנית של הקומה, והיה ראוי שתהיה בתוך הקומה עצמה, אבל לרוב זַכוּתה וקדושתה עומדת מחוץ לקומה ומתייחסת ליתן לה חיות מבחוץ. ופעולתה ג"כ לזכך את הגוף כפי ערכה הגבוה, שזהו כבר זיכוך בגדלות, ודבקות ברוחניות לגמרי. אבל **היחידה** מובדלת לגמרי מן הכלים והיא שיא הדבקות בהשי"ת, ב"יחידות" שאין דומה לה, יחידה זו ששייכת לכל אחד תחזיר את הכל לבסוף לישרות המוחלטת להיו דבוקים לגמרי בו ית' בלא שום עקמומיות הנובעת מכלי הגוף. כאשר נשלם בנין האדם במדרגות נרנ"ח יכול להתנתק לגמרי מן הגוף ולדבוק במדרגה זו, ואז נקרא "איש האלקים" – מובדל מן החומר ומן הטבע, שהוא כבר בעלים על הטבע, וזהו עומק מאחז"ל סנהדרין [נ"ח ב'] אדה"ר מן הארץ עד לרקיע היה ומובן שלא מדובר על מדידה גשמית

של גובה, אלא על צורת האדם, שכלל את כל המדרגות הן של הארץ הן של השמים, כלומר דהנרנ"ח הם בחינת "הארץ" כי אף ל"חיה" יש התייחסות אל הגוף כמש"כ, אבל היחידה מובדלת לגמרי והיא שמימית לגמרי, וקומתו של אדה"ר חבקה את כל חלקי הנשמה מן הארץ עד השמים, הן מדרגות הארץ הן מדרגת השמים דזכה גם למדרגת היחידה בשיעור מסוים [עי' נפה"ח ש"ב פי"ז בחינת שורש הנשמה וכו' ונקראת חיה ואדה"ר השיגה ולבחי' היחידה הנכללת בה עכ"ל] ודרך חלק היחידה יכל להבין ההנהגה העליונה בבחינת "השמים" מספרים כבוד קל ומעשי ידיו מגיד הרקיע, בתמידיות, שמתראה שם גדולתו ומלכותו בתמידיות, ואף שקצהו התחתון היה בארץ, אבל עיקרו היה דבוק בשמים.

היחידה נקראת בשם "אור מקיף" מפני היותה חובקת ומקיפה וכוללת את כל הסוגיא של צורת אדם [א.ה מחלקי ה"נפש" שבו עד החלקים הגבוהים ביותר בשבו] והיא הנשמה פנימית של כל חלקי הנרנ"ח, והיא העומק הפנימי של כולם, והיא השורש של כולם, ועל ידה נאחזים כולם "בשמים ממעל" ומקבלים שפע קיומם משורש הכל – הא"ס ב"ה הסובב הכל [שם].

מהות הציבור דכנסת-ישראל

אמרו רז"ל ששיתף הקב"ה את שמו בכנסת-ישראל (עיין נפש החיים שער א' פי"ט). והגר"א ז"ל כתב, שזוהי הטובה היותר גדולה מכל הטובות שעשה הוא ית"ש עם ישראל, דעל ידי זה הובטח קיומם הנצחי ע"כ. דברי קודשו יובנו עפ"י מה שראינו עד כאן עם תוספת הרחבה. כאמור ישנם ארבעה שלבים בקומתו הרוחנית של האדם. שלשת החלקים הראשונים נמצאים דוקא בעולמות הנבראים [א.ה והמקביל להם בגוף האדם נפש רוח נשמה שכולם משכנם בגוף הנברא והמוגבל בתפיסתו] ושם נמצאת רשות הבחירה [א.ה בהיות שקיימת הגבלת התפיסה המטשטשת בהירות "אמיתת המצאו" כדי לאפשר בחירה] וממילא יש בה ההנהגה של בחירה אשר מצדה יש אפשרות טעות וחטא כנ"ל. אבל החיה מגיעה מאותו עולם אשר אין החטא נמצא ברקע שלו. בעולם זה [א.ה הנקרא בספה"ק עולם הספירות או אצילות] נראית להדיא הנהגת אלקותו ית"ש ומצדו ית' שולטת הידיעה שם. קביעת שמו ית' בנו הוא ה"ה'" האחרונה של שם הוי"ה המיוחד אך לו. ועל שם אחזיתם ודבקותם של בני ישראל בנקודה זו נקראים "כנסת-ישראל" (עיין נפש החיים שע"ב בסוף). בהיות שבעולם הספירות מגולה שמו המיוחד ית"ש (ועיין נפש החיים שע"ב פ"ב בליקוט) ממילא הוא מקום החיים המוחלט, וממילא זו הסיבה שעולם זה נקרא החיה של העולמות. זהו חידוש המיוחד לקומת הציבור שסוד החיה נכלל בקומת הציבור **פנימה בפועל** [א.ה משא"כ באדם הפרטי אין בחינה זו נכנסת פנימה רק מקיפה מבחוץ].

על דרך זה צריך להבין דבריהם ז"ל (פסחים ס"ו) בעובדא דהלל ובני בתירא שנשכח מהם אי פסח דוחה שבת, והחליטו לקבוע ההלכה לפי מה שיעשו הציבור מעצמם למחר כי אם אינם נביאים בני נביאים המה. והדבר מתמיה, חדא הרי גדולי הדור נסתפקו בדבר ואיך יסמכו על הנהגת העמא דבר, ועוד הרי אין מקום לנבואה בקביעת הלכה דלא בשמים היא. אמנם הענין מבואר על פי מה שכתב הגר"א ז"ל **דנבואה היא נביעת כח החיה של האדם בתוך קומתו**. לפיכך כאן בקרבן פסח שהוא סוג של קרבן ציבור משום דאתי בכנופיא כמ"ש ביומא (נ"א) אם כן מתיחס הקרבן אל הציבור. ואז הנהגת ה"עמא דבר" בענין זה הוא מהנהגת החיה הדבוקה בקומת הציבור והיא נעשית בברירות שבה, ויכולים לקבוע על פי זה את ההלכה.

ואם כי אין קובעים הלכות בנבואה כי באמת אין נבואה מסוג זה אחרי שנתנה תורה (עיין ברמב"ם פ"ז מיסודי התורה). אבל כלפי הציבור עדיין אפשרות זו קיימת והאפשרות לטעות וחטא אינו נמצא ברקע החיה. [בסוד ישרים תולדות תשמ"ח]

פנינים
משולחן רבינו
הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצללה"ה
- פרשת בא תשע"ז -

אין מעבירין על המצות

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת וגו' (י"ב י"ז)

פירש רש"י, ומקורו מהמכילתא, אל תהי קורא את המצות, אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצין את המצה, כך אין מחמיצין את המצוה, אלא אם באה לידך עשה אותה מיד.

ומוסיף רש"י (יומא ל"ג א', מגילה ו' ב', ד"ה אין) **דילפינן מהמכילתא דאין מעבירין על המצוות. הלכך אמרינן בגמרא מנחות** (ס"ד ב') **לענין קצירת העומר, דמצוות העומר להביא מן הקרוב, והיינו דאם איכא גם תבואה קרובה וגם תבואה רחוקה, יביאו מהקרובה.**

ויש לחקור בכמה גווני מה חשיב קרוב ומה חשיב רחוק:

א. אין מעבירין או זריזין

יש לעיין אם זריזין עדיפא מאין מעבירין, וכגון בגוונא שכדי להגיע לרחוק יכול להגיע בסוסים, ולקרוב יכול ללכת רק ברגל וממילא יגיע רק יותר מאוחר.

ויש לפשוט דאין מעבירין חשיבא טפי, שהרי מבואר בטורי אבן במגילה (ו' ב') ובחזון איש (זבחים סי' ט"ו סק"א) שאם היה אצל הקרוב והלך ממנו, אמרינן דיחזור אליו, ולא ילך לרחוק שנעשה קרוב, אע"ג דממילא המצוה יתאחר. חזינן דאין מעבירין עדיפא מזריזין.

ב. קרוב מכוסה, או רחוק גלוי

יש לעיין מהו כאשר הקרוב מכוסה בדברים שצריך להסירם, והרחוק גלוי, ובשניהם אינו הולך אלא לוקח בידו, איזה מהם חשיב קרוב.

ומסברא יש לומר דהרחוק חשיב קרוב, דהרי איכא בה פחות תנועות.

אך יש להוכיח לא כך, דהרי איתא בשולחן ערוך (סי' כ"ה סעי' א') דאם התפילין קרוב יותר מהטלית, יקח התפילין, משום אין מעבירין, אע"פ שהרי צריך להוציאם מהבתים שעל התפילין, ואיכא יותר תנועות בלקיחת התפילין. אלא חזינן דאע"פ דאיכא בהו יותר תנועות, מכל מקום חשיב קרוב.

ג. לחלק דשאני התם דנמצא בידו

אך יש לחלק, דשפיר יש לומר דבגוונא הנ"ל חשיבא רחוק, דהרי אם אחד הוא קרוב, רק יש וילון באמצע וצריך להקיפו, והשני הוא רחוק, רק ליכא וילון, נראה דהקרוב חשיב רחוק, מכיון דמרבה בהילוך. וכמו כן בגוונא הנ"ל, כשמרבה בתנועות יד. [כגון שיש חוסם על הקרוב].

רק שאני בכגון תפילין, דכיון דהבית של התפילין בתוך ידו, חשיבא שהוא כבר בידו. ועדיין לא ברירא לי מילתא, וצריך לי רב.

[וכל הנ"ל נפקא מינה ליישב קושיית תוספות (זבחים מ"ז א' ד"ה אשר, מגילה ו' ב' ד"ה מסתבר) למה לי קרא דחטאות הפנימיות ביסוד מערבי, תיפוק ליה משום אין מעבירין. והארכנו בזה בפרשת בא תשע"ד].

✷ ✷ ✷

עיבור השנה במלך וכהן גדול

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה. (י"ב א-ב)

הנה איתא בגמרא סנהדרין (י"ח ב') **דאין מושיבין לא מלך ולא כהן גדול בעיבור שנה.**

וביאר בגמרא דטעמא דאין מושיבין מלך, היינו משום אפסניא, ופירש רש"י, שמלך מחלק ממון לחיילותיו כך וכך לשנה, ונוח לו שיהו כל השנים מעוברות.

וטעמא דאין מושיבין כהן גדול, היינו משום צינה, ופירש רש"י, שכהן גדול אינו רוצה שתתעבר שנה מפני הצינה, שצריך לטבול ולקדש ביום הכפורים חמש טבילות ועשרה קידושין, ואם תתעבר השנה, הרי תשרי במרחשון, וצינת מרחשון תהיה בתשרי.

והנה קרא דידן, נאמר למשה ואהרן, ובמדרש (שמות רבה ט"ו ב') **מבואר דאיירי קרא על עיבור שנה. וכן איתא בפרקי דרבי אליעזר** (פ"ז) **ויאמר ה' אל משה ואל אהרן החדש הזה לכם, שלכם הוא לעבר את השנה, שמעינן שמשה ואהרן היו מעברין השנה.**

ולפי זה הקשה בסמיכת חכמים (מרבינו נפתלי כ"ץ זצ"ל, בהקדמה עמוד כ"ג א') **בשם זקינו, הרי משה היה מלך, ואהרן היה כהן גדול, ואין מושיבין מלך וכהן גדול בעיבור שנה.**

ותירץ, דהרי ב' הנגיעות הם שני הפכים, דהנגיעה של מלך משום אפסניא, היינו להוסיף חדש, ונגיעה של הכהן גדול משום צינה, היינו להפחית חודש, נמצא דאם שניהם ביחד בסנהדרין, יכולין לעבר השנה, שהרי כהן גדול לא ירצה לעבר, ומלך ירצה לעבר, ומתוך כך יבואו אל האמת.

וזהו ביאר הקרא, וידבר ה' אל משה ואל אהרן, לשניהם יחדיו, שהיו גם מלך וגם כהן גדול, החודש הזה לכם, שדוקא שניהם ביחד יכולים לעבר השנה ולא כל אחד לבדו.

ויש לעיין בדברי הסמיכת חכמים מכמה אנפי:

א. מהו יסוד הפסול

הנה לכאורה האמור היינו דוקא אם נימא דפסולא דאפסניא ודצינה, היינו משום דהמלך וכהן גדול הם נוגעים בעדותם,

אמנם הא ביאר החזון איש בספר אמונה ובטחון (פ"ג אות ל') דליכא למימר דאיכא בזה חשש של נגיעה, דהרי אין נגיעה בעולם בעלת כח להטות לב חכם לעוות משפט, ולא יתכן כי בשביל איזה נגיעה יחבל נפשו לעוות משפט, ותכונת אמת היא אצל חכם תכונת נפשו ושורש מציאותה.

ואם כן במלך החסיד שבחסידים, וכהן גדול כשמעון הצדיק, ודאי ליכא למיחש דמשום נגיעות דכסף או צינה יסלפו המשפט של עיבור השנה.

אלא מבאר החזון איש, דטעם הפסול היינו משום דיש דין מיוחד 'במשפט' שהתורה אסרה לקחת שוחד, ומכיון שהתורה תיעבה שוחד, אם כן בכוח שוחד לעור עיני חכמים ולסלף משפט, ואם דיין יעבור על מה שכתבה תורה, ויקח שוחד, יוסר ממנו מחסה החכמה המצילו מלהיכשל.

והרי מבואר בגמרא ראש השנה (כ"ה ב') דעיבור השנה חשיב משפט, ואם כן טעמא דאין מושיבין מלך וכהן גדול בעיבור השנה היינו משום דחשיב כשוחד.

נמצא דמכיון דהטעם משום שוחד, הרי באיכא ב' דיינים, וכל אחד קיבל שוחד מבעל דין אחר, אכתי פסולים, ואם כן הכי נמי בנידון דידן, אפילו אם ישבו משה ואהרן ביחד, דבכהאי גוונא יש לכל אחד נגיעה הפוכה, מכל מקום יפסלו משום קבלת שוחד.

ב. אצל משה לא היה חשש אפסניא

כתב בסמיכת חכמים, דאע"פ דגבי משה לא שייך אפסניא, דהרי לא היה מחלק ממון לחיילותיו, מכל מקום קרא נכתב ללמד לדורות למלכים הבאים, שאין מושיבין מלך לחוד, ולא כהן גדול לחוד, אלא רק שניהם ביחד.

אך יש להעיר, דמכל מקום הנגיעה של כהן גדול היה גם אצל אהרן, ואם כן השתא תיקשי על אהרן, הא למשה לא היתה נגיעה,

ואם כן היה רק חדא נגיעה, [והיינו לא לעבר השנה].

[א"ה, אמנם עיין בשקל הקודש (לבעל דרך אמונה שליט"א, פ"ד הל' י"א) דגם לא היה שייך טעם דצינה אצל אהרן, דהרי היה טובל בבארה של מרים שלא היתה צוננת, שהרי לא היה מתחת האדמה, עיין שם].

ג. פסול דרבנן

הנה בפתח עינים (להחיד"א, פסחים נ"ו א') אייתי דהאי פסולא דאין מושיבין מלך וכהן גדול בסנהדרין לעיבור השנה, אינו אלא פסול מדרבנן, ואם כן אתי שפיר דאין להקשות מקרא.

ד. קושיא מחזקיהו המלך

הנה כעין הקושיא היאך משה עיבר השנה, קשה גם מהא דאיתא בגמרא סנהדרין (י"ב א') דחזקיהו המלך עיבר השנה. ויש ליישב דחזקיהו לא ישב אז בסנהדרין אלא הציע לסנהדרין לעבר השנה, והסנהדרין דנו.

✷ ✷ ✷

מן המותר בפיך

וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ ה' מִמִּצְרָיִם (י"ג ט')

הנה איתא בגמרא שבת (ק"ח א') **מניין שאין כותבין תפילין על עור בהמה טמאה, דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך, מן המותר בפיך.**

ויש לעיין האם האי דינא הוה דוקא בכגון תפילין, או דילמא ילפינן מהכא לכל התורה כולה.

א. בר"ן מבואר דאיירי דוקא בכגון תפילין

הנה איתא בגמרא שבת (כ"ח א') לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד. ואמרינן בגמרא (שם ב') דאיירי בתפילין.

וכתב בר"ן בראש השנה (כ"ו ב') דילפינן מהתם דוקא למלאכת שמים כמו תפילין.

[אלא דן הר"ן, דהרי אמרינן בגמרא (שם כ"ו א') דשופר דלזכרון אתי כלפנים דמי, ואם כן נימא דחשיב מלאכת שמים כמו תפילין, ויפסל שופר של בהמה טמאה, וכדלקמן באות ג'. אך דחה הר"ן, דלאו ראיה גמורה היא, דמשמע דמשכן גופיה לא גמרינן מתפילין, דהרי הגמרא מסתפקת אי תחש טהור היה].

חזינן מדברי הר"ן דילפותא דמן המותר בפיך, איירי דוקא במלאכת שמים כמו תפילין, אבל בשאר תשמיש קדושה ותשמישי מצוה יש לומר דמותר אף מדבר טמא.

ב. במגן אברהם מבואר דאיירי בכל המצוות

אמנם לאידך גיסא, כתב במגן אברהם (סי' תקפ"ו סק"ג) דאע"פ דקרא ד'תורת ה' בפיך' איירי בתפילין, מכל מקום הא איתא בגמרא קידושין (ל"ה ב') דילפינן מקרא דידן, ד'והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך' דהוקשה כל התורה כולה לתפילין, ואם כן כמו שאין כותבין תפילין אלא על דבר המותר בפיך, הכי נמי לא הוכשרו כל המצוות אלא על עור בהמה טמאה המותר בפיך.

שמעינן לדברי המגן אברהם, שאף במצוות שאינם בפנים כמו שופר, מכל מקום בעינן מן המותר בפיך.

ג. שופר של בהמה טמאה

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' תקפ"ו סע' א') דשופר של בהמה וחיה טמאה פסול. [ומקורו מהר"ן בראש השנה שם].

והנה דינא דהשולחן ערוך תליא בנידון הנ"ל, דלדעת הר"ן תליא אם שופר חשיב מלאכת שמים, משא"כ לדברי המגן אברהם, הוה דינא בכל התורה כולה דאין כשר אלא בהמותר בפיך.

וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק ח') דהוה רק ספק, דהרי גם הר"ן נשאר בצריך עיון, והלכך כתב דאם אין לו שופר אחר יתקע בהאי שופר דבהמה טמאה בלא ברכה, ולכשיזמן לו שופר אחר מבהמה טהורה, יתקע באחר נמי בלא ברכה.

[בברכי יוסף (שם סק"ד) דן במסופק אם הגיד מבהמה טמאה, איכא ספק ספיקא לקולא, דספק אם הוה מבהמה טמאה, וספק אם בהמה טמאה פסול].

[ובעיקר דין מן המותר בפיך בשאר מצוות, עיין שדי חמד (אסיפת דינים מערכת חנוכה אות י"ד), בית יצחק (יו"ד סי' קמ"ה), חתם סופר (או"ח סי' ל"ט), תורת חסד (סי' ס'), בית שלמה (סי' ק"ח ק"ט)].

✷ ✷ ✷

פיל כשר לדופן סוכה

הנה יש לעיין בדינא דמן המותר בפיך, מהו בפיל לדופן סוכה, וזהב לתפילין, ודיו של בהמה טמאה לספר תורה.

ותליא בהא דיש לדון האם בעינן רק שלא יהא אסור באכילה, או דילמא בעינן נמי שיהא ראוי לאכילה.

א. פיל כשר לדופן סוכה

הנה איתא בגמרא סוכה (כ"ג א') דפיל כשר לדופן סוכה, ורק פסלינן מחששא דשמא ימות או שמא יברח, אבל אם הפיל קשור, ודאי כשר.

והקשה הגאון ר' שמואל לנדא (בריה דהנודע ביהודה, בעל המחבר שיבת ציון, בנודע ביהודה או"ח תנינא סי' ג') לדעת המגן אברהם דסובר דאתקוש כל התורה כולה לתפילין, גם לענין דבעינן שיהיה מדבר טהור, הרי פיל לאו מן המותר בפיך הוא, ואפילו הכי מותר לתשמיש מצוה לעשות ממנו דפנות לסוכה, ומאי חילוק יש בין שופר שהוא תשמיש למצות תקיעת שופר, ובין דפנות שהוא תשמיש למצות סוכה, [והרי איתא בגמרא סוכה (ו' ב') שדפנות סוכה הם מדאורייתא].

אלא מוכיח דלא כהמגן אברהם הנ"ל, דודאי להאי מלתא שיהיה מן המותר בפיך, לא איתקוש כל התורה לתפילין.

ב. זהב אינו 'מן המותר בפיך'

הנה איתא במשנה במגילה (כ"ד ב') שאם ציפה הבתים של התפילין בזהב, הרי זה דרך החיצונים.

ופירשו רש"י ור"ן, דטעם הפסול, משום דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך, שיהא הכל מבהמה טהורה המותר בפיך.

הנה חזינן מזה דאין החסרון רק מצד דהוה אסור באכילה, אלא בעינן דבר הראוי באכילה, והלכך פסלינן נמי זהב, דאע"פ דאינו אסור באכילה, מכל מקום אינו ראוי לאכילה.

ובנודע ביהודה (קמא או"ח סי' א') תמה על רש"י, דאטו זהב אסור בפיך, והרי עד כאן לא ממעטינן מבפיך אלא בהמה טמאה, אבל זהב מאי איסור ומאי היתר שייך בו. אך מכל מקום הכי בעינן למימר בדעת רש"י ור"ן.

וראיתי בספר פתיל תכלת, שכתב שלפי האמור יש ליישב קושיית הגר"ש לנדא על המגן אברהם, דהרי זהב ובהמה טמאה בהדי הדדי נינהו, אם כן בסוכה דודאי מכשרינן דפנות מזהב, מדמכשרינן מעץ ומכל דבר, [וכחזינן בסכך דכשר אע"ג דאינו דבר מאכל], אם כן הכי נמי מכשרינן בהמה וחיה טמאה.

ג. דיו האסור באכילה פסלינן לספר תורה

אך צריך עיון על האמור, דהרי חזינן דדיו מדבר האסור באכילה פסלינן לספר תורה ומזוזה, [עיין בנודע ביהודה שם בסופו], ומצרכינן דיו מעצים וכיוצא בו, אע"פ דגם דיו מעצים אינו ראוי לאכילה.

אלא חזינן מהכא דאף היכא דכשרים דברים דלא הוה דבר מאכל, מכל מקום מבהמה טמאה פסלינן, ואם כן הדרא קושיית הגר"ש לנדא על המגן אברהם מהך דפיל, וצריך תלמוד.

[ובספר עין התכלת מעיר, אמאי באמת מכשרינן דיו עפצים, הא לא הוה מן המותר בפיך, ומאי שנא מזהב, וכתב דהלכתא דדיו כל שהוא שחור שרי, אך הא תיקשי אם כן גם דיו מבהמה טמאה].

ד. ליישב דלרש"י באמת מותר כל דיו

יש ליישב דעת המגן אברהם, דבאמת לרש"י דפסל זהב מפאת שאינו מותר בפיך, יהא מותר דיו של בהמה טמאה כמו שמותר כל דיו אחר.

והנודע ביהודה דכתב לפסול דיו של בהמה טמאה, אזיל לשיטתו (שם) דנקט דלא כרש"י הנ"ל, שאין לפסול זהב משום שאינו מותר בפיך. ונמצא דלדינא ודאי פסול דיו מבהמה טמאה.

אך לדעת הנודע ביהודה, נצטרך לומר דלא כהמגן אברהם דכל המצוות פסולות מקרא דמן המותר בפיך, דהרי יקשה מפיל, ואין ליישב דשאני דפנות דכשר גם עצים שאינם ראויים לאכילה, דהרי לנודע ביהודה נקטינן דלא כרש"י, ואם אינו ראוי לאכילה חשיב מן המותר לפיך.

ה. הדיו נבלע בעור

יש לדון קצת בדרך רחוקה, דשאני דיו דנבלע בעור, ואם כן לא פסלינן מצד המותר לפיך. אך למה שכתב המגן אברהם (סי' תרמ"ט סק"כ) דאתרוג הנבלע בבליעת איסור יש להחמיר ביו"ט ראשון, נימא נמי לענין המותר בפיך. וצריך ראיה גדולה.

✷ ✷ ✷

לתפור עם גיד הנשה

הנה איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' רע"ח סע' א') אין תופרין ספר תורה אלא בגידי בהמה או חיה הטהורים, שהם מן המותר בפיך.

וכעין זה איתא בשולחן ערוך (או"ח סי' ל"ב סע' מ"ט) לענין תפילין, שהלכה למשה מסיני שיהיו תפילין נתפרים בגידי בהמה וחיה טהורים.

[לכאורה קשה, הרי מסתפקינן בגמרא פסחים (כ"ב א', ועוד) אם אין בגידין בנותן טעם, ואם כן אמאי פשוט לאסור, הרי אם אין בגידין בנותן טעם, והוה כעץ בעלמא, אם כן נימא דחשיב מן המותר בפיך.

ויש ליישב, דאזלינן בתר המין שהוא טמא. או אולי נימא דאפילו אם הוה כמו עץ בעלמא, מכל מקום מדרבנן אסור לאכול גיד של בהמה טמאה, כמו כל שלא כדרך אכילה שאסור לאוכלו מדרבנן].

ויש לעיין בכמה אנפי מהו לתפור בגיד הנשה:

א. האם גיד הנשה חשיב מן המותר בפיך

בפתחי תשובה (שם) מביא בשם ספר בני יונה (שם) דצריך עיון אם מותר לתפור ספר תורה בגיד הנשה, שהרי אינו מותר בפיך. וכן במשנה ברורה (שם ס"ק רכ"ד) מביא ספק הנ"ל לענין תפילין, האם מותר לתופרן בגיד הנשה.

וצדדי הספק, ביאר בבני יונה (שם), דמצד אחד יש לומר דמותר, דדמי לנבילות וטריפות, שאע"פ שאסורות באכילה, מכל מקום חשיבי 'מין' המותר בפיך, דהרי ממין בהמה טהורה הן.

אמנם לאידך גיסא יש לומר דאסור, מכיון דגיד הנשה לעולם אסור באכילה, ואין בו צד היתר אכילה לעולם, אם כן אינו מן המותר בפיך כלל, משא"כ נבילות וטריפות שמקרה הוא שגרם להן להיאסר.

[הנה בקסת הסופר (כלל י"ז סע' א') החמיר בגיד הנשה. ובגידולי הקדש שעל הדעת קדושים (סי' רע"ח סק"ב) צידד להקל, דהוה מותר בפיך, שהיה לו שעת הכושר בהיותו שליל. ויש לעיין בתשובות משיב דברים (יו"ד סי' ק"ס)].

ב. להצד דגיד הנשה אסור בהנאה

הנה איתא בגמרא פסחים (כ"ב א') דפליגי תנאי אם גיד הנשה מותר בהנאה, דעת ר' שמעון בר יוחאי דגיד הנשה אסור בהנאה, דכתיב בקרא שלא יאכלו, ולרבי אבהו לא יאכלו כולל גם הנאה. וסובר ר' שמעון דאין בגידין בנותן טעם, והוה כמו עץ בעלמא, והלכך אינו בכלל נבילה שמותר בהנאה, [שהרי מוכרים נבילה לנכרי].

משא"כ דעת חכמים דגיד הנשה מותר בהנאה, מפאת דהיתירא דנבילה דמותרת בהנאה, כולל גם גיד הנשה. וסוברים חכמים, דיש בגידין בנותן טעם, ואם כן הגיד הוה בכלל נבילה דמותרת בהנאה.

ופסק הרמב"ם (פ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"ד) דמותר בהנאה. ודעת רבינו יונה (מובא בראי"ש בחולין פ"ז סי' י"ז) דאסור בהנאה.

ולפי זה לכאורה יש להעיר, דלמאן דאמר דגיד הנשה אסור בהנאה, אם כן מטעם אחר יש לאסור לתפור ספר תורה ותפילין בגידין, דהרי בתפירתו נהנה מהגידין.

ג. מצות לאו ליהנות ניתנו

אך יש לדון דלכולי עלמא מותר אפילו לכתחילה לתפור ספר תורה ותפילין בגיד הנשה, דהרי מצות לאו ליהנות ניתנו. וכן כתב בדרכי תשובה (סי' ס"ה ס"ק פ"ג) בשם תשובות מעשה לאברהם (יו"ד סי' כ"ז).

ד. בתורה לא אמרינן דלאו ליהנות ניתנו

אך יש להוכיח דאינו כן, דהרי לכאורה היינו אומרים דמותר ללמוד בספר הנאסר עליו בקונם, מפאת כללא דמצות לאו ליהנות ניתנו, דבקיום מצות לימוד תורה לא חשיב נהנה מהספר.

אמנם מבואר בט"ז (יו"ד סי' רכ"א ס"ק מ"ג), וכן הוא בחידושי רבינו אברהם מן ההר בנדרים (מ"ח א'), דבמצות לימוד תורה לא אמרינן דלאו ליהנות ניתנו, דהרי שאני מצות תלמוד תורה שעיקר הציווי הוא כדי להתענג במדע ולשמח לבבו ושכלו, כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, נמצא דיש הנאה ממש, ולכן אסור במודר הנאה.

ואם כן יש לאסור לתפור ספר תורה בגידין של גיד הנשה. אבל אין הכי נמי לתפור תפילין יהא מותר.

ה. לדון מצד ב' טעמים אמאי לא חשיב נהנה

העירו לדון, דטעמא דלא חשיב נהנה מאיסור הנאה, מכיון דאין הנאת לימוד בשמיעת קריאת התורה. ונראה דתליא זה במציאות.

תו העירו ליישב, דמהגידים אין לו הנאה של לימוד אלא רק מהיריעות, ומה שזולת הגידין הספר פסול, ולא היו קוראים בו, יש לדון בזה אם חשיבא הנאת הגוף.

אך אכתי תיקשי, דהרי על ידי הגידין גולל הספר בקל.

ו. נהנה שיש לו ספר תורה

תו יש לדון מטעמא אחרינא דאסור לתפור ספר תורה בגיד הנשה, דהנה איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' רכ"א סע' י"א) שאם אסר ספרו על חבירו, אסור לנאסר ללמוד בו.

וכתב הט"ז (שם) דטעמא מכיון שאין חיוב על האדם להשאיל ספרו לחבירו שלא לדעתו, כמו שאין חובה עליו ליתנו, שהרי מקלקלו בכך, אלא מותר להשכירו, ונמצא מהנהו השכר שהיה צריך ליתן.

ולכאורה גם להאי טעמא, יש לאסור בנידון דידן, דהרי נהנה מהגיד הנשה במה שיש לו ספר תורה שיכול להשכיר. [א"ה, ולכאורה גם בתפילין נימא הכי, שנהנה שיש לו תפילין, שיכול להשכירם].

תו יש לעיין דמשתרשי ליה ממון, עיין אמרי בינה (דיני נדרים סי' ט"ז).

[ובתשובות משיב דבר (להנצי"ב, ח"א סי' ד') דן ביריעות שנעשו מבכור בעל מום שנשחט שנמצא טריפה, דמיתסר בהנאה. ויש לעיין בפנים].

✷ ✷ ✷

הודאת בעל דין למפרע

וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר רֶחֶם לַה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַה' (י"ג י"ב)

הנה איתא בתשובות כוכב מיעקב (ח"ב סי' נ"ב) דהיה עובדא שישראל קנה מבכרת מנכרי בחזקת מבכרת, ושכח למכור קודם הלידה. והנכרי אמר שבאמת הבהמה הפילה קודם, אך לא רצה לומר לו זאת לפני המקח, כיון שבהמה שמפלת הוה מום.

ומעתה דן השואל, דמכיון דהמוכר נאמן לומר דהוה מקח טעות, מכח דינא דהודאת בעל דין, אם כן דנין דיש כאן מקח טעות, ואם כן הבהמה עדיין ברשות הנכרי, וליכא בה קדושת בכורה.

והשיב הכוכב מיעקב, דנהי דמכח הודאת בעל דין הבהמה שייכת לנכרי, אך מכל מקום חייבת בבכורה, דהודאת בעל דין אינה מתרת האיסור, דנהי דהישראל יכול לחזור מהמקח מכח הודאת בעל דין, ואז המקח בטל למפרע, אך לא יוכל להפקיע איסור בכורה.

וביאור דבריו, דהודאת בעל דין חיילא רק מכאן ולהבא, אבל אנן דייניגן בשעת הלידה אם העובר שייך לישראל או לנכרי.

ויש לעיין בדבריו בכמה אנפי:

א. לענין מכאן ולהבא מהני

לפי זה נכרי שמכר פרה לישראל, ואחר כך הודה הנכרי שיש בה מום, נהי דהישראל יכול לבטל המקח, מכל מקום תחזור לנכרי רק מכאן ולהבא, דהודאת בעל דין לא חיילא למפרע, ונמצא דיש על הולד קדושת בכורה.

אמנם לענין מכאן ולהבא תועיל הודאת בעל דין, ואם הנכרי אומר שמכר לישראל, והישראל אינו זוכר, יהא הולד קדוש בקדושת בכורה אף לקולא, ויכול להקריבו בבית המקדש.

ב. הגונב ממנו האם נפסל לעדות

להאמור דלא מהני הודאת בעל דין למפרע, יהא נפקא מינה, דאם לאחר הודאת בעל דין, לקח החפץ בכח מחבירו, יהא פסול לעדות, דעבר על לא תגזול, משא"כ אם לקחו קודם ההודאה, אף שהודה אחר כך, יהא כשר לעדות, דהרי ההודאה לא מהני למפרע. [והיינו לדעת הבית שמואל דלקמן, ולהמקנה צריך תלמוד. ועי' באורך בפתחי תשובה סי' ל"ד ס"ק מ'].

ג. הודאת בעל דין לענין אתרוג

הנה בתשובות מוצל מאש (סי' י', מובא בפתחי תשובה חו"מ סי' ר"ג ס"ק ג') נסתפק בראובן שנטל אתרוג של שמעון, ואחרי שנטלו, שמעון הודה בהודאת בעל דין שהאתרוג של ראובן, האם נימא דתחול ההודאה למפרע, ונמצא שיצא ידי חובתו.

והנה לגיסא דהמוצל מאש דלא חל למפרע, אם כן בגוונא דהכוכב מיעקב לא תהא קדושת בכור. אבל המוצל מאש לא הכריע.

[הנה לכאורה תיקשי, מהו הספק דהמוצל מאש, הרי אף אם אין הודאת בעל דין למפרע, מכל מקום אמאי אינו נאמן מדין עד אחד נאמן באיסורין.

ובשלמא בגוונא דכוכב מיעקב לא מצינן להאמינו מפאת עד אחד נאמן באיסורין, דהרי נכרי אינו נאמן מדין עד אחד, משא"כ בגוונא דמוצל מאש דאיירי בישראל.

ויש ליישב, דהתם איירי שיש הכחשת עדים על ההודאת בעל דין, דמפאת עדות לא מצינן להאמינו, רק מצד הודאת בעל דין, ולכן נסתפק אם מהני למפרע, אבל מכאן ולהבא שפיר יהא נאמן, כגון שנטל האתרוג אחר כך, אף שהוא נגד עדים].

ד. הקדש חל מדין הודאת בעל דין

הנה יש לכאורה ראיה שמועיל הודאת בעל דין למפרע, דהרי דכתבו התוספות בבבא מציעא (ו' ב' ד"ה הקדישה) דאם בשנים אוחזין בטלית, אחד הקדיש והשני שתק, חל ההקדש מדין הודאת בעל דין, ותיקשי היאך חל למפרע. ובשלמא לגיסא דהמוצל מאש דמהני למפרע, ניחא, אבל להכוכב מיעקב תיקשי.

אך לא קשה, דהתם ההקדש חייל באמת רק לאחר השתיקה, וזה מכאן ולהבא, והוה ליה כמודה להקדש שהחפץ הוא הקדש ולא שלו, שתחול ההודאה מכאן ולהבא.

ה. המקדש אשה על מנת שיש לו קרקע

הנה יש לדון מהו במקדש אשה על מנת שיש לו קרקע, ולאחר הקידושין מודה אדם אחר שהקרקע שתחת ידו הוה של המקדש.

ואיתא בבית שמואל (אה"ע סי ל"ח ס"ק ל"א) דאינה מקודשת, דנהי דמהני הודאתו מכאן ולהבא, אבל לא למפרע. אמנם בחלקת מחוקק (שם ס"ק כ"ג) משמע דמקודשת.

ולכאורה דברי הכוכב מיעקב כדעת הבית שמואל. [אך העירו דיש לדון דדברי החלקת מחוקק איירי שהודה מקודם לקידושין].

ו. הוכחת המקנה ממודה במקצת

הנה המקנה (קונטרס אחרון, שם סע' ט"ו) כתב דלא כבית שמואל, אלא כתב דדברי החלקת מחוקק נכונים, דכיון דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי מקרא נפקא, כדפירש"י בקדושין (ס"ה ב' בד"ה הודאת) מדכתיב כי הוא זה, ודאי דנאמן אפילו למפרע, דאמרינן שהפקידו בידו כאילו היה עדים על זה,

ומוכיח כדבריו, דהרי קרא כי הוא זה, איירי לענין מודה במקצת הטענה דחייב שבועה, ומודה במקצת היינו הודאה לשעבר, [כדאיתא בריש בבא מציעא (ה' א') חדא מתה בפשיעה], חזינן דחל למפרע.

וצריך עיון דאינה קושיא, דגם במודה במקצת, אע"פ שחייב שבועה, מכל מקום נאמן רק מכאן ולהבא.

ז. חמץ בפסח

לכאורה ראיה מהא דאיתא בגמרא פסחים (ו' א') אמר רב יהודה אמר רב המוצא חמץ בביתו ביום טוב כופה עליו את הכלי.

ותיקשי, הרי יש עצה להינצל מבל יראה, והוא שיודה שמכר לנכרי, אלא חזינן כהבית שמואל דלא מהני הודאתו למפרע.

אך היטב השיבו לי, דגם לבית שמואל תיקשי, דעכ"פ לענין מכאן ולהבא שיועיל לאפקועי הבל יראה. [ועיין מה שכתבנו בזה בפסח תשע"ה].

עניני שבת - מלאכת מבשל

בישול ביצה בכלי שני

הנה לכאורה מצאנו סתירה האם ביצה חשיב כקלי הבישול, שיהא אסור לבשלו בכלי שני,

דהנה לחד גיסא, הא אמרינן בגמרא שבת (ל"ט א') דבקלי הבישול, כגון קוליס האיספנין (פירש רש"י, דג שקורין טונינ"א), כלי שני מבשלו, ואמרינן בגמרא דהלכך גלגל ביצה במיחם חייב חטאת.

וכתב בחזון איש (או"ח מועד סוף סי' נ"ב) דשמעינן מהכא דהמבשל ביצה בכלי שני חייב, דהרי מדמינן ביצה לקוליס האיספנין.

אמנם לאידך גיסא, הנה איתא במשנה בשבת (קל"ט ב') דנותנין ביצה במסננת של חרדל. ופירש רש"י בפירוש קמא, דאיירי שמכניס ביצה ביחד עם החרדל בתוך מסננת, כדי לגוון החרדל.

אמנם בפירוש שני, מביא רש"י מרבינו הלוי, דאיירי שאינו מכניס הביצה לתוך חרדל, אלא לתוך תבשיל, שיורד הביצה מהמסננת לתוך הקערה, ומתלבן התבשיל. [והא דשרי רק במסננת של חרדל, היינו כדי שלא יהא מלאכת בורר בהא שבורר החלמון מהחלבון, ובמסננת של חרדל הוה שינוי].

וכתב רבינו הלוי, דאיירי דוקא בכלי שני, והיינו דהוקשה להו דמכל מקום יהא בישול מכיון דהתבשיל חם, ומשני דאיירי בכלי שני. ותיקשי דלהאמור, הא ביצה הוה קלי הבישול, ואסרינן גם בכלי שני.

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

א. האם קלי הבישול מותר בכלי שני

הנה כתבו תוספות בשבת (ל"ט א' ד"ה כל) ב' תירוצים האם אסרינן בקלי הבישול רק בערוי מכלי ראשון, דהוה ככלי ראשון, אבל מותר בתוך כלי שני, או דילמא אסרינן גם בתוך כלי שני, דמיחזי כמבשל, ושרינן רק ערוי מכלי שני. וקיימא לן להחמיר בכלי שני.

ויש לדון ליישב דעת רבינו הלוי, דנימא דסובר כתירוץ הראשון, דדוקא ערוי מכלי ראשון אסרינן, אבל להניח בתוך כלי שני שרינן.

ב. כלי שלישי

הנה בפרי מגדים כתב דשרינן קלי הבישול בכלי שלישי, ולפי זה יש לומר דכוונת רבינו הלוי דכתב כלי שני, הוה לאו דוקא, אלא יהא שרי בכלי שלישי, אך בחזון איש (שם) כתב דמה דמיתסר בכלי שני מיתסר נמי בכלי שלישי.

ג. לא מדמינן ביצה לקוליס לכל דבר

יש ליישב דסבירא ליה לרבינו הלוי, דהא דמדמינן בגמרא (שם ל"ט א') ביצה לקוליס האיספנין, היינו רק כי היכי דבקוליס האיספנין הוה גמר הבישול בכלי שני, הכי נמי בגלגול ביצה דוקא על כלי ראשון, [דהרי היה צד בגמרא, דבביצה גם בגלגל על כלי ראשון לא יתחייב חטאת], אך לא לגבי כלי שני, [והפוסקים (תוספות שם, ועוד) דילפו מהכא דכל קלי הבישול מתבשלים בכלי שני, יצטרכו לומר דלא כרבינו הלוי]. אמנם הוא דוחק גדול.

ד. במסננת לא הוה בישול מחמת שינוי

יש ליישב דכשם שאין כאן בורר בהך דמסננת, מפאת שינוי, הכי נמי לענין בישול.

אך אינו נראה כלל מכמה טעמי, חדא, דנהי דלענין בורר הוה שינוי, אבל לא הוה שינוי לענין בישול. [והרי חזינן דהזורק אבן על עץ להשיר פירותיו, הוה שנוי לענין מלאכת תולש, ואטו נימא שאם העיף ברשות הרבים ונזרק ברשות היחיד יהא שנוי לענין מלאכת הוצאה]. ועדיין צריך עיון.

תו, למה שכתב בתשובות מהר"ח אור זרוע (סי' ל"א) דאע"פ דבכל המלאכות אמרינן דהעושה שלא כדרכו פטור, מכל מקום שאני מלאכת בישול, דחייב אף אם מניח הקדירה על האש שלא כדרך, כגון שמחזיק הקדירה בשיניו וינח על האש, וסברתו, דאע"פ דהנחת הקדירה הוה שלא כדרך, מכל מקום גוף המלאכה, דהיינו הא דהאוכל מתבשל, הוה כדרך.

ולדבריו לא שייך למימר במלאכת בישול דפטור בשינוי. אך שמעתי מאחד מגדולי הדור שליט"א, שמכיון שלא הובא דבר זה בשאר הפוסקים, הלכך הוה ליה יחידאה.

תו, דליכא לבאר כן בדעת רבינו הלוי, שאם כן אמאי אמרינן דאיירי בקערה שהוא כלי שני, הא הוא הדין בכלי ראשון שרי, דהרי אם הפטור משום כלאחר יד, אם כן אין חילוק בין כלי ראשון לכלי שני.

ה. ביצה אינו בעין

וכי תימא דהטעם אמאי בהא דמסננת הביצה אינו מתבשל בכלי שני, דאיירי התם דהביצה אינו בעין, אלא נמצא ברוב של תבשיל רגיל.

אך לא משמע הכי, אלא משמע דהביצה נמצא בפני עצמה, וגם הדין אינו ברירא לומר דבכהאי גוונא כבר לא הוה קלי הבישול, דנהי דהשאר לא יתבשל, מכל מקום האי יתבשל. [ויש לעיין היכא דתבשיל קיבל טעם מקלי הבישול על ידי כבישה, אם יש בזה בישול בכלי שני].

ו. עוד ב' חילוקים

וכי תימא דהא דחשיב קלי הבישול, היינו דוקא ביצה בקליפתה, דעל ידי הקליפה מתחמם טפי, מנא לן הכי.

וכן לומר דדוקא החלבון קלי הבישול ולא החלמון, נמי מנא לן הכי.

זאת למודעי ***הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו ז"ל היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו זצ"ל בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.***

נא לתרום ל 'חמדת אברהם' סוקולוב 17
א' דירה 7 ב"ב פקס 0737263949
טל' 035703949

גליון 52
שנה ב'
תשע"ו

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו הגאון הגדול רבי שלו' בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת בא

"וגם מקננו ילך עמנו"

"וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה כי ממנו ניקח לעבוד את ה' אלוקינו". (פרק י' פסוק כ"ו).

הנה כאשר משה ואהרן באו אל פרעה ואמרו לו את ציווי ה' לשלח את ישראל, נאמר בפסוק בפרשת שמות (פרק ה' פסוק א' - ג') שאמרו לפרעה "כה אמר ה' אלוקי ישראל שלח את עמי ויחוגו לי במדבר וגו. ויאמרו אלוקי העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלוקינו וגו'". מבואר שכל הבקשה לשלח את ישראל ממצרים, היתה רק לשלשה ימים, כדי לצאת למדבר ושם לעשות חג לה' ולזבוח זבחים ועולות. ומיד לאחר מכן יחזרו למצרים.

והנה פרעה לא הסכים לשלח את ישראל אפילו לשלשה ימים, ובעבור זה באו לו כל המכות, עד שבסוף קיבל מכת בכורות ואז שלחם לעולם. אמנם כאן לאחר מכת חושך כתוב בפסוק שפרעה הסכים כבר לשלח את ישראל לשלשה ימים, אלא שביקש שישאירו את המקנה במצרים. ועל זה משה רבנו עונה לו שכאשר הם יוצאים למדבר הם לוקחים את כל המקנה, "לא תשאר פרסה", שכל הצאן והבקר יקחו עמם, ולא ישאירו במצרים אפילו פרסת רגל של בהמה אחת.
ולכאורה לא מובן, הלא הבקשה הזו יכולה להחשיד את פרעה שהם מתכוננים לברוח ממצרים ואינם רוצים לחזור לשם שוב, שאם יוצאים לשלשה ימים לזבוח זבחים לא צריך לקחת את כל המקנה ולא להשאיר אפילו אחד. ויש לחשוש שכאשר פרעה ישמע כך שוב לא יסכים לשלחם, כמו שבאמת היה. וממילא קשה איך ביקשו בקשה כזו מוזרה, לקחת את כל המקנה כולו, אשר יש לחשוש שזה ימנע מהם את היציאה לשלשה ימים לקיים רצונו של מקום.

פרו של אליהו ונביאי הבעל

ושמעתי לבאר דהנה כאשר אליהו הנביא קרא לכלל ישראל ולנביאי הבעל, והוכיח לכל העם כי נביאי הבעל הם נביאי שקר, על ידי זה שלא ירדה אש מהשמים לקבל את הפר ששחטו לבעל.
ובהתחלה הביאו שני פרים, אחד לאליהו ואחד לנביאי הבעל, וכתוב בפסוק (מלכים א', פרק י"ח פסוק כ"ה - כ"ו) "ויאמר אליהו לנביאי הבעל בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשונה וגו'. ויקחו את הפר אשר נתן להם וגו'". ופרש"י, "ויקחו את הפר אשר נתן להם, שהיה נשמט מהם שלא יקרב לעבודת גלולים וברח לו תחת כנפיו של אליהו אמר לו לך בשניכם יתקדש המקום".
ובילקוט מביא את כל המעשה בהרחבה, וכתב "פרו של אליהו היה נמשך אחריו והולך, ואותו הפר שעלה לשם הבעל נתקבצו כל אותם נביאי הבעל ארבע מאות וחמשים ונביאי האשרה ארבע מאות וכולם לא יכלו להזיז רגלו מן הארץ. עד שפתח אליהו פיו ואמר לו לך עמהם, השיב הפר ואמר לאליהו לעיני כל העם אני וחברי יצאנו מבטן אחד וכו' והוא עולה לחלקו של הקב"ה ושמו של הקב"ה מתקדש עליו, ואני עליתי לחלק הבעל להכעיס את בוראי. אמר לו אליהו לך עמהם ואל ימצאו עלילה, כשם ששמו של הקב"ה מתקדש על יד זה שעמי כך מתקדש על ידך. א"ל וכך אתה יועצני שבועה שלא אזוז מכאן עד שתמסרני בידם, מיד ויקחו את הפר אשר נתן להם, מי נתנו להם אליהו וכו'". מבואר שהפר של הבעל לא רצה לזוז ממקומו, שלא רצה שישחטהו לעבודה זרה, וגם בסוף כשאליהו אמר לו שילך כי שם ה' יתקדש על ידו, לא הלך אלא אליהו מסרו בידם. ולעומת זאת פרו של אליהו, הלך מיד ברצון ובשמחה להשחט על מזבח ה'.
רואים מזה שכאשר הפר נמשך והולך מעצמו, בלא שיצטרכו למשוך אותו ולהנהיגו, זה הוכחה שהוא הולך לצורך עבודת ה'. וכמו שהיה בפרו של אליהו, שכיון שהוא נקרב על מזבח ה', לכן מיד היה נמשך והולך מעצמו.

ולפי זה יש לבאר את דברי משה רבנו שאמר לפרעה, "וגם מקננו ילך עמנו וגו' כי ממנו ניקח לעבוד את ה' אלוקינו", וי"ל שמשה אמר לפרעה שאנו לוקחים את המקנה רק כדי לעבוד את ה' ולא כדי לברוח, והראיה היא ממה ש"גם מקננו ילך עמנו" שהמקנה ילך - מעצמו בלא שנצטרך למשוך אותו, וזה הוכחה שאנו לוקחים את המקנה רק בשביל ש"ממנו ניקח לעבוד את ה' אלוקינו", ולא כדי לברוח. שאם התכלית היתה כדי לברוח ממצרים, לא היתה סיבה למקנה ללכת מעצמו עמנו, אלא היינו צריכים למשוך אותו ולהנהיגו. ואם המקנה ילך מעצמו עמנו, זה הוכחה שכל התכלית בלקיחת המקנה הוא כדי לעבוד בו את ה'.

"ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל - שלוחו של אדם כמותו - ובגדר שליח בית דין"

"והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים". (פרק י"ב פסוק ו').

ופרש"י, "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, וכי כולן שוחטין אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו".
ודברי רש"י הללו הם מהגמ' בקידושין (דף מ"א ב') דאיתא בגמ', "דא"ר יהושע בן קרחה מנין ששלוחו של אדם כמותו, שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים, וכי כל הקהל כולן שוחטין והלא אינו שוחט אלא אחד, אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו".
ובפירוש הריב"א עה"ת כתב, "הקשה ר"ת תיפוק ליה מדאצטריך קרא גבי עגלה ערופה למעט שלוחו, דדרשינן זקניך הן ולא שלוחן, מכלל שבשאר דברים שלוחו של אדם כמותו, צ"ע".
ר"ת מקשה למה לא לומדים את ההלכה ששלוחו של אדם כמותו מעגלה ערופה, דהנה הגמ' בקידושין דנה בארוכה מנלן ששלוחו של אדם כמותו, ולכאורה למה לא לומדים את זה מעגלה ערופה. דבפרשת

עגלה ערופה נאמרה בפסוק (דברים, פרק כ"א פסוק ב') "ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו אל הערים אשר סביבות החלל". והגמ' בסנהדרין (דף י"ד א') דורשת "ויצאו, הן ולא שלוחן". שבית דין בעצמן צריכים לצאת למדוד את העיר שסביבות החלל, ולא לשלוח שליח שילך למדוד במקומם. ולכאורה למה צריך פסוק למעט שליח, הרי אם כתוב בתורה שזקניך ושופטיך הם אלו שצריכים לצאת ולמדוד סביבות החלל, א"כ המצווה נאמרה עליהם ואיך יוכלו לשלוח אדם אחר שילך וימדוד במקומם. אלא מוכח מזה שמעיקר הדין בכל התורה כולה ההלכה היא ששלוחו של אדם כמותו, וממילא לולי המיעוט היה צריך להיות הדין שאע"פ שכתוב בתורה "ויצאו זקניך ושופטיך", מכל מקום כיון ששלוחו של אדם כמותו, א"כ כאשר בית דין שולח אדם שיצא במקומם למדוד, הרי מדין שליחות נחשב הדבר כאילו שבית דין וזקניך ושופטיך בעצמם יצאו למדוד.

ולכן צריך פסוק ודרשה מיוחדת לומר "הן, ולא שלוחן", שבעגלה ערופה צריך דווקא שהם בעצמם ייצאו ולא ישלחו שליח במקומם.

וממילא הקשה ר"ת שהפסוק הזה האמור בעגלה ערופה מלמדנו שבכל התורה כולה ההלכה היא ששלוחו של אדם כמותו, וא"כ קשה למה הגמ' לא מביאה את זה בתור מקור לדין שליחות.

*

שליחות וזכיה לקטנים בחלוקת הארץ

ונראה לומר דהנה בגמ' בקידושין (דף מ"ב א') איתא, "דאמר רבא בר רב הונא אמר רב גידל אמר רב מנין שזכין לאדם שלא בפניו, שנאמר ונשיא אחד נשיא אחד ממטה". ופרש"י, "אלא לזכין לאדם שלא בפניו אתא דקטנים כשלא בפניו דמו, וכיון דנחלת הארץ זכות היא להם היתה חלוקתם חלוקה".

ביאור הענין הוא, דבחלוקת הארץ נאמר בפסוק "ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחול את הארץ", שהנשיאים היו ממונים לחלק את הארץ לכל ישראל. והנה בכלל ישראל היו גם הרבה קטנים שהנשיאים חלקו ונתנו להם חלק בארץ. ולכאורה יש להבין, איך הקטנים הללו זכו בחלקם בארץ, הרי קטן אין קנינו קנין. וצריך לומר שכאשר הנשיאים חילקו את הארץ הם זכו לקטנים את חלקם, מדין זכין לאדם שלא בפניו. וממילא מהפסוק הזה הגמ' לומדת את הדין שזכין לאדם שלא בפניו.

אבל הגמ' דוחה שאי אפשר ללמוד מכאן דין זכין, שהדין של זכין לאדם שלא בפניו נאמר דווקא כאשר הזכיה שרוצה לזכות לחברו כולה זכות ולא יוצא ממנה שום צד חובה, אבל אם יוצא מזה איזה צד של חובה על זה לא נאמרה ההלכה שזכין לאדם שלא בפניו.

ובחלוקת הארץ כאשר מזכין לקטן חלק בארץ, לפעמים יש בזה צד חובה שהקטן יותר נוח לו לקבל חלק אחר, ועתה הוא קיבל חלק שלא כל כך טוב לו בה. וא"כ בהכרח שהזכיה של הנשיאים לא היתה מדין זכין אלא מדין אחר, ומכאן אי אפשר ללמוד דין זכין.

וזהו דברי הגמ', "ותיסברא זכות היא, הא חובה נמי איכא, דאיכא דניחא ליה בהר ולא ניחא ליה בבקעה, ואיכא דניחא ליה בבקעה ולא ניחא ליה בהר". לכן הגמ' אומרת שהפסוק נשיא אחד בא ללמד דין אחר, "ואלא כדרבא בר רב הונא, דאמר רבא בר רב הונא אמר רב גידל אמר רב, מנין ליתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן שבית דין מעמידין להם אפוטרופוס לחוב וכו' - לחוב ע"מ לזכות, ת"ל ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו". ופרש"י, "אלא כדרבא, כלומר לא זכות שלא בפניו גרידתא איכא למשמע מינה לגדולים, אלא לאורויי נמי דלקטנים אפילו חובה הבאה מחמת זכות רשאין בית דין לעשות להן, כי הכא דלזכותם בנחלה באו ואע"פ שפעמים שחלוקה זו חובתם דאיכא דלא ניחא ליה בחלק שנפל לו, אפילו הכי לא הדרי בהו".

מבואר בגמ' שבית דין יכולים לזכות ליתומים קטנים חלק בנכסי אביהן, ואפילו אם מכח הזכיה הזו יוצא ליתומים חובה, משום דאיכא דניחא להו בהר ואיכא דניחא להו בבקעה, אעפ"כ הזכיה זכיה והיתומים זכו בחלק הזה. ומדברי רש"י נראה שהזכיה היא מדין זכין לאדם שלא בפניו, אלא שביתומים קטנים התחדש שאפשר לזכות להם חלק בנכסי אביהם, אפילו במקום שיכול לצאת מזה חובה. ודבר זה לומדים מהפסוק "נשיא אחד ממטה", שגם בחלוקת הארץ הנשיאים זיכו מדין זכין חלק בארץ לקטנים.

זכיה אינו מדין שליחות

והנה הרשב"א מוכיח מהגמ' הזו שדין זכין לאדם שלא בפניו אינו מדין שליחות, שאם הוא מדין שליחות א"כ איך אפשר לזכות לקטן הרי אין שליחות לקטן. ובאותה סוגיא בתחילה היה הו"א ללמוד דין שליחות מהנשיאים, והגמ' דוחה שלא יתכן שזה מדין שליחות שהרי בחלקות הארץ הנשיאים זכו את הארץ גם לקטנים, ואם זה מדין שליחות איך יכלו לזכות להם הרי אין שליחות לקטן. ומעתה אם דין זכין לאדם שלא בפניו ודין זכין לקטן, הוא גם מדין שליחות, א"כ שוב תמוה איך אפשר לזכות לקטנים הרי אין שליחות לקטן. אלא כתב הרשב"א שמוכח מכאן שדין זכיה הוא לא מדין שליחות.

דעת רש"י שזכיה מדין שליחות

ובספר" כסף נבחר" הקשה דבגמ' בפסחים (דף צ"א ב') איתא, "אי נימא ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו', ההוא מיבעי ליה לכדרבי יצחק דאמר איש זוכה ואין קטן זוכה". ופרש"י, איש זוכה, לאחרים בלקיחתו אם לקח מקח לצורך אחרים או קיבל מתנה לשם אחרים כדכתיב ויקחו איש שה לבית אבות, ואין קטן זוכה דאין נעשה שליח.

מבואר בדעת רש"י שהסיבה שקטן אינו זוכה לאחרים הוא משום דאין קטן נעשה שליח, ומדוייק מזה דדעת רש"י דדין זכיה הוא מדין שליחות, וממילא לכן קטן שאינו נעשה שליח אינו יכול לזכות לאחרים.

ומעתה הקשה ה"כסף נבחר" איך רש"י יפרש את הגמ' בקידושין דבית דין יכולים לזכות את השדה לקטן מדין זכין, הרי אם זכיה מטעם שליחות א"כ קטן אינו בפרשת שליחות ואינו יכול למנות אחרים שיהיו שלוחים בעבורו, וממילא קשה איך בית דין זכים לקטן חלק בנכסי אביו, ואיך הנשיאים זכו חלק לקטנים בארץ, הרי כיון שאין שליחות לקטן הזכיה לא חלה. הרשב"א באמת מוכיח מהגמ' הזו שזכיה לאו מטעם שליחות, אבל רש"י שסובר שזכיה מטעם שליחות, קשה איך יפרש את דברי הגמ', ובפרט שמלשון רש"י נראה שהוא מדין זכין.

זכיית בית דין

וכתב לתרץ, "ובלא דברי הרשב"א שכתב דרש"י סבירא ליה נמי למסקנא נמי תפשוט דזכין וכו', הייתי אומר דמדברי רש"י לא מוכח כלום, אלא דלמסקנא ילפינן מנשיא וכו' דבית דין רשאין לעשות להן כמו שכתוב בהדיא שם, אבל אחר שאינו בית דין אין זוכה לו מן התורה". מבואר בדבריו שבאמת דין זכיה שזכין לאדם שלא בפניו הוא מדין שליחות וכמו שכתב רש"י בפסחים, וממילא קטן שאינו בתורת שליחות אינו זוכה לאחרים ואין אחרים זוכין לו. ומה שהגמ' בקדושין אומרת שבית דין זכין ליתומים קטנים חלק בנכסי אביהם, הוא דין מיוחד בבית דין. ובפסוק התחדש שבית דין יש להם כח לזכות ליתומים קטנים, והוא דין זכיה מחודשת שהתחדש לבית דין, שיש להם כח להחיל שליחות בשביל קטן כדי לזכות לו חלק בנכסי אביו.

גדר שליחות בית דין - ושליחות בעגלה ערופה

ומבואר בזה יסוד חדש, שדיני שליחות וגדריה שנאמרו בכח בית דין, שונים מדיני השליחות שנאמרו בכל התורה כולה. ולכן אפילו שבפרשת שליחות ההלכה היא שקטן אינו בתורת שליחות, מכל מקום כל זה שייך רק בדיני שליחות של כל התורה, אבל בדיני שליחות של בית דין יש לבית דין כח להחיל דין שליחות אפילו לגבי קטן כלפי דינים מסויימים.

ומעתה אפשר ליישב את קושית ר"ת, שהקשה למה לא מביאים ראיה לדין שליחות ששלוחו של אדם כמותו מעגלה ערופה, שצריך פסוק למעט בזה "ויצאו זקניך ושופטיך, הן ולא שלוחן", ומשמע שבעצם

הדין בכל התורה כולה ההלכה היא ששלוחו של אדם כמותו, ולכן בעגלה ערופה צריך פסוק למעט שליח.

ונראה דלפי היסוד הזה אי אפשר להביא ראיה מעגלה ערופה לכל התורה כולה ששלוחו של אדם כמותו, משום דבעגלה ערופה מדובר בבית דין, כח שליחות שהתחדש לבית דין הוא שונה מדיני שליחות של כל התורה. וממילא כל הדיוק שיש לנו משם הוא רק שבית דין יש להם כח לעשות שליח, ולכן צריך פסוק מיוחד בעגלה ערופה למעט שבזה צריך דווקא שבית דין בעצמם ייצאו ולא שליח. ומדין שליחות של בית דין, אי אפשר להוכיח דין שלוחו של אדם כמותו לקנינים ושאר דיני התורה. שזהו דין שליחות אחר בדינים וגדרים אחרים, ואינו מלמד על כל דיני שליחות. ולכן כאשר הגמ׳ דנה מנלן ששלוחו של אדם כמותו, מביאים ראיה מקרבן פסח שכתוב "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל", שמדבר בקהל עדת ישראל, ולא מעגלה ערופה שמדובר שם על בית דין.

*

הוסיף לו רצועה אחת גולה על ידו

עוד נראה ליישב, דהנה במשנה במכות (דף כ"ב ב') מובא את הדין של שליח בית דין שמלקה את מי שחייב מלקות, שאם טעה והוסיף לו עוד רצועה אחת יותר מהמלקות שהוא היה חייב, ועל ידי זה מת המולקה, הרי זה גולה על ידו.

והנה חיוב גלות הוא דווקא בשוגג, ואיך יתכן שוגג כשהוסיף לו עוד מכה, הרי כאשר מלקים אדם הכאה נוספת לאחר המלקות שהוא צריך לקבל, זה קרוב למזיד שהוא יכול להנזק מזה ולמות, וא"כ למה יש חיוב מלקות הרי בשוגג קרוב למזיד אין חיוב גלות.

והגמ׳ בבבא קמא (דף ל"ב ב') מיישבת שמדובר שטעה במנין המלקות, שהרי גדול הדיינים מונה את מנין המלקות ושליח בית הדין מכה, והדיין הזה טעה באמצע המנין וחשב שצריך לתת עוד מכה. ובאופן כזה שליח בית דין שמכה הוא שוגג גמור, ובשוגג יש חיוב גלות.

שליח לדבר עבירה בשוגג

והנה דעת התוס׳ בבא קמא (דף ע"ט א׳, ד"ה נתנו לבכורות) ובעוד מקומות, שכל הדין שאין שליח לדבר עבירה נאמר דווקא במקום שהשליח יודע שדבר זה עבירה, שעל זה נאמרה הסברא דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, ואין שליח לדבר עבירה. אבל אם השליח שוגג שאינו יודע שדבר זה עבירה, בזה יש שליח לדבר עבירה.

ובקצות החושן (סימן שמ"ח סק"ד) הקשה על התוס׳ מהגמ׳ הזו שאם הדיינים טעו במנין המלקות ועל ידי זה שליח בית הדין הוסיף עוד הכאה אחת למולקה, ומת תחת ידו, הרי שליח בית הדין חייב גלות.

ולדעת התוס׳ תמוה למה השליח חייב גלות, הרי היה צריך להיות שהבית דין יתחייבו בגלות, שהרי שליח בית הדין הוא שליח של הדיינים, והוא הוסיף מכה אחת מחמת השוגג של הדיינים, וכאשר השליח שוגג יש שליח לדבר עבירה, וצריך להיות שמעשה המיתה של המולקה יתייחס לדיינים, והם יתחייבו בגלות, ולא השליח, ולמה כתוב שהשליח הוא מי שחייב בגלות.

שלוחא דרחמנא

ובדבר אברהם (סימן כ׳ סקי"ב) כתב ליישב, "דשליח בית דין המלקה לא הוי כלל שלוחן של בית דין להלקות, שאינו עושה בשביל ציוויים כל עיקר, אלא שלוחא דרחמנא הוא דהוי שהתורה ציוותה לדון דיני המלקות והיא מצווה על כל ישראל וכו׳. אלא שנתמנה השוטר על זה וכו׳. ואין שום מקום לחייב את הבית דין בשביל מעשיו, שהם רק מורין לו את הדין ומונין מספר המכות אבל לא הם המלקים, והוא ברור".

ובביאור הדברים נראה, דהנה כתוב בפסוק (דברים, פרק ט"ז פסוק י"ח) "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", ושופטים הם הדיינים, ושוטרים הם אלו שממונים לקיים את פסק הדיינים. ומהפסוק שכתוב שצריך מינוי של שוטרים משמע שהוא מינוי מצד עצמו. ולכאורה אם הגדר של שוטר הוא רק דין של שליח בית דין, ופועל מדין שלוחו של אדם כמותו, א"כ מהו הדין המיוחד של מינוי השוטרים, הרי בכל מקום אם צריכים להעמיד אדם שיעמוד בתור שלוחו של אדם כמותו, אין על זה דין מינוי מיוחד, ולמה כאן התורה קובעת למנות שוטרים.

ומשמע מזה שבאמת הכח של השוטרים אינו מדין שליחות, שהשוטרים הם שלוחי הדיינים לפעול כמותם. אלא השוטר מקבל כח לפעול מצד עצמו, והמינוי שלו הוא להיות אחראי לקיום פסק הדיינים. ולכן התורה כותבת ביחד עם השופטים גם את השוטרים. שכשם שצריך למנות שופטים, כך צריך למנות שוטרים, וכל אחד מהם הוא מינוי עצמי שפועל בכח עצמו, ולא בכח חברו. וממילא השוטר בעצמותו כוחו לפעול מצד עצמו, ואינו פועל בכח הדיינים כמותם, אלא הוא מצד עצמו מקבל מינוי אשר תפקידו לקיים את פסק הדיינים.

ולפי זה אע"פ שאנו קוראים לשוטר שליח בית דין, בכל זאת הכח שבו הוא פועל אינו מדין שליחות.

ומעתה מיישב הדבר אברהם שלכן לא שייך לומר שהדיינים יגלו כאשר הם טעו ואמרו לשוטר להוסיף עוד הכאה אחת במלקות, ועל ידי זה מת המוכה. כיון שעצם ההכאות שהשוטר מכה ומלקה זה לא מדין שליחות הדיינים, אלא פועל בכח עצמו להוציא לאור את פסק הדיינים. וממילא אפילו אם בשוגג יש שליח לדבר עבירה, מ"מ כל זה שייך כשהשליח הוא באמת שלוחו של המשלח, אבל כאן ששליח בית הדין אינו שליח של המשלח אלא פועל לבד בכח המינוי והשררה שקיבל בתפקיד שוטר, לא שייך לומר שלוחם כמותם. ולכן כאשר היתה טעות והוסיף עוד הכאה אחת, חיוב המלקות חל רק על השוטר ולא על הבית דין.

ולפי זה מובן מאוד שכאשר יש פסוק בעגלה ערופה למעט ויצאו הן ולא שלוחן, הסיבה שהיה צד לומר שמועיל לשלוח שליח למדוד סביבות החלל, לא היה מדין שליחות ששלוחו של אדם אינו כמותו. אלא גם אם אין פרשה של שליחות ושלוחו של אדם אינו כמותו, עדיין יש צד לומר שבית דין יוכלו לשלוח את השוטר שממונה לקיים את דבר הדיינים, שילך וימדוד במקומם, שהוא מוגדר כשליח בית דין גם בלא פרשת שליחות ששלוחו של אדם כמותו. ולגבי זה נאמר מיעוט מיוחד "ויצאו, הן ולא שלוחן", שבעגלה ערופה צריך דווקא שבית דין בעצמם ייצאו וימדדו, ולא ישלחו את שליח בית הדין שיקיים את הדין.

וממילא כאשר הגמ׳ מביאה מקור לדין שליחות, ששלוחו של אדם כמותו, מביאים מקור דווקא מקרבן פסח שכתוב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, ואי אפשר ללמוד את זה מעגלה ערופה.

"ליל שימורים הוא לה׳ - לילה המשומר מן המזיקים"

"ליל שימורים הוא לה׳ וגו׳, הוא הלילה הזה לה׳ שימורים לכל בני ישראל לדורותם". (פרק י"ב פסוק מ"ב).

ופרש"י, "שימורים לכל בני ישראל לדורותם, משומר ובא מן המזיקין כענין שנאמר ולא יתן המשחית וגו׳". מבואר בפסוק שהלילה הזה ליל ט"ו בניסן הוא ליל שימורים לכל הדורות, שלא רק בזמן יציאת מצרים היה הלילה "ליל שימורים", אלא גם בכל הדורות כולם יש בלילה הזה סגולה מיוחדת שהוא "ליל שימורים". שהוא לילה משומר מן המזיקים, שאין כח למזיקים בלילה הזה לשלוט בכלל ישראל.

ובאמת בגמ׳ בפסחים (דף ק"ט ב') מובא הלכה לדינא מכח הפסוק הזה של "ליל שימורים", שהגמ׳ שואלת איך רבנן תקנו לשתות ארבע כוסות בליל הסדר הרי יש בזה חשש סכנה, שיש לחוש לזוגות שכאשר אדם שותה מספר זוגי של כוסות יין יש חשש שהמזיקים יזיקו אותו. וא"כ איך תיקנו לשתות ארבע כוסות שזה מספר זוגי שיש לחוש בו לסכנה. ולשון הגמ׳ הוא, "ולא יפחתו לו מארבעה, היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה, והתניא לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי וכו׳. אמר רב נחמן, אמר קרא ליל שימורים, ליל המשומר ובא מן המזיקין וכו׳".

מבואר בגמ׳ בדברי רב נחמן שבלילה הזה אנו לא חוששים לזוגות, אפילו שכל השנה יש חשש זוגות ונזהרים בזה משום סכנה, הלילה הזה הוא לילה המשומר מן המזיקים ואין חשש סכנה.

ולהלכה מצינו ג"כ כמה נפ"מ לדינא מכח הפסוק הזה של "ליל שימורים", הרמ"א בסימן תפ"א (סעיף ב') כותב "ונוהגים שלא לקרות על מטתו רק פרשת שמע, ולא שאר דברים שקורין בשאר לילות כדי להגן, כי ליל שמורים הוא מן המזיקין".
ובמגן אברהם שם (סק"ב) כותב, "כתב מהרי"ל דלא ינעול הדלת בבריח חזק והיכא דשכיח הזיקא לא סמכינן אניסא".
עוד מצינו בשו"ע בסימן תפ"ז (סעיף א') לענין סדר התפילה בליל יו"ט ראשון של פסח כשחל בשבת, וכתב "ואם חל בשבת אומר את יום המנוח הזה וכו'. ואין אומרים ברכת מעין שבע". והטעם שאין אומרים ברכת מעין שבע כתב המשנה ברורה (סק"ט) "דלא נתקנה אלא מפני המזיקין, ובפסח הוא ליל שמורים".
מבואר בכל זה שיש כמה וכמה הלכות למעשה מחמת המציאות הזו של "ליל שימורים - לילה המשומר מן המזיקין".

כוס של אליהו הנביא בכלי מתכת

והנה בגמ' בנדה (דף י"ז א') איתא, "אמר רבי שמעון בן יוחי חמשה דברים הן שהעושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו, האוכל שום קלוף וכו' והשותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה וכו'. אמר רב יהודה אמר שמואל והוא שלנו בכלי מתכות".
מבואר בגמ' שמשקין מזוגין שעבר עליהם הלילה כאשר הם היו בכלי מתכת, המזיקין שולטים על זה, וממילא אסור לשתותו משום סכנה.
ובהגדה של פסח "לב העברי" לרבי עקיבא יוסף שלזינגר, כתב דלפי זה אלו שמניחים בליל הסדר כוס של אליהו הנביא, ומשאירים אותו עד הבוקר, ואז מקדשים עליו ושותים אותו, צריכים להזהר שהכוס של אליהו לא יהא מכלי מתכת. שהרי יין המזוג במים מבואר ברא"ש בפסחים (פרק י' אות י"ד) מדברי הירושלמי שגם זה נקרא משקין מזוגין. וא"כ אם הכוס של אליהו הוא מכלי מתכת, יהיה אסור לשתות את היין בבוקר, משום סכנה שהמזיקין שולטים על משקין שלנו בכלי מתכת. וכל הדין שכתוב בגמרא שהוא לילה המשומר מן המזיקים, ולא צריך לחוש לזוגות ודברים שהמזיקים שולטים על זה, נאמר דווקא על הזמן שעושים את הסדר, שאז בשעת הסדר לא צריך לחוש למזיקים ומותר לשתות ארבע כוסות, ואין חשש זוגות. אבל לאחר הסדר צריך לחשוש למזיקים כמו בכל לילה, וממילא הכוס של אליהו שנשאר מונח בכלי מתכת לאחר הסדר יש בו חשש מזיקין, ואסור לשתות בבוקר.

אמנם דבריו תמוהים, הרי בהלכה אנו רואים שהכלל של לילה המשומר מן המזיקים נאמר על כל הלילה, ולא רק על שעת הסדר, שהרי ברכת מעין שבע נאמרת בתפילה לפני הסדר, וקריאת שמע של המיטה נאמרת בלילה לאחר הסדר. ובכל זאת כתוב בהלכה שבליל הסדר שאין מזיקין לא צריך לומר מעין שבע, ומספיק לומר רק פרשה ראשונה של קריאת שמע. ומוכח שלילה המשומר מן המזיקין נאמר על כל הלילה. וממילא הוא הדין לענין כוסו של אליהו הנביא, לכאורה יהא אפשר להניחו בכלי מתכת, ואין לחוש בזה למשקין מזוגין שלנו בכלי מתכת.

הגאון רבי יוסף ישראל ישראלזון זצ"ל – נלב"ע י' שבט תשס"ט

הגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל זכה בעמלו בתורה לעלות ולהתעלות בכל המעלות העליונות, ולקנות קנין נצח בכל המידות הטובות.
מספיק היה לדבר עימו משפט אחד כדי לחוש בשלווה ובשמחה שבשלמות נפשו. מצד אחד כל שיחו ושיגו היה בדברי תורה, תמיד היה מתחיל את הדיבור באיזה דבר חידוש בתורה. ומצד שני בד בבד נתן למדבר עימו הרגשה טובה ונעימה. לא היה אחד שדיבר עימו, ולא יצא ממנו בשמחה כשצהלתו על פניו.
לא פלא שכאשר הציעו לו כמה הצעות של משרות תורניות, לא נתן לו מרן הגרי"ש כהנמן זצ"ל – הרב מפוניבז', לעזוב את הכולל, באומרו **"ר' יוסף ישראלזון הוא הכתר של הכולל, אני צריך אותו בכולל".**

ידידות גדולה היתה לרבנו עם בן דודו ר' יוסף ישראלזון, וכאחים ממש נחשבו בכל המובנים ובכל התחומים.
ר' יוסף ישראלזון זכה בניסי ניסים בהשגחה פרטית להנצל מגיא ההריגה בזמן השואה, כאשר כל משפחתו, אביו, אמו, אחיו ואחיותיו נהרגו על קידוש ה', והוא לבדו עלה לארץ לבית דודו – אבי רבנו, הגאון רבי שמואל פלמן זצ"ל, אשר באהבה רבה קיבלוהו כבן ממש וביתם היה לו לבית במלא מובן המילה. גם כאשר שניהם למדו בישיבת פוניבז', ישנו יחד באותו חדר.

בשנת תש"א זמן קצר לפני פרוץ מלחמת העולם, הקומוניסטים שלטו בברנוביץ ולא נתנו ללמוד וללמד תורה. את הילדים שהצליחו לתפוס הכניסו לצבא הקומונסטי אשר שם העבירו אותם על דתם ועל דעת קונם.
יום אחד פשטו אנשי הצבא האדום על ביתו של הגה"צ רבי צבי הירש גוטמן זצ"ל – משגיח בישיבת ברנוביץ, לקחו אותו למאסר, ואת כל בני המשפחה הגלו למאסר בסיביר. הילד ר' יוסף ישראלזון שהתגורר באותה העת בבית זקנו, גלה יחד עימם לסיביר לעשרים שנות מאסר.
הגלות לסיביר היתה הפתח להצלתו, כי כמה ימים אח"כ כבשו הגרמנים את ברנוביץ, ולקחו את כל בני העיר לגטו, כאשר לאט לאט הוציאו את כולם להריגה, ואילו הוא וכל אלו שנשלחו לסיביר נצלו ונשארו בחיים.
גם בסיביר קרה הנס ולאחר כמה חודשים ששהו שם במאסר, הודיעו להם מהשלטונות שכיון שהם אזרחי פולין הרי הם משוחררים.
לאחר השחרור מהמאסר עברו כל הקבוצה לעיירה אחרת בסיביר, אשר שם יכלו לחיות בצורה קצת יותר מסודרת.
באותה עיירה היה יהודי שהציע לנער ר' יוסף ישראלזון עבודה בבית חרושת של אריגת בגדים, כדי שיוכל להפטר מחובת הלימוד בבית הספר האזרחי יחד כל הילדים הגויים. מנהל בית החרושת היה יהודי חילוני בשם בלוטניק, שקיבל אותו יחד עם חברו לעבודה. בתוך שלשה חדשים למד את מלאכת אריגת הבדים. ובמשך שנה עבד שם בנאמנות, ובפרוטות העלובות שקיבל שם הצליח להתקיים בגלות. ולימים אמר "כי לימוד מלאכת האריגה הזהיא, היתה הרבה יותר קלה מהבנת תוספות אחד".

המנהל מאוד התפעל מיושרו ומנאמנותו, ובסוף המלחמה סובבה ההשגחה העליונה שגם אותו מנהל עלה לארץ. בארץ עלה בדעתו לפתוח שוב בית חרושת לבדים, וכאשר נודע לו שגם הנער ר' יוסף ישראלזון זכה להנצל ולעלות לארץ, בירר את מקומו כדי להציע לו להיות שותף עימו במפעל.
וכך ביום בהיר הגיע המנהל החילוני לישיבת פוניבז' כשהוא מחפש את הבחור ר' יוסף ישראלזון, כדי להציע לו את ההצעה הזו. ר' יוסף שכבר שקוע שנתיים ימים עמוק עמוק בתוך הוויות דאביי ורבא, פוגש לפתע את המנהל שבזכותו יכול היה להתקיים בימים ההם. המנהל שש לקראתו ומציע לו את הצעתו.
ר' יוסף שומע ומבין היטיב את פרטי ההצעה הזו, אבל מיד בחן ובטבעיות הוא משיב לו בחיוך, **"אם הקב"ה הציל אותי מהמלחמה בניסי ניסים יחידי מכל משפחתי, לא מסתבר שזה בשביל להיות מנהל מפעל של בגדים, אלא מסתבר שזה בשביל לשקוד על התורה בקדושה ובטהרה פה בישיבה".** וכך הוא דוחה בחיוך את ההצעה בשתי ידיים.

כל זמנו היה קודש לתורה ולעבודה, לא היה אצלו רגע פנוי, כל יומו היה מסודר בסדר מופתי באופן שאין שום רגע פנוי לבטלה.
פעם ביקש ממנו אחד מבני המשפחה המורחבת להכניסו אל חותנו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל כדי שיברך את בנו בן השלש. ר' יוסף ענה לו כשחיוכו הנצחי על פניו, "אם אתה מחפש זכות לילד, הזכות הגדולה היא שלא יפריע לגדול בישראל בתלמודו".

*

מספר תלמידו של רבנו, הגר"ש כהן שליט"א, שפעם אמר לו ר' יוסף ישראלזון **"אין לך מושג באיזו התמדה ר' בן ציון פלמן מתמיד בתלמודו, יומם ולילה לא פסק פומא מגירסא".** והוסיף וסיפר עובדה מעניינת על כך, מימי מלחמת ששת הימים בשנת תשכ"ז. בימים הראשונים של המלחמה הבחורים והאברכים לא למדו בישיבה, כיון שהצבא אמר שמסוכן ללמוד שם כי יש חשש שהישיבה תפגע מההפגזות. ולכן רוב הבחורים הלכו לפרדס ברמן ושם למדו בין העצים, כיון שהמקום ההוא לא היה מאוכלס בבנייני מגורים לא היה חשש שיפציצו שם. אבל שני אברכים נשארו ללמוד בישיבה בהתמדה כאילו שלא קרה כלום, הגר"פ שרייבר והגרב"צ פלמן. והוסיף וסיפר, ששאלו את רבנו איך אתה ממשיך לבוא לישיבה, הרי אומרים שזה מסוכן, וכי אתה לא מפחד מהסכנה. ורבנו ענה, שכתוב בגמרא בסוטה (דף כ"א א') שתורה מגנא ומצלא, שבזמן שלומדים תורה, התורה מגנה ומצילה מכל רעות ופורענויות. אלא שכאשר יש סכנה אסור לאדם להכניס את עצמו לסכנה, ואפילו שהוא לומד תורה צריך להשמר שלא להכנס לסכנה. אבל כל זה כאשר יש לו אפשרות ללכת למקום אחר ושם ללמוד. אבל כאן – אמר רבנו – אני יודע שאני לא אוכל ללמוד טוב לא בפרדס ולא במקלט, אלא המקום היחידי שבו אוכל ללמוד טוב זה רק בישיבה. לכן אני נשאר ללמוד בישיבה ומכיון שאין לי מקום אחר ללמוד טוב, על זה נאמר "תורה מגנא ומצלא", וממילא בטוח אני שאזכה למגן והצלה מכח התורה.

גליון השבוע מוקדש לע"נ הרה"צ רבי נתנאל בהגה"צ רבי חיים דוד ידלר זצ"ל

אשר עמל ויגע בתורה בכל כוחו, וזכה להרביץ תורה לילדי ישראל באהבה ובמסירות למעלה מחמישים שנה, האמין בה' בכל לב, ורבים נושעו מתפילותיו **נלב"ע ז' שבט תשע"ה ת.נ.צ.ב.ה.**

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

בס"ד

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת וארא תשע"ו

234

עת צרה היא ליעקב, בעת האחרונה היו הרבה רציחות ופיגועים, מעשים שבכל יום רח"ל, בהרבה מקומות בארץ הקודש, ובודאי שהכל בהשגחה, יש השגחה פרטית על כל אחד ואחד, כמו שכתב הרמב"ן בפרשת בא "שאם יעשה המצוות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריתנו עונשו", ואם יש אסונות סימן שיש חטאים, והעצה היחידה היא לא בכוחי ועוצם ידי אלא בתשובה ותיקון המעשים. מסתבר שאין זה רק חטא של אדם יחיד, אף על פי שמצינו שציבור נענשים מחמת היחיד, כמו שכתוב אצל עכן שמעל בחרם ומתו שלושים וששה איש, ובגמרא (סנהדרין מד, א) דרשו שנהרג יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובה של סנהדרין, עד כדי כך שייך עונש על הציבור מחמת חטא של יחיד, שכל ישראל ערבים זה בזה, אבל מסתבר שאין החטא רק של יחיד, אלא כל אחד ואחד יש לו מה לתקן ולחזור בתשובה.

קיבל עולמו

הנה ידוע שרשעים מקבלים שכרם עולם הזה, כמו שכתב רש"י בסוף פרשת ואתחנן על הפסוק "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו" בחייו משלם לו גמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם הבא, והיינו שרשעים מקבלים שכר המצוות בעולם הזה ואין להם עולם הבא, והסיבה לכך מפני שרשע אוהב את העולם הזה, ורוצה תענוגי העולם הזה יותר מהעולם הבא, לכן נותנים לו את מה שהוא רוצה, ומקבל בשכרו עולם הזה, אבל צדיקים מחשיבים יותר את העולם הבא, ומוותרים על תענוגי העולם הזה בשביל העולם הבא, ומעדיפים אפילו ייסורים בעולם הזה לצורך העולם הבא.

כמו שמצינו בגמרא (סנהדרין קא, א) מעשה שהיה ברבי עקיבא ורבי אליעזר בן הורקנוס, שרבי אליעזר היה רבו של רבי עקיבא, וכשחלה רבי אליעזר נכנס רבי עקיבא לבקרו ואמר לו, עכשיו שאני רואה את רבי בצער אני שמח, שכל זמן שאין רבי שרוי בצער יש לדאוג שמא ח"ו קיבל את עולמו, עד כדי כך, אפילו רבי אליעזר הגדול! אם לא היו לו ייסורים צריך לחשוש שמא כבר קיבל את עולמו בעולם הזה.

ומסתבר שאין הכוונה שקיבל **כל** עולמו, אלא שיהיה לו **פחות** עולם הבא, שיש הרבה דרגות בעולם הבא, וכפי שהרחבנו במקום אחר שיש "חלק" לעולם הבא ויש "בן" העולם הבא ויש "מזומן" לחיי העולם הבא, וכן האריך הרמב"ן בפרשת אחרי מות על הפסוק "וחי בהם" שיש כמה דרגות בשכר המצות בעולם הזה ובעולם הבא, ובמסילת ישרים פרק ד' הביא מדברי הגמרא (ב"ב עה, א) שבעולם הבא יש לכל צדיק חופה בפני עצמו, וכל אחד נכווה מחופתו של חברו, היינו כשרואה שחברו זכה בעולם הבא למקום מכובד יותר ממנו, יש לו מזה צער כמו כוויית אש.

לכן כדאי לסבול ייסורים בעולם הזה, שהייסורים ממרקים וזוכים בהם לעולם הבא, ואפילו לרבי אליעזר היה כדאי לסבול ייסורים, וכן רבי עקיבא שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, שמח בייסורים האלו, ואמר כל ימי הייתי מצטער מתי תבוא לידי ואקיימנה (ברכות סא, ב), ואמנם בספר מכתב מאליהו (ח"ג עמ' 243) ביאר שרבי עקיבא לא הרגיש ייסורים, וכמו שאמרו "יצאה נשמתו באחד" היינו שהיה מייחד ייחודים, ויצאה נשמתו במיתת נשיקה, מתוך דבקות בשכינה, ולא הרגיש ייסורים כלל.

נקנים בייסורים

על כל פנים מה שנוגע לנו הוא לדעת שהייסורים ממרקים, ועוד מצינו בגמרא (ברכות ה, א) שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתנן אלא על ידי ייסורים ואלו הן תורה וארץ ישראל והעולם הבא, תורה בודאי היא מתנה גדולה מאד, ולא שייך לזכות לעולם הבא בלי תורה, וכן ארץ ישראל, קדושת הארץ משפיעה על האדם שנעשה אדם אחר ומקבל מידות טובות יותר כמבואר בנדרים דף כ"ב, ומצינו שמתי חוץ לארץ יש להם צער גלגול מחילות (כתובות קיא, א), וכן עולם הבא הוא מתנה טובה, ובלי ייסורים אין תורה ואין ארץ ישראל ואין עולם הבא.

אם כן לכאורה שייך להיות מתמיד גדול, ואף על פי כן, אם אין לו ייסורים חסר ההצלחה בתורה, שהתורה אינה נקנית אלא על ידי ייסורים, וכמבואר גם באבות פרק ששי שאחד מהדברים שהתורה נקנית בהם הוא "בקבלת הייסורים", ומי שאין לו ייסורים לא שייך שישיג הצלחה שלמה בתורה, אפילו אם יש לו כישרונות והתמדה ויש לו סייעתא דשמיא, מכל מקום אין זה בשלמות כפי שהיה יכול להיות אם היו לו ייסורים, ורק על ידי ייסורים זוכים לשלמות ההצלחה בתורה, ולכאורה אם כן מה העצה לזה, וכי צריך שיהיו דווקא ייסורים שיש בהם ביטול תורה?

עמל התורה

אמנם מצינו עצה לזה, בשערי תשובה לרבינו יונה (ד, יא) שכתב לגבי ענין אחר, שאם יש לאדם חטאים שצריך ייסורים כדי לכפר עליהם, וכמבואר ביומא דף פ"ו בארבעה חילוקי כפרה כי ישנם חטאים שאין התשובה מספיקה להם, וצריכים עוד ייסורים הממרקים, כתב בשערי תשובה שם כי יש עצה אחרת במקום הייסורים, והיא "**כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה ואשר תידד שנתו מעיניו יעלה במקום ייסורים", היינו שאם אדם עוסק בתורה בכל כוחו, מתוך עמל ויגיעה, אזי עמל התורה עצמו נחשב לו לייסורים הממרקים, ואינו צריך עוד ייסורים אחרים שיש בהם ביטול תורה, אלא מספיק הייסורים של עמל התורה, שהוא מנדד שינה מעיניו ללימוד התורה, ומתאמץ בכל כוחו, בניצול הזמן, וגם במאמץ מוחי עם ריכוז המחשבה** שזהו מאמץ מוחי גדול מאד המחליש את כוחות הגוף [ולפעמים גם מזיק לבריאות אם מתאמצים יותר מהכוחות], הייסורים האלו של עמל התורה – ממרקים ומועילים לכפרת עוונות.

ומכאן קל וחומר, שאם ייסורים כאלו מועילים לכפרת עוונות, בודאי שהם גם ייסורים המועילים להצלחה בתורה, ומי שיש לו ייסורים של עמל התורה ודאי זוכה על ידם לדרגה גבוהה של תורה, והתורה נקנית לו בהם, ואמרו (אבות ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו', ונזכרו שם כמה מיני קשיים גשמיים, וגם בתורה אתה עמל, היינו קושי נוסף של עמל התורה, ועם כל זה "אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא", היינו שזהו האושר הגדול ביותר בכל חיי העולם הזה, וגם זוכים בזה לעולם הבא שהוא הטוב האמיתי, ולא נחסר לו מחלק העולם הבא מחמת התענוג של "אשריך בעולם הזה", אלא זוכה לעולם הבא, מפני שיש לו גם ייסורים של עמל התורה, שהוא מתאמץ ועמל בתורה בכל כוחותיו, לא באופן שמזיק לבריאות כמובן, אבל עם כל הכוחות מה ששייך, זה נקרא ייסורים הממרקים ובזה גם זוכים להצלחה בתורה.

ובאמת יש להבין אם כן מהו שאמר רבי עקיבא לרבי אליעזר שאם לא היו לו ייסורים שמא קיבל את עולמו בחייו, וכי רבי עקיבא חשד ברבי אליעזר שלא היה עמל בתורה בכל כוחותיו? ואולי מפני שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, יכול להיות שהיה חסר משהו בשלמות דק כחוט השערה שאי אפשר לדעת, וכמו שמסופר על הגר"א מוילנא זצ"ל שהתוודה לפני פטירתו ואמר "רגעים ביטלתי מדברי תורה", היינו שעשה חשבון כל ימי חייו ומצא שיש בהם איזה רגעים ספורים של ביטול תורה, ועל רגעים אלו התוודה ועשה תשובה לפני פטירתו.

והנה צריך ביאור כיצד מועילה תשובה על ביטול תורה, ניחא אם אדם חוזר בתשובה על מצוות לא תעשה אזי התשובה מורידה את הפגם של החטא ונחשב כלא היה, אבל על ביטול תורה ושאר מצוות עשה, הרי חסר לו השלמות הרוחנית שעל ידי קיום המצוה, כמו שכתבו בספרים שתרי"ג מצוות מכוונות כנגד איברי הנפש, וכל מצוה נותנת שלמות באותו האבר שכנגדה, ואם לא קיים את המצוה הרי חסר לו השלמות, ומה תועיל לזה התשובה? ומבארים בזה כי הצער שמצטער ומתחרט על מה שלא קיים את המצוה וחוזר בתשובה, זה עצמו נותן לו זכות ושלמות כמו שהייתה המצוה נותנת לו, ובכגון זה אמרו (יומא פו, ב) שבתשובה מאהבה זדונות נעשות לו

כזכויות, היינו בזכות התשובה, ועיין בספר העיקרים מאמר רביעי פרק כ"ה ובספר העקידה פרשת נצבים מה שכתבו בזה.

והנה כשאדם עמל בתורה תלוי מה היא כוונתו. מצינו בגמרא (פסחים ח, א) האומר סלע זו לצדקה בשביל שאהיה בן העולם הבא [היינו שרוצה לזכות לדרגת "בן" העולם הבא] הרי זה צדיק גמור, והיינו שאם כוונתו בקיום המצוה לקבל פרס בעולם הבא נחשב צדיק גמור, ברם יש דרגות יותר גבוהות מ"צדיק", כמו שאמרו באבות פרק ששי על העוסק בתורה לשמה "ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן" והם דרגות שונות זו למעלה מזו, וצדיק היא המדרגה הפחותה שבהם כמו שביאר ברוח חיים שם, אם כן מי שעוסק בתורה לשם העולם הבא הוא אמנם צדיק אבל לא יותר מזה, ויש לו עולם הבא של "צדיק", אך לא של "חסיד ישר ונאמן", וכפי שביאר גם הרמב"ן הנ"ל בפרשת אחרי מות שמי שמקיים את המצוות לשם העולם הבא "נפשו בטוב תלין", היינו שיהיה לו איזה חלק בעולם הבא, אבל לא המדרגה היותר גדולה של העולם הבא.

וכיצד זוכים למדרגה הגבוהה ביותר? זהו כמו שאמרו בפרקי אבות שם כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, היינו שהדרך לזכות לכל המדרגות "צדיק חסיד ישר ונאמן" הוא על ידי לימוד התורה לשמה, וזה לא דבר קשה, כמו שביאר הנפש החיים (ד, ג) בשם הרא"ש כי תורה לשמה הוא כשלומד כדי "לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות", היינו שעוסק בתורה מתוך התעניינות לדעת ולהבין, ומתוך הרגשת ערבות ומתיקות התורה, זה כבר נקרא תורה לשמה, נמצא שבאמת קל מאד לזכות לדרגות הגבוהות של צדיק חסיד ישר ונאמן, על ידי עסק התורה לשמה.

תורה בשלמות

אמנם מעלת העוסק בתורה לשמה הוא רק כאשר התורה היא בשלמות, שאין אצלו זמנים של ביטול תורה, אבל אם יש גם ביטול תורה, שיכול ללמוד ואינו לומד, ויש דברים בטלים ומחשבות בטלות, ובמקום להתעניין בדברי תורה הוא מתעניין בחדשות ושאר דברים בטלים, היצר הרע חזק מאד על דברים בטלים, אפילו דברים שאינם אסורים אבל אינם דברי תורה, וכשיש ביטול תורה אמרו חז"ל (ירושלמי סוף ברכות) **"אם תעזבני יום יומיים אעזבך", וכן מי שמתבטל מן התורה שעה אחת מפסיד שעתיים, ומי שמתבטל דקה אחת מפסיד שתי דקות, כל רגע של ביטול תורה הוא הפסד כפול,** וקשה אחר כך לחזור ולהשלים את מה שחסר, לכן אף על פי שקל מאד לעסוק בתורה לשמה ולזכות לכל המדרגות הגבוהות, זהו רק אם עסק התורה לשמה ממלא את כל הזמן.

ומצינו שאמרו חז"ל (סנהדרין צט, א) כי דבר השם בזה מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, והיינו שהתורה אינה חשובה כל כך בעיניו, ולכן אינו לומד. והגר"ח מבריסק אמר שהכוונה בזה לא רק למי שמבטל זמן מלימוד התורה, אלא גם באיכות, **אם יכול להתעמק ולהתרכז יותר בלימודו, ואינו מתאמץ בכל כוח הבנתו, מפני העצלות שיש בו, גם הוא נקרא מבזה דבר השם, שמבטל תורה באיכות. ומלבד החטא שיש בזה, הלימוד באיכות ובעמקות הוא גם מעלה גדולה יותר, שדבקות בתורה באופן כזה נותנת לאדם שלמות מיוחדת וקרבת אלוקים.**

ומדי דברי בענין קרבת אלוקים, הנני נזכר שהכרתי שני אנשים שסבלו ייסורים קשים במשך תקופה לפני פטירתם, האחד אמר לי בפירוש שהוא מרגיש יותר קרבת אלוקים על ידי הייסורים, גם קודם היה בעל מדרגה, אבל על ידי הייסורים הרגיש יותר חיזוק האמונה, ועוד אחד שהיה בעל ייסורים התבטא במילים אחרות, שהוא מאושר בייסורים האלו, ורוצה שיימשך המצב הזה, ואינו רוצה להחליף את מחלתו במצב של בריאות, ולמרות שהיו ייסורים גדולים בפחד מוות, וידע שאין רפואה למחלתו, המשיך לעסוק בתורה בכל כוחו. יש בעלי מדרגה כאלו!

ובסידור הגר"א (אשי ישראל עמ' 7) הביא מהשל"ה הקדוש שכתב בשם ספר דרך חיים עשר עצות המועילות לכוונה בתפילה, וכתב כי העצה הראשונה היא על ידי עסק התורה, מי שעוסק בתורה בשלמות כראוי לא קשה לו לכוון בתפילה, מפני שעסק התורה מקדש אותו, ומביא לחיזוק האמונה ולקרבת אלוקים, וממילא קל יותר לכוון בתפילתו.

אנו מבקשים בברכות השחר "שתרגילנו בתורתך", היינו שהדבקות בתורה תהיה לנו לטבע, על ידי ההרגל, כך הוא החיוב, ומסתבר שגם התפילה היא חיוב מצד מצות תלמוד תורה, **הלכות תלמוד תורה מחייבים להתפלל על סייעתא דשמיא שהדבקות בתורה תהיה בשלמות.**

והרמב"ם כתב (הלכות תלמוד תורה ג, ו) הרוצה לזכות לכתרה של תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים, היינו ששום דבר לא יגרום להיסח הדעת מתורה, וידוע כי הגר"ח מבריסק חינך לזה את בנו הגרי"ז, כשנמצאים בשמחת ברית ובאים אורחים, היה הגר"ח אומר לו קושיא שיחשוב עליה באותו הזמן, ויעיין במחשבתו למצוא תירוץ לזה, ועל ידי כך יתרגל לדבקות המחשבה בתורה גם בזמנים שיש טרדות אחרות, וצריכים לזה כוח ריכוז ששום לחץ לא ישפיע על דבקות המחשבה בתורה.

בא ליטהר

ואמרו חז"ל (יומא לח, ב) בא ליטהר מסייעים אותו, בא ליטמא פותחים לו, היינו שמי שבא ליטמא אינו צריך סיוע, מפני שהיצר הרע קיים כל הזמן, ורק "פותחים לו" ומסלקים את הסייעתא דשמיא וממילא כבר יש יצר הרע, אבל בא ליטהר צריך סיוע, מפני שהיצר הרע מתגבר ומפריע, ולכן מן השמים "מסייעים אותו" כנגד היצר הרע, וענין בא ליטהר אינו תלוי רק ברצונו של האדם, אם הוא **רוצה** ליטהר אם לאו, אלא כך הוא **החיוב** לבוא ליטהר, כל התרי"ג מצוות מחייבים לבוא ליטהר, לעסוק ולהתאמץ כמה שיכולים במעשה בדיבור ובמחשבה, עם כל העצות של תפילה והשתדלות בכל מה ששייך, ואז מן השמים מסייעים אותו.

וכבר הזכרנו מדברי הגמרא (נדה ע, ב) מה יעשה אדם ויחכם וכו' ירבה בישיבה ויבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, ואמרו שם בגמרא "דהא בלא הא לא סגי" היינו שצריך גם השתדלות ללמוד בהתמדה כפי כוחו, וגם תפילה לזכות לסייעתא דשמיא, ואין זו רק **עצה** טובה "מה יעשה אדם", אלא כך הוא **החיוב**, להרבות בישיבה ולבקש רחמים.

והנה יש עוד חיוב של יראת שמים כמו שמפורש בכמה פסוקים "את השם אלוקיך תירא" (דברים י, כ), "מה השם שואל מעמך כי אם ליראה" (שם יב), ויראה אינה באה ממילא אלא צריך להשתדל בזה, כמו שהביא המסילת ישרים בהקדמתו מהפסוק במשלי (ב, ד) "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת השם", היינו שהדרך לקבל יראת שמים היא על ידי ביקוש והשתדלות, וזהו על ידי לימוד המוסר.

בין אדם לחברו

כל אלו הדברים הם בעניינים שבין אדם למקום, תורה ויראת שמים, אכן יש גם חובות הלבבות שבין אדם לחברו, להתחזק באהבת הבריות, כמו שכתוב (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", זהו החיוב, ולכאורה הרי אהבה היא דבר טבעי, ומה שייך לחייב על זה? אלא מוכח שהאהבה קיימת בטבע כל אדם מישראל, ומצד כוחות הטבע שייך לקיים "ואהבת לרעך כמוך ממש" כמו שכתב המסילת ישרים בפרק י"א, רק צריך ללמוד בספרי המוסר מה הם הדרכים להוציא לפועל את האהבה.

ויש עצות פשוטות לזה, כגון אם חושבים על המעלות שיש באחרים, כל אחד יש בו מעלות, ואף אם יש בו חסרונות יש בו גם מעלות טובות, ועצם הדבר שהוא יהודי זוהי מעלה, שיהודי יש לו מידות טובות מיוחדות, כמאמרם (יבמות עט, א) שלושה סימנים יש באומה זו ביישנים רחמנים וגומלי חסדים, ורק צריך למצוא בכל אחד את המעלות האלו, אם בדרגה גדולה או בדרגה קטנה, על כל פנים יש בו מעלות.

ובשערי תשובה לרבינו יונה (א, יח) כתב על הפסוק במשלי "בעלוץ צדיקים רבה תפארת ובקום רשעים יחופש אדם" שהצדיקים מפארים ומשבחים בני אדם על המעלות שיש בהם ומוצאים תמיד מעלות טובות בכל אחד ואחד, ואילו הרשעים שהם בעלי מידות רעות [סתם "רשע" הוא לענין מידות רעות] מחפשים תמיד את המומים והחסרונות, ורואים מידות רעות בכל אחד ואחד, **ומי שמרגיל עצמו לראות תמיד את המעלות הטובות בזולתו, זה מביא לידי אהבת הבריות עד "כמוך ממש".**

לכן סדר המוסר בישיבות אינו מידת חסידות, אלא הוא ממש פיקוח נפש רוחני, וכן כל סדרי הישיבה, התפילה והלימוד, נותנים הצלחה גדולה מאד, וידוע כי אלו ששומרים סדרי הישיבה מצליחים מאד, וגם מאושרים מאד. אלו הם הדברים הצריכים חיזוק, ובפרט בתקופה זו שהיא עת צרה ליעקב רח"ל, בודאי החיוב גדול יותר להתחזק בכל הדברים האלו.

גיליון זה מוקדש
לע"נ **פריידא טויבא** ע"ה
בת ר' **אברהם חיים** ז"ל
נלב"ע כ"ח טבת - תנצב"ה

מוקדש לעילוי נשמת הרה"ג
רבי **עמנואל נחום אדלר** זצ"ל
בן ר' **נתן** זצ"ל
נלב"ע כ"ח טבת תש"ל - תנצב"ה

מוקדש לעילוי נשמת
הר"ר **מנחם** ב"ר **נתן פרקש** ז"ל
נלב"ע כ"ח טבת תש"ס
תנצב"ה

מוקדש לזכות ידידינו החתן **יחזקאל אדלר** שיחי' לרגל שמחת אירוסיו
בשעה טובה ומוצלחת
שיזכו לבנות בית נאמן בישראל!